

BRÓDY SÁNDOR

APRÓ REGÉNYEK

TARTALOM

A BÖLÉNY.
TANULMÁNYFEJEK.
A HALOTT.
A BOLDOG SZERELEMÉRŐL.
LIZZIE BARTON.
AZ ADÓTISZTNÉ ALBUMA.
VÉRNYOMOK.
A MÉH.
JÉGVIRÁGOK.
ORGONA-VIRÁG.
NEGYEDIK FELESÉG.
NÁSZÚT.
EGY SZÁL BUZAVIRÁG.
CRAS.
KISASSZONY, GONDOLJA MEG.
KATÓ.
BOLDOG EMBEREK.
A RUBIN-LEÁNYOK.
MESE EGY MODELRŐL.
MESE A FEHÉRHAJU DOMOSZLAINÉRŐL.
MESE A HÚ ASSZONYSÁGRÓL.

A BÖLÉNY.

Szeptemberben, éjjel, vadászatról jöve, Wejér Ábrám pihenőt sem engedett a kéjtől fáradtságtól kiállott vendégeknek, megcsendítette a várkastély harangját, megfűvatta a kürtöket: «tornára!» kiabálták a huszárok, sipogta a komornyik.

A lovardában készen volt a tornára minden. A luszterok ragyogtak, a dámák páholyai fölé boróka-fenyő baldachint emelének a darabontok, a tölgy asztalokon már édesen-kéken füstölt a mazsolás puncs...

Az öreg Taroczkay Gergely gróf vezette befelé Perei Krisztinát, az ősz dáma helyet foglalt, mosolyogva bólintott mindenfelé, aztán stecherjét folyton reszkető kézzel, de folyton folyvást szeménél tartotta. A dámák, a leányok, az urak betolulván, mélyen meghajoltak előtte, Wejér Ábrám megcsókolta nénje homlokát és intett a zöldruhás versenymesternek, hogy kezdődhetik.

Apróságokkal kezdték. Szentkerei Pali ezüst tallérokat tartott két ujjá között és Wejér Ábrám hosszucsövű pisztolylyal lövöldözött arra. Kilencszer kilőtte, tizedszerre szinte elhibázta és egy kicsit szakított a Szentkerei körméből. Perei Krisztina deakulum flastromot tett rája, aztán Pali lőtt tizszer, s talált mind a tizszer.

Az asszonyok beszélgettek ezalatt. Ezt már megszokták. Más következék, valóságos torna. Két mezősegi mágnes fényes pánczélinget öltött, lóra ült s úgy ment egymásnak. Közöttük Wejér Ábrám lovagló korbáccsal ingerelte egymásra a két paripát, még jobban a két embert. Rövid nyaka egészen vörös lett azalatt, kicsiny homlokán megdagadtak az erek, verességet árasztva rövidre nyírt, ősz haja alá.

- Ne hagyd magad, üssed, öld meg...! - kiáltá hol egyik, hol másiknak.

Azok egészen neki tüzesedtek. A mélységes csendben fogcsikorgást és egy galambszívű mellecske hangos, gyors pihegését lehetett hallani. Perei Krisztina még reszketőbb kézzel szoritotta szeméhez okuláréja fogantyúját...

Egyszerre mindenki elnevette magát.

Gógé, a cigány peczér állt az ajtóban, kítátott szájjal, felhúzott szemöldökkel, fehérén, mint a kréta. Valamit akart mondani, de nem tudott, mutatta véresre mart karját, kimarjult kezét, melyen hiányzott egy ujj.

- Megette... megette... nyögte ki végre nagy kinosan.

*

Egy hajtó - havasi oláh, Harhula nevű - holttestét hozták be az udvarra. Medvére lesett a radinoti rengetegben, ura parancsából, hogy majd jelentse neki. Nagyon hamar találkozott a medvével, tüzelnie kellett rája, elhibázta előszörre, aztán meg a megereszkedett puskapor fogott tüzet. Nagyon megcsúfolta a féreg, nem hagyott rajta emberi ábrázatot...

Ábrám gróf ott hagyta a tornát, kiment megnézni a testet. Két oláh, szintén Harhulák, ott állottak a halott fölött, kezükben fáklyával. Hidegek voltak, mint a szeptemberi éjjel és az urnak minden kérdésére csak egy-egy szóval feleltek. Azzal sem törődének, hogy Wejér lehajol a halott társukhoz és szelíden, gondosan, megigazítja a fejét, szólongatja, mint egy gyermeket.

- Tor lesz? - kérdezte az egyik.

- Hozzátok be, erre! - mondta a gróf.

A testet letakarták egy fekete atlasz szoknyával, melyet Luigi, a komornyik teremtett elő, aztán bevitték a lovardába. Ott letették a közepre, az ur viaszgyertyákat állíttatott melléje, és őrizetére alabárdost hívott. Azután pópákért küldött a szomszéd falukba, elhozatta mind:

- Huzzátok ki az ágyából, a melyik nem akar.

Csendben várták a papokat. A leányok citromvizet ittak, a dámák meg az urak csendesen szörpölgették a forró puncsot. Ábrám gróf leült a nénje mellé és hallgatott.

Jöttek a pópák, hat elvadult arcú, nagy fekete szakállú, szál legény. Misének öltözve, teljes ornátusban. Megálltak a holttest fölött és énekelték khórusban a halotti éneket.

- Krisztina néném, a keszkenőjét! - szólt Wejér Ábrám és apró, keselyűszemeiben nagy könnyecskéket morzsolt szét.

*

Hajnal felé elásta Harhula Pétert a másik két Harhula. Még csak három óra volt, hatkor kelni kell, az urak nem tartották érdemesnek lefeküdni. Ábrám grófnak jó kedve kerekedett megint. Felöltözködött tetőtől-talpig pánczéba és mérkőzésre hívta a két mezősegi gavallért. Mindjárt-mindjárt sarokba szorította őket és a hogy cselei sikerültek: aczélkaczagása nagy visszhangot vert az elcsendesedett szalában. Ingerkedett velük, gúnyolta őket, de egyszerre csak szeméhez kapott: megint arra vette magát a vér, két paripa helyett két tüzes vermet látott.

Elfelejtkezett arról is, hogy asszonyok vannak még itt, hogy Perei Krisztina nénje hallja és elbődült mint egy bölény. Leszállt a lóról, szégyenkezve, támolyogva, és szó nélkül háló kamrájába ment.

*

Hat órákor, reggel, Luigi sorra járta a vendégek szobáit; meggyújtotta a gyertyákat, teletömte elemózsiaival a vadásztáskákat. Egy pár percz múlva indult az egész társaság, hajtóstul, cselédestől a rengetek felé.

A tűz irányába mentek, hol Wejér Ábrámnak kellett várakozni reájuk, rendes szokása szerint, mert a gazda mindig serényeb volt vendégeinél.

Ott is találták, a kicsiny vadászával, egy tömzsi parasztgyerekekkel együtt. Övig pörére vetkőzve ott állt a tűz mellett, a gyermek meg vadászkürtből, forrásvízzel öntözte. Az óriás mell párolgott, tüzelt, míg környöskörül dér feküdt az avaron, a tölgyek lombjai vörösre csipve, fázósan zizegtek.

Tél volt már itten és a fára mászott hajtók látták, hogy a hegyek alja is fehér már. «Hó van!»

Mindannyiuknak különös jó kedvük támadt. Nagyokat húztak a rózsolisos palaczkból, Ábrám gróf tréfásan magához szorította egycsővű Lazaro Lazariniját és jelt adott a kürtösöknek.

Megindultak lefelé a ritkás erdő avarján. Szólt a kürt, csaholtak a kutyák, a lovak nyerítettek alant.

A ház ura maradt hátul, a gyerekekkel. Minduntalan meg-megállt s oda szólt a gyereknek:

- Kölyök, a vállad! Belé-beléfogódzott, mert tartott attól, hogy elesik. Szemei mindegyre kápráztak, minduntalan tüzes kerekeket, halmokat, veres fákat látott. Majd egyszerre teljes sötétség borította el, nem látott semmit.

Belefogódzott egy fiatal cserbe és megrázta azt:

- Nem látok, nem látok semmit! - ordítá és vak dühében szinte kitepte a fát.

Alant a völgyben gazdáikra lelt paripák vidáman nyerítettek. Az erdőmester egy sziklahasadékból jelölte a helyeket... az első igazi kürtszó remegtette meg a szeptemberi reggel szűz csendességét.

És neki le kellett ülni a fa alá, tehetetlenül, mint egy böngészésben kifáradt pulyának.

I.

Még egyszer, - egy napig - látott, azután megvakult egészen. Nem lehetett segíteni rajta, húga aki udvari dáma volt Bécsben, hiába küldte le a leghíresebb bécsi szemorvost. A látó idegei sorvadtak el tökéletesen és egy végzetetlen barna tömeg volt körülötte az egész világ, a piros arcú szelid leányok, a hollófekete szelidíthetetlen paripák, mosolygós mezőségek, elvadult erdők komor belseje... Mindent, a mit csak szeretett a világon, s mindaz, a mi az övé volt, azokkal nem bírt, azoknak nem parancsolt többé.

Ébren volt éjszakákon át és nyögött. Perei Krisztina, néhai anyjának özvegyen maradt húga, néha lejött hozzá a felső traktusból és fölervén Luigit, bejelentette magát. Együtt töltöttek el sok álmatlan éjszakát. Az idős dáma leült öcsce ágyának szélére és családjáról való történeteket beszélt el neki. Emlékezett egy asszonyról és kárhoztatta azt, mert rossz vért hozott be a familiába. Beszélt neki apjáról, annak gyermekkoráról, mely szakasztott olyan volt, mint az Ábrámé. Elbeszélte neki azt a történetet, melyre Wejér gróf már csak homályosan emlékezett. A mikor apját, a főispánt a vármegye gyűlésén szonika föl akarták konczolni. Egyedül ő, a hét éves gyerek védte, kicsiny, gála kardját fogván az alispánékra... Elregélte azt is, a mikor apja először ültette lóra... Négy éves volt, de olyan nagy és erős, mint egy tíz éves gyerek... leesett, kétszer, háromszor, de nem sirt. Akkor sem sirt, mikor apja megverte olyan kegyetlenül, hogy szinte összetört belé minden csontja...

A vak ember arcza kiveresedett, a mint az apjától ötven esztendőök előtt kapott ütlegekre gondolt.

- Vad voltál, tüzes voltál, egyszer majd lelőtted a tulajdon édes apádat!

- Igazságtalanul vert meg, most is mondom, igazságtalan volt akkor... mormogta Ábrám, nénjének kicsiny fehér kezét odanyomva forró homlokához.

Igy virradt rájuk akárhányszor. A mikor álmatlan volt Ábrám, Perei Krisztina mindjárt megérezte, mindjárt ott volt. Jött egészen fehérben. Abban a hálóköntösben, melyben urát fogadta, de haja, de arcza egészen olyan volt már mint a milyen rajta a hollandus vászon. És az egész várban nem emlékezett rája másmilyennek senki... Csak Luigi, a komornyik emlegette, hogy ezelőtt húsz évvel még nagyon szeretett kártyázni.

Most is egy nap, hogy öcscsét mulattassa, előhozakodott a pohárszékből valami régi kártyákkal. De csak némely figurákat ismert már. Abbanhagyták és beszélgettek. Néha mindennap, néha meg egy hétig sem látták egymást. Ábrám egyre aludt. Sosem ivott bort, de most sokat és különösen nehéz fajtákat ivott, hogy elkábítsa magát. Egyszer oszt azt is abban kellett hagynia, az ital nem bírt többé vele, ihatta kupástól, nem érezte meg.

Tél jött. A völgybe vezető utakat egészen elállotta a hó. Sem a faluba, sem a várba nem szállt még egy idegen madár sem. Ragyogó, világos, csendes éjszaka volt az, a mi leszállt rájuk. A verebek potyogtak lefelé az ereszről, a komondorok behúzódtak a szinekbé. Nem járt sehol senki.

Ábrám kiült az erkélyre és belémeredt a fehérségbe, hátha megérzi vagy egyszer ha csak egyetlen csillanását. Hallgatta, nem nyikorog-e valamely szekér, nem ugat-e tulnan a falu felől valami idetévedt ordas... Egyszer mintha hallotta volna a jól ismert vonítást, kiabált a puskája után. Virág, az egyik cigánypeczér kihozta neki a híres Lazaro Lazarinit.

- Tessék!

Ábrám gróf leejtette kezéből a fegyvert és ráordított a cigányra:

- Mit vihogsz, gazember!

Meg akarta csapatni. Voltak napjai, a mikor mindenkit meg akart veretni. Ide legközelebb eső faluját, a verbéniaikat, kiket tiz, esztendővel hamarabb szabadított föl az általános fölszabadítás ideje előtt, de kiket még most is jobbágyainak nézett. Kik még mind az ő földjét szántották, erdejét tüzelték, zsarnokságát nyögték. Ezt a fél székely, fél oláh keveréket, kik között - csudálatraméltó - nem egy legény hasonlított reá. Olyan nagy fejűek, olyan sűrű hajuak szögletes, Hephaistos mellűek voltak mint ő. Reményteljes állapotban levő szép fekete asszonyok álmodtak tán róla, a mindenható urról, kinek nem sok szavába került volna, hogy fölelevenítse egy elévült jogát, a jus primaeről... A mi néha tán eszébe is jutott Ábrámnak...

Verni, ütni, ölni. Ádáz vérenek vér után való vágyakozása talán sohasem volt olyan erős, mint most, a mikor a csinyt tevő béres is elfutott előle. Dühvel és utálattal töltötte el tehetetlensége és szerette volna szemeit kivájni, mert nem tudott az meglátni még csak egy pusztát sem abból a temérdek hóból, mely vadászlovak patái alatt nyikorog, vad vértől piros most mindenfelé...

II.

A tél mind erősebb lett. A hó megfagyott, még az árkokban is úgy összeállott, hogy megbírta a szekeret. Jöttek a kis-páli várhoz az urak, régi czimborák. De a kapuk be voltak zárva mindenfelől, hiába zörgetének. Ábrám nem bocsátott be senkit, még Perei Krisztinát is elküldte Kolozsvarra, színházba, mint ilyenkor rendesen. A magányosság, még egy kissé hűtötte vérét, nem volt kivel mérkőznie, kivel zsarnokoskodnia, kivel - nagylelkűsködni. A számtartót, a belső tiszteket is bekergette a falubéli kastélyba, nem maradt itt némi cselédség, néhány lovászon, Luigin és a kis vadászgyereken kívül senki.

A felső traktusban egyedül lakott a Perei Krisztina kisasszonya, egy húsz éves, csendes, satnya leány, a kit Penészvirágnak hívott itt mindenki. Most ezzel együtt költötték el az estebédet, szótlanul, komoran. A lány ugyszólván még lélekzeni se mert és egyszer, a mikor véletlenül megfogta a vak ember kezét, a félelemtől elfakadt sirva. Ábrám gróf a sirástól forró kis arcot magához vonta és hosszan, hevesen odaszorította arcához, mormogván mellé egy pár szives szót...

Aztán nem ettek többet együtt.

Ábrám egészen bebujt odujába. Most már csak Pétert a vadászgyereket türte meg maga mellett. Ezt költötte föl éjjel, baraczkot mérve a csontos, nagy fejére, mely szakasztott olyan formájú volt, mint az övé. De a gyerek, a mikor csak szerét ejthette, elszökődött mellőle, kiment madarászni, vagy veréb-göbecscsel löni össze-vissza mindenre. Baja volt vele, pedig a kis paraszt úgy rettegett hangjától, mint menydörgéstől városi gyerekek.

Néha úgy bánt vele, mintha tulajdon gyermeke lett volna. Tanította parancsolni, pipázni, uszította a cselédleányokra.

Éjjel - többször is - lovat nyergeltetett neki a lovardában. Meggyújtatta a lámpákat, befűtette a nagy bolyai kemenczéket. Aztán a terem közepére állva, biztatta a gyerek paripáját, csattantott a nyelvével, pattintott ostorával...

Egyszer-egyszer, a mikor Péter lebukott és nagyokat nyögött, nevetett is. És ráült a megvadult ménre maga, de hiába köttette magát a lóhoz, mint egy gyermek, leesett és a ló elragadt vele, vonszolván maga után ki az udvarba.

Összetörte egészen. Le kellett fektetni. Penészvirágot lehivatták, az etette. Egészen ellágyult és hagyta magát pólyáztatni, becéztetni, mint lázbeteg kis lány. Egész estén át fogta a kisasszony kezét. Egyszer-egyszer beszédbe is ereszkedett vele. Megkérdezte:

- Úgy-e maga kicsi Penészvirág most mosolyog?

- Igen, hogy tetszik tudni?

- Úgy érzem. - Nem fél már tőlem, mi?

- Nem.

- Nem is szomorú?

- Nem, miért lennék az?

- Mert itt nincsenek férfiak?

- Hát a gróf ur?

- Én?

Ábrám elhallgatott, majd kevés vártatva beszélte a leánynak, hogy is ragadt ő itten. Olyan bőbeszédű lett, mint egy poéta. Apró részleteket, humoros, színes apróságokat mondott el arról a napról, a mikor színészeit kiverte a házból. Nem akartak tanulni, mindig csak ettek volna, olyan kövérekké lettek, mint egy hörcsög...

- Csak maga maradt itt kicsi Penészvirág. Magát is ki akartam dobni, de tél volt, a primadonna könyörgött, hadd maradjon itt... hát itt maradt... Az apja egyszer másszor még eljött, egy tiszt, jólövő, morva.

A leány csendesen, édesdeden sirt. Ábrám megszorította a kezét, szinte vért facsart belőle. De aztán nem szólt többet hozzá, aludni küldte.

Egész éjjel jó kedve volt. Többször megijesztette a kis Pétert, olyant kaczagott. Reggelre fölkel, nem volt semmi baja. Beküldött sebtén Torda-Ditróra papért s másnap ennek némi ellenállása után összeeskettette magát Penészvirággal.

III.

Februárius negyedikén újra nagy hó esett. Reggel kezdte és hullt az egész éjszakán át. Ábrám gróf éjjelre mindig nyitott ablakán keresztül jól hallotta a pelyhek melancholikus zenéjét és szíve olyan hangosan, különösen dobogott; hogy nem tudott többé hanyatt feküdni, fölkel, és kezét kidugta az ablakon.

Nem is pelyhek, teljes, nagy, puha tollak estek a tenyerére. Olyan hó volt ez, mint a milyen nem esik a világon sehol, csak erre az erdélyi havasok fölött. Nem is havazás ez többé, mert az egész levegő-ég egy hó, a föld felett s az ég között egy fehér, puha, sűrű, de könnyű elemantum foglalja a levegő helyét. Mintha a világ ujonnan formálódna, mintha a föld egyszerre más

plánéta lenne... És mintha ez a különös állapot, ez a szomorú, félelmes, édes muzsika meg nem szünnék soha.

- Nagy hó, finom nagy hó! - mormogta magában a vak ur és odaült az ablakhoz, hogy jobban hallja, mint muzsikál az éjben neki egész operákat, regéseket, hősit, fényeset...

Milyen gyönyör hallgatni is ezt az ezüst éjszakát, hát még belemerülni testestől, lelkestől, nekiindulni a fehér végtelenségnek, a puha hullámokon, fekete vadat űzve. Menni, csak menni loholni előre, sziklán föl, sziklán le, kis hegyi lóval szügyig merülni a havas szakadékba... Nem aludni, nem enni, csak be, be a rengetegbe!

A várkastély körül ötvenezer hold erdő terült el. Minden szál fa benne - Ábrám grófé. Tavaly ilyenkor harmincz napig vadászott benne és nem lelte végét. Pedig erőnek-erejével végére akart járni... Kidőlt mellőle mindenki, az urak a hidegtől feketére égett ábrázattal átszöktek tőle, előle Moldovába. Maga is, a fagytól, olyan ábrázattal, mint az ében, visszatért a harminczegyedik napon.

Most ez jutott eszébe és haragudott magára. Ez egyszer ki kellett volna magát tombolnia, nem megfutnia gyáván, inkább meghalni, ott fagyni a hóban, pakulár lelt volna a holt testére és nem tudta volna, hogy kicsoda. Elásta volna, esett gödölyék mellé.

Megborzongott, a hó befújt az ablakon. Meghalni, nem. Tehetetlenül feküdni, nem parancsolni önmagával, túrni a mint vele, fölötte csinálják a hókusz-pókuszt. Meghalni, elesni, olyan tehetetlenül, mint egy vén ló, a ki teleette magát friss luczernával.

Ilyen rettentő düh soha sem fogta el még állapota ellen. Fogait csikorgatta az éjben és szerette volna megrázni a kastély oszlopait, hogy fölötte összerogyják az, és vele eltemessen mindent.

De a harmadik szobából, a nyitott ajtón át a kis Penészvirágnak, az asszonynak egészséges, édesded lélekezése hallatszott be. Úgy aludt, mint egy gyermek, míg a pitvarból izgatott és hangos, férfias lélekzetvétellel szunnyadt a kis Péter. Néha álmában szólt is egyet-egyet, kutyát, lovat szólingatott, kergette a vizslát a vadtól «csiba te!»

«Az éjjelt érzi!» - susogta Ábrám és hirtelen gondolva valamit, rányitotta az ajtót. A gyerek nyomban fölébredt és fölült vaczkán.

- Öltözz! - szólt Ábrám.

A gyerek magára kapta a bekecsét.

- Megyek valahová?

- Együtt megyünk. Húzz csizmát is. Menj ki, nyergeld fel Muczit meg Barabolyt. De ne verj föl senkit. A fegyver-szálából hozzád ki a Lazarinomat, vadászkést is hozz, magadnak fegyvert, de nem göbecscsel hordót. Férfifegyvert, birod?

- Birom, hová megyünk?

- Ki. Nem szünik a hó, nézzed?

- Szünik, mindjárt eláll. Hajnalra nem lesz.

- Ne beszéljess. Igyekezzél. Egy, kettő.

... Megindultak a Korabgyia felé. A hátsó ajtón mentek ki, hogy a kapus meg ne tudja. Valósággal szöktek, s az úgy tetszett a gyereknek, hogy szeretett volna nevetni. De nem mert, nem merészelt urára se nézni, a ki mereven, de bizonytalanul ült a kis hegyi lovon. Erősen fogta a kantárt és szorosan a gyermekhez tartotta magát:

- Vigyázz rám, ha Baraboly észre nem vesz valami bajt, te figyelj, szólj. Világos van?

- Akár nappal. Merre menjünk.

- Neki egyenesen a Korabgyiának. A bánya felé, a forráson túl, be a fenyvesbe. Jártál már ott?

- Nem, de megtudom. Messzebb van, mint a nyárfák?

- Messzebb. Három óra, de sietnünk kell, hogy ott legyünk pirkadás előtt.

Serényen poroszkált alattuk a két kis ló. Nem esett velük semmi baj, Ábrám és még inkább lova tudta erre az utat. Ritkás erdőkön mentek keresztül. Halott vidéken, a hol még csak egy sármány se mutatkozott. Csak a hol a fenyvesek kezdődtek, ott látott a gyerek valami mozgó vörösséget.

- Róka! róka! kiáltá.

Nem szabadott reája lőnie.

- Majd benn a Korabgyiában! - szólt Wejér Ábrám egészen szeliden.

Ott akart üzni még egyszer vadat. Oda vágyott, annyi tűzzel, olyan éhséggel, hogy ettől az érzéstől alig tudott lélekzeni is.

- Oda, oda, siessünk.

Beértek a fenyvesekbe. A lovakat itt kellett hagyniok, bekötötték egy összeboruló fenyőpadmaly alá. A rövidebb, de a nehezebb út most következék. Kúszniok, mászniok, kapaszkodniok kellett. A vak ember egészen összevέrezte magát, lélekzete is elfogyott, minduntalan kérdezte a gyereket, nincs-e itt mély?

- Nincs, nincs, csak ne tessék félni.

Nem félt, de a félelemnél egy sokkalta kegyetlenebb érzés kapta karmai közé. Fölfelé igyekezőn, úgy érezte, mintha egy rettentő mélységbe zuhanna lefelé, de nem egyenest, hanem hol erre, hol arra dobódva. És ez alatt egyre vérzett, minden pillanatban megütötte fejét, hogy szinte elszédült bele. A gyerek, mint egy mókus, úgy mászott előtte. Néha lenyújtotta feléje kezét s neki belé kellett fogódzkodnia.

Fölértek. Benn voltak a rengetekben. Megállhattak egyenesen. Pihenni, mindketten oda-támaszkodtak egy fához. Perczekig nem tettek egyebet, csak lélekzettek. Előbb jól kellett lakniok ezzel az élettel itt, csak azután ocsudtak föl.

Már reggel volt. A sötét luczfenyők alatt világított a hó. Az erdő mélyében végig-végig rezgett a napnak egy erővel betolakodott szilánkja. Elhullajtott aranyszögek ebben az óriási kriptában, holott örökös szomorú zsolozsmákat, fájdalmas halotti énekeket zizegtek a fehéren mumifikált tű-lombok. Egy végtelen halotti mise, amelyben a nagy, kinőtt fenyvek celebráltak, a törpe, koldus, kopott kis fák ministráltak. - Folytonos orgonazúgás, mely, ha elállt egy pillanatra, újra kitört nagyobb erővel, olyan forte, szinte beleszakadt az ég.

- Megfuladok, vágd szét a bekecsem gallérját! - nyögte Wejér Ábrám, szédülve a kéjtől, fájdalomtól.

A gyerek megcselekedte a parancsot. A vak ember bele fogódzkodott a kezébe:

- Vigy beljebb, valami tisztásra.

Elvezette.

- Állíts egy nagy, széles törzsű fához. Add kezembe a fegyvert. Vadászni akarok.

A gyerek odaállította, maga pedig odahúzódott egy száraz törzs mellé és vizsgálgatta a fák koronáit.

Ábrám kezébe fogta fegyverét és kereste rajta a kakast. Keze most fázott, nem találta. Ingerülten akasztotta vállára:

- Nem látsz valami nyomot?

A gyerek elszaladt körülnézni, majdnem egy negyedóraig volt oda.

- De, róka- meg medvenyomot.

- Bizonyos vagy benne?

- Bizonyos.

- Nem félsz?

- Nem.

- Mit fogsz tenni, ha jönnek?

- Lelövöm.

- Majd csak én.

A vak ember újra kezébe fogta a fegyvert, figyelt, hallgatódzott olyan szenvedélylyel, hogy arcza szinte eltorzult bele! Visszafojtotta lélekzetét is, hogy jobban halljon.

Hallott. A rengeteg megmozdult, a halotti kórus fölött diadalmaskodott az élet. Mindenfelé megmozdultak a vadak, ordasok jönnek csapatostúl, medve topog magányosan, maga alá törve tülelő cserjéket... Még olyan vadak is, melyek nem tanyázhatnak itt, most el ide tévedének. A makkosból erre bujkál a rőt-vad és éles röffentésének karéneke hangzik... Rüggyent a szarvas-ünő... Fölötte fajdkakas szól, császármadár hullatja fölülről a havat...

És most mind e zaj egyszerre elfül. Hatalmas bögés remegteti meg a végtelen, a visszhangos kriptát. A vak ember arcán kiüt a verejték, fejét odaszoritja a fához, világtalan szemeit tágra nyitja, kezével reszketve keresi fegyverének kakasát és suttogja magának:

- A bölény, ez a bölény!

Az utolsó bölény, melyet negyven évvel ezelőtt itt ejtett el apja, nem pusztult el, itt van, csörtet feléje rettentő robogással. Nekivadulva jön, mindjárt itt lesz a királyi vad, az első, a legnemesebb, a legerősebb, melyet ősei dárdával, buzogánnyal üttek, mert golyó nem fogta... A kihalt vadkirály, melynek fajtája ez országban elpusztult egészen, nincs már talán csak egy, az utolsó...

- Hallod, a bölény! - suttogá Ábrám.

A gyerek nem értette, nem hallott semmit.

Wejér Ábrám hallgatta tovább, mint közeledik feléje, már látnia is kellene, már biztosan feketéllik... Jön, eltiporja a rettenet.

Fölkapta fegyverét és lőtt a levegőbe.

A durranástól kijózanodott. Kietlen csend, egy feketeség volt körülötte. Sóhajtottak a fák, miserere deit zizegtek a lombok. Kripta volt ez, semmi élet sehol.

Egészen magához tért:

- Nincs itten semmi, gyerünk!

- Várnunk kellene, méltóság uram, valamit hallok, mintha ordas söprené farkával a havat...

Vártak egy kissé. A vak ember szótlanul meredt maga elé, a gyerek izgatottan mászkált a hóban. Egy félóra is eltelt ilyen. Zaj hallatszott, megint elhallszott. A szellő is megállt szinte egy percre.

Ebben a halotti csendben egyszerre megszólalt Wejér Ábrám. Rekedten beszélt, majd hirtelen olyan érczel, hogy Péter megrémült belé.

- Kölyök, haza tudsz-e menni innen magadban?

- Haza.

- Jól van, derék gyerek vagy, állj velem szembe. Vagy tíz lépésnyire, ne nagyon távol.

A gyerek oda állott, Ábrám folytatá:

- Ne félj semmitől, nem lesz semmi bajod. Erősen meg van töltve a puskád?

- Meg! - motyogta a gyerek reszkető szájjal.

- Derék gyerek vagy, nem félsz. Nem szabad sohasem félned. Magyar vagy: tudsz-e egy zsoldárt? Mondd.

Péter mondta.

Ábrám gróf lehajtott fejjel hallgatta, majd rándított egyet vállain, egészen kiegyenesedett, kigombolta mellén a bekecsét, hogy meztelen melle látszott és szólt:

- Vigyázz reám. Számolni fogok: egy, kettő, három. A mikor a hármát mondom, már célloztál és lősz ide, de nem máshová, vigyázz!

A gyerek alig tudott már lábán állni. Kitérte a hideg, lázban volt egészen, szeretett volna elfutni, de nem tudott. Bűvölet tartotta itt e tehetetlenül is óriás hatalmu emberrel, ezzel a királyi vadak legutolsójával, kinek világtalan szeme is jobban tudott parancsolni, mint sok ép tekintete...

Ott álltak egymással szemben. A gróf meztelen mellén szíve helyére mutatva, a gyerek dideregve tartván kezében puskáját.

- Vigyázz! - kiáltá Ábrám. Emeld föl a puskát, céllozz.

A gyerek eszméletét veszítve, fölemelte fegyverét, nagy, csontos fejéhez, ahhoz a fejhez, mely kicsiben tökéletes mása volt annak a hatalmas főnek, mely ijesztően, parancsolólag bűvölettel meresztette rá szemeit...

- Egy... hangzott érczesen.

- Kettő...

Mintha e pillanatban a gyerek láza egyszerre elmult volna. Egy másik láz kerekedett föléje. Az a vad tűz, melyet egy házasságot törő nagy ur lopott be az ő paraszti vérébe. A pusztítás, az öldöklés, a hősiesség, az akarat, a vér után való vágyakozás forró vágya... Keze nem reszketett többé, izmai megfeszültek, szeme megvilágosodott, célzott és mikor a «három» felhangzott, annak második szótagja beleveszett egy durranásba - és abba a zajba, melyet egy hatalmas test zuhanása okozott a szűzi csendességben.

TANULMÁNYFEJEK.

Legnyomorultabbnak azon a napon éreztem magam - egész életemben - a mikor egy novellát kellett volna írnom és nem tudtam.

Ez a «kell» nem volt a közönséges kényszerek közül való, majdnem életkérdés volt, hogy öthet lapot tele írjak valamely fabulával és egész napi kinlódás után sem tudtam többre vinni eldobott első lapoknál, a melyek legtöbbször csak ez az írás állott: «... elbeszélés, írta: ...»

Tárgyaim is voltak pedig; sőt nyolcz-tíz téma közül válogathattam volna. Boldogtalan hercegisasszonyok és boldog napszámoslányokról történetek jártak az eszembe. Nagy szerelmek, izzó szenvedélyek, a mint mozgatják az embereket: világosan láttam. Előszedegettem régi és új keletű feldolgozatlan meséimet, a melyek elgondolása kész volt, papírra vetése most: - egyszerűen lehetetlen.

Mit bánom én hercegisasszonyok boldogtalanságát, groteszk öröme buta máltérhordó lánynak mit érdekel engem! Emberek szenvedélye, forró nagy szerelme: milyen kicsinyes, üres, hazudott, vagy legjobb esetben vad és állati most nekem. A mi belőlük megérint: kiáradó füstjök nehéz és kellemetlen; szabadulni vágyom szürke felhők közül.

De hová? Ezen a napon az élet és annak tükrözése: a művészet, szinte ilyen nyomasztó, kellemetlen és érdektelen füstfelleg az én elkínzott agyamnak. Élet, halál, szerelem, gyűlölség és bosszúvágy, mindenféle ambíció és minden szeretet, mindaz a mi fentartja és tovább mozgatja a világot: szürke felhő, a mely rámborúl, elfogja az én látóhatáromat, alakul, mozog körülöttem, alakot vált, oszlik, szakadoz, eltűnik.

Semmi az egész. Valami ismeretlen nagy, de gyerekes hatalom, gyerekes játék: kaleidoszkop; unalmas, mert mindig más és mindig ugyanaz.

Aludjunk inkább.

Lefeküdtem a díványra, este lett; behunytam a szemeimet s azokra a dolgokra gondoltam, a melyekről tudom, hogy nekem kellemesek, az én édes lányomra, anyámra, egy regényre, a melyhez nem rég fogtam tüzzel és reménykedéssel, de e gondolatoknak édes lépje mintha elfogyott volna, érdeklődésem megfogni nem tudta egyik sem.

Nem éreztem semmiféle fájdalmat s mégis végtelenül nyomorultnak éreztem magam. Halványan élt bennem bár a tudat, hogy van valami szerencsém az életben, mely épp a válságos pillanatokban mindig segítségemre jön.

A véletlen most is megjött, de csak későn, a tíz órai vonattal. Egy barátom, az aszódai javítóintézet első családfője, a legtekélyesebb tanító, a kit életemben ismertem. Juhász Istvánnak hívták, s az első pillanatban sehogysem akartam ő benne üdvözölni azt a - véletlent.

Fel sem keltem a díványról, azt mondtam, hogy beteg vagyok.

- Na csak maradj, egy óra múlva úgy is tovább megyek, ki a vasúthoz, áttettek a kolozsvári javítóhoz, aligazgatónak.

Abban a lélekállapotban is észrevettem, hogy kedvetlenül fogadja előrehaladását. Szegény ember, vagy boldog ember! Ezt még érdeklik a bűnök és az emberi szenvedések, még izgatják a problémák, melyek épp ezer milliószor ismétlődnek és ő épp az ezredik millió, aki elég ostoba foglalkozni a megfajthatatlansággal s azzal, a mi a megfajthatásra sem érdemes. Sajnálja a

bűnös gyermekeit, kik nagy és érdekes pszichológiai kérdések az ő szemében, voltaképpen pedig virgácsolni való gazficzkók.

István «családfő» belevágott e gondolatmenetbe:

- Vigye az ördög az ilyen avangeállást, jobb szerettem volna maradni.
- Kevesebb fizetésért?
- Ingyért is... Volt egy, azaz két tanulmányfejem! Milyen fejek, semmi alkati eltérés, de milyen koponyák!
- Alakra; alma vagy körte?
- Katlan, melyben izzó parázs serczeg.
- Jer, égess meg vele: de tűz legyen; csak tudnál valami rettenetést, olyant, a mi megborzongat. Valami iszonyút, csak semmi analízis, utálok, tettem én is, de látom, hogy hazugság. Kidoblak, ha te is beállsz az újkori haruspexek közé. A bélből jósolni...
- Ne gorombáskodjál, tedd arrább a lábad, adj egy kis helyet.

I.

- Nem olyan nagy dolog az egész, egy fiúról van szó, a ki mindössze tizennégy éves és mégis elviselhetetlen számára az élet, mert tudja, hogy anyja megcsalja az apját.

- Hát ez az egész? Egy közönséges házasságtörés, egy tacsókó Hamlet?

- A körülményekben van némi érdek. A fiú egy, pesti tanár fia, kitűnően nevelték, értelmi ereje elsőrangú, azért került a javítóintézetbe, mert atyja nem tűrhette tovább brutalitását.

Anyjával úgy bánt, mint egy cseléddel. Nem akart neki kezet csókolni, nem lehetett rábírní, hogy vele az utcára menjen. Ha anyja tálalta ki ebédjét, otthagya, nem evett. Néha egész hónapon át nem váltott véle szót; egy alkalommal, este, minden szóváltás nélkül hozzá akarta vágni a petroleumos lámpát. Néha nagy szorgalommal, kitűnő sikerrel tanult, olykor meg elcsavarogta az iskolát.

Egyszer minden szó nélkül beállt valami erzsébetvárosi dobozkészítőhez inasnak, két hétig nem leltek rá, végre is az utcán fogták el. Ütötték, verték, kínozták, - hiába. Ilyenkor mindig kiszökött a teherpályaudvar környékére az árúraktárak közé, leginkább a tarjáni bányák rakodójában bújt meg és napszámosok, szeneskocsisok, zsemlyéskofák kegyelméből élt.

Mint javíthatatlan rossz, romlott fiút beadták a javító-intézetünkbe, a hol annyi elvetemült szegény fiú van, de még több romlott nagyúri gyerek.

Az első héten, a mikor megjön a javítandó, - tudod - magánzárkában tartja a házi-rend. Itt megkapja az egyiptomi szembetegséget és a lelkét megvizsgálja az igazgató, ha a konyhakertész után ideje marad. A rossz fiú mind a két bajon könnyen túlesik és belekerül a családba, a hol dologra és tanulásra fogják, annyi dologra és annyi tanulásra, hogy lélegzeni se marad ideje, nemhogy a rosszasaúra.

A fiút az igazgató helyett én vettem vizsgálat, helyesebben vallatás alá. Nem tudtam tőle meg mit is. Rossz, mert rossz, nem fog rossz lenni, igéri. Itt jobb, mint otthon.

Végre is - elismerem, szabályellenesen - bevettem az első családba, a hol én voltam a fő, s a hol csak a «javult» fiúknak volna helye. De nagyon megtetszett nekem ez a szép, kreolszínű, választékos modorú úri gyerek. Fognak tőle tanulni.

Mindjárt a második héten folyton velem volt, egy szobában hált velem, az ágya közel volt az én függönyös ágyamhoz; a honnan láthattam őt és az egész családot folyton.

Egy fiú mellé fektettem, a kivel bizonyosan nem fog barátságot kötni. Valami különösen durva, de tiszta típusu kun parasztfiú mellé. A fajtáját azt lehetett látni rajta, de hogyan hívják, kik a szülei, mi a neve, kik a hozzátartozói, azt nem tudta senki. Sem a Kunság, sem az egész ország nem vállalta. Sem a születési helye, sem az illetőségi helye nem volt kitöltve az intézet főkönyvében. Nevet itt adtunk neki, lehető legszegényesebbet s egyszersmind tisztára királyit. Csak keresztnévet, ezt, hogy: János.

Jánosban a rabló kunok félezredéve élt vad romantikája nyult ki. Kilenczéves korában fogták el először Jászberény körül. Ott gyerekekből rablóbandát alakított és a hóstyái iskolából elcsalta az egyik első eminens - a bandába alkapitánynak. A város gyermekei között olyan riadalmat okozott, mint II. Endre keresztesháboruba induló gyerekhada.

A pandurok kezéből elszökött és télvíz idején, gyalog, tizedik évében neki indult a fővárosnak. A lábai lefagytak, a füle megfagyott, alig tudott járni s a második napon beállott egy tolvajbandába. De a banda üzérzselleme bántotta; feladta társait, valamelyik járásbíróság börtönébe került, majd kegyelem révén valami szeretetházba. Onnan elcsalt négy árvagyereket és Kis-Kunság valamelyik községében ütötte fel tanyáját. A dohányos községben annak törvényei szerint élt: meglopta és megverte a finánczokat...

Ezzel az én uri gyerekem bizonynyal nem fog megbarátkozni. Örömmel láttam, hogy csak-ugyan nem.

Őt vagy hat napig nem igen felelt a kérdéseire. Egyszer azonban - éppen álmatlan éjszakám volt - hallottam, a mint mind a kettő mozgolódik ágyán.

- Kinek a fia vagy te? szólalt meg susogva az úri fiu.

A kunok ivadéka egyszerűen, durván azt mondta:

- Tudja az Isten.

- Hát nincs anyád?

- Nincsen.

- Akkor jó neked.

Elhallgattak. Majd megszólalt a paraszt fiu.

- Borsodban a Bükk alján barlangok vannak, gyönyörű lakás esik ott. Az erdőben ennivaló mogyoró van és som. Jaj de éhes vagyok!

- Miért van maga itt? - szólott némi szünet után a másik.

- Nem akartam juhturós galuskát enni! - válaszolt a parasztfiu és egy kissé nevetett. - Hát maga?

- Beadott az anyám.

- Miért?

Hosszú szünet következett, majdnem egy negyedórás. Azt hittem, már nem is válaszol. De egyszerre csak megszólalt tompán, csendesen:

- Mert megcsalja az apámat.

Hajnal felé volt, a gyerekek most aludtak a legmélyebben, bár a nagy ablakon által föntről kezdve lefelé egyre terjedt be a világosság. Egy egész sor bűnös fiúnak megaranyozta fejét a hajnali napsugár. Némely ágyak még egészen sötétek voltak. Olyan fantasztikus ez a hálóterem! Csupa ellentét: aranyragyogású világosság és koromsötét hálófülkék. Gyermek és bűn.

- Oh te, te, - szóltam közbe kelletlenül, - mindez csak látszik, de hogy van tovább?

II.

- Az úri fiú szorgalmas volt, jól viselte magát, pompásan tanult - többet tud, mint a többi - az asztalosmesterségre fogtam, abban is ügyeskedett, mégis egyre fogyott.

Az első negyedév végén olyan sovány volt, mint egy finom ágár. Mi lelte?

Rájöttem, alig evett. A János nagytű volt s annak adta - titokban - minden ételét. Ugyszólván csak kenyérrel élt.

Megbüntettem mindakettőt s elfektettem őket egymás mellől. Megesett azért egyszer, hogy a mint éjjel felébredve, hirtelen megvizsgáltam a hálótermet: egymás közelében találtam őket.

Ideje volt már, hogy a kun gyerek kikerüljön innen. A büntetése letelt, helyben is szükség volt, a megjavulásában se lehetett reménykedni: az igazgató kiadta Budapestre egy fegyverkovács-hoz inasnak. Mikor elment az intézetből, nem is engedtem, hogy búcsúzkodjék az önfeláldozó pajtástól.

Egyszerre csak nem látták egymást. Az úri fiú bizonyynyal azt hitte: el van zárva, de később megtudhatta, hogy elment, mert éjjelenként hallottam elfolytott sírását.

Két-három hónapig folyton bánkódott utána. Egyszerre azonban, mintha csak elvágták volna szomorúságát: vidám lett és kezes, mint a bárány. Olyan jól és intelligensen viselte magát, hogy gyakran kérdeztem magamtól, mért van ez itt. Őt is megkérdeztem néhányszor.

- Beadott az anyám - mindig ezt felelte: az anyám adott be, mert rossz és engedetlen voltam vele. Nem leszek többé az, soha többé, megcsókolom a kezét, színházba is elmegyek vele, csak haza ereszszenek.

Már egy éve volt itt a gyermekek börtönében; megszántam, biztam is, hogy megokosodott, beletörődik a helyzetbe s belátja: ilyen a világ...

Az igazgató irt a fiú apjának, az eljött érte, hazavitte.

... Mért ment haza a kis morálhős? egy kissé érdekelni kezdett a dolog.

De a «családfő» nem akart addig tovább beszélni, míg el nem oltom a lámpát, a szemét sértette a fény és - ugymond - jobban esik sötétben beszélni.

III.

Az elmúlt héten visszakerült a «megjavult».

Nem családja, hanem a bíróság küldte ide. Hogyan, miért, - el fogom mondani. Vagy nincs is rá szükség, lemásoltam magamnak a jogerős ítéletet. Ott van a kufferomban, az írások közt, felül. Mégis talán elmondom.

Igy történt:

Az anyja nem győzött betelni a fiával, olyan jó volt az. Mintha megbánta volna a multat, hizelgett neki és anyuskámnak nevezte. Mindenhová utána akart menni, úgy, hogy erővel kellett az anyának leráznia a nyakáról.

Valamelyik délután még könnyekre is fakadt, mert nem akarta anyja magával vinni.

- Majd én haza hozom, a mit vásárolsz, vigy el! - könyörgött neki.

- Ugyan vidd el! - szólt az apja.

- Marad!

Összehirapta ajkát, elfojtotta sirását és hallgatott.

De alig lépett ki a szobából édes anyja, utána suhant. Utána mindenütt a városban; észrevétlenül, messziről, de szem elől el nem tévesztve, folyton követte. És az, mintha csak érezte volna, hogy valaki üldözi: szinte futott előre.

Beértek a belvárosba. Valamelyik utcásarkon megállt az asszony: valamin gondolkodott, valami utat kereshetett. A fiu is megállott. De aztán hirtelen, még nagyobb sietséggel, mint előbb, mindketten kicsaptak a Dunához. Az anya elől, a fiu hátul.

Az alsó Dunasor egy kis háza előtt megint megállt a kifáradt asszony, a kivel akkor találkozott egy ismerőse. Az látta és megjegyezte később, hogy sűrű fátyla egészen vizes volt ajka helyén; lázasnak kellett lennie.

A fiu nagy messziségről látta meg, hová ment be anyja. A házban nem volt egész bizonyos...

IV.

A «családfő» olyan hangon beszélte el mindezt, a mi arra vallott, hogy már másoknak is beszélte. Lassan vontatva, haszontalan körülményességgel. Hideg borzalom fogta el szívet, agyamat égő kíváncsiság tüzelte. Nem tudtam bevárni a beszéd sorját, felugrottam:

- Nos, megölte?

- Meg. Szerelmi találkozáson, egy nőrokonuknál, a ki a szerelmes pár czinkostársa volt. A fegyver a Jánosé... Az asszony mindjárt meghalt, két lövés érte az ajtóból; a szerető egy pár percz előtt ment el.

- És a férj?

- Azt hiszem, nem sejti, miért kellett feleségének meghalnia. Maga jelentette fel fiát, a ki nem töltötte még be tizennegyedik évét, tehát nem küldhető se fegyházba, se bitóra. Az apa mégis oda szeretné küldeni. Megesküdött: nem fogja látni többé.

- Hát még nem is sejt semmit?

- Nem. A dolgok úgy találkoztak. A fiú nem vallott semmit, csak ezt: «megöltem, haragudtam rá!» A nőrokon hallgatott, a férfi, a szerető, - annak mi oka volt volna lovagiatlannak lenni egy halottal szemben?

- És a háziak?

- Nem voltak. Cseléd se volt, a rokon - öreg kisasszony - egyedül lakott. Csak egy öreg, mulya házmestere.

De én tudom. Mit gondolsz, talán nekem kellene szólnom? De nem volna ez inkorrekt? És minek, micsoda célzott érek el véle; javítok valamit a fiu helyzetén, letörölhetem róla gyilkosság bélyegét?

Új szívet, új emlékezést, a régi helyébe, ha adhatnék neki!

Különben nem is érzi magát olyan rosszúl, mint gondoltam. Csendes mindig, a mióta nem láttam, nagyon elbutult. Benn a javító-intézetben lassan-lassan melancholikus lesz és onnan elviszik máshová...

De egy darabig még együtt lehet a kunok névtelen ivadékával, a fegyvertolvajjal, a ki még régebben visszakerült. Aznap, a mikor búcsúztam tőlük, láttam, hogy összevillan, szinte összekapcsolódik tekintetük. A szemük, mintha foszforeszkált volna, az egész arcuk, sovány, megnyult képük, mintha megvilágosodnék valami szokatlan sápadt fényben.

Sohase lesz ilyen két szép tanulmányfejem.

A HALOTT.

Kilencz óra felé, este kaptam a sürgőnyt, hogy bátyám meghalt és hajnali három órakor már ott voltam a halottas ház előtt.

Tél eleje volt, a mikor a hajnal-éjszaka amolyan sem nem sötét, sem nem világos, de azért kellemetlenebb, mint a legcsikorgóbb csillagtalan deczemberi éjjel.

Hiába csengettem, nem nyitották ki a halottas ház ajtaját, meg kellett koczogtatni azt az ablakot, melyen - a tábla hasadékan át - egy vékony világos vonal jelentette, hogy ott ébren vannak.

A kinyílt ablak előtt egy halottvirrasztó öreg zsidó ősz feje jelent meg. Álmában zavarhattam, mert morózus volt, kijelentette; hogy az egész család alszik, holnap lesz a temetés, menjek hotelbe. Hanem ezenközben megpillantotta a hintót, mely a vasuttol ide hozott és megkérdezvén: «mikor jöttem?» bebocsátott.

A családhoz csakugyan nem lehetett bemenni, a gyerekek szobája sötét, a legidősebb leány szobájában égett valami olajmécses a szekrényen; sárga világossága a húgom arczára feküdt. Behunyott szemekkel, de bizonyynyal álmatlanul feküdt ott a szegény leány s a mikor elmentem mellette, a zajra felnyitotta szemeit, de egy pillanat mulva lecsukta ujra.

Még a gyermekek szobáján kellett átmennem, hogy a halotthoz jussak. És ott az öreg virrasztó köhögése fölverte a legkisebb fiút, a ki felült ágyában, engem felismert s azt kérdezte: «hoztam-e valamit?» És mert nem feleltem neki, lassan pityeregni kezdett, de két percz mulván már aludt.

I.

Ott feküdt előttem a halott bátyám. A mi ritusunk szerint a földön, teste fekete takaróval leterítve, sötétben. A feje fölött gyertyák égtek csendesen, mozdulatlan lánggal.

Nem szégyeltem bevallani, hogy a metsző fájdalom daczára észre tudtam venni egy pár külsőséget. Valamelyik kis leány babája ott feküdt a sarokban. Tegnap még itt játszhatott a beteg szobájában, itt feledte és azóta nem vették észre. Egy nagy légy zümmögött az ablaktáblán, ki akart szállani az utcára vagy fel akart mászni az üvegen... A halottvirrasztók befüstölték a szobát és most égő pipájukat dugdosták előlem.

Ezek a sajátságos megfigyelések csak egy pillanatig tartottak, aztán nem láttam semmit, csak a halottat.

Leültem egy székre, egészen közel hozzá és néztem arcját, melynek vonásait nem változtatta meg a halál. Ugyanaz a jóságos arcz a régi naiv, majdnem gyermekes ajk, a barátságos kicsiny, de derült homlok, mely alatt rossz gondolat, vagy eszme nem fogamzott meg soha. Csak kicsiny gondok azokért, a kiket szeretett és egyszerű gondolatok, melyek egy tiszta, de kicsiny eszű embert foglalkoztatnak: hogy lehessen egy kis vagyont szerezni, egy kis fekvőséget, házat, és hogy a gyermekeknek legyen becsületes pályája és valami vagyona is, ezt a pályát megkezdeni. A leányok jóra való férfihez menjenek nőül, a ki el is tudja őket tartani...

Ezek a gondok ott ültek most is a halott arcján és a sárgafényű vonásokból szomoruan világoltak felém. Éreztem, tudtam, hogy megvannak, de erő nélkül. És ez az érzés jobban átvárt, inkább szívembe nyillalott, mint az a tudás, hogy az az ember, a ki velem egy vér, kinek

élete és alakja össze van fonódva az én életem és alakommal: eltűnik látóhatáromról, nincsen többé. Úgy vélem, hazudnak azok az emberek, kik megállnak a szeretett kihűlt teteme fölött és így szólnak: rettenetes, hogy nem vagy többé!

Ez a fogalom felfoghatatlan volt nekem, akármennyire kinoztam is magamat vele. Hiába néztem az arcot, a mely szinte megkövült volt, hiába idéztem fel ama alakokat, a kiket szerettem, mégis eltűntek szemeim elől mindörökre. Sanyargatni vágytam eszem és szívem, zokogni szerettem volna, a legnagyobb fájdalmat és borzalmat felidézni, a mi csak alakatlan masszáival imbolyog az emberek fölött. Imádkozni nem tudok, hát szenvedéssel akartam áldozni a halottnak - mindhiába.

A mit így elértem, csak az volt, hogy lassan-lassan elvesztettem - magamat. Érzékeim épek, de öntudatosságom meggyengül és egyszerre úgy látom, hogy a földön fekszem kiterítve, holtan.

Az élettelen test, az erő nélküli gondolat, itt a földön én vagyok. Az én arcom, az én testem, egészen én, csak hogy egy oly élet után, melyről nem tudok magamnak pontosan számot adni. Mi történt velem addig, a míg megöszültem? Mind ama tervek, sejtelmek, álmok melyeket ébren és álomban a jövődőről álmodtam, gondoltam: egygyé olvadva feléledtek lelkemben. Ime ezt éltem át, a míg ide jutottam. De családom, gyermekeim? Egész világosan láttam különös, de kedves arcukat, a kik az én véremből eredtenek.

A fantasztikus gondolatok rohantak velem tovább. A hasonlóság, mely bátyám és köztem az életben is nagy volt, most egyszerre csodálatosan megnövekedett és egészen suggerált. Nem tudtam tekintetemet elvonni a halotról - magamról. Mondhatatlan kín fosztott meg akaratomtól. Mintha valami feneketlen mélységbe zuhantam volna alá.

Az egyik öreg zsidó végre megsokalhatta ezt az elmerülést és megérinté a vállamat:

- Nem szabad így nézni... ez bűn... jöjjön imádkozni.

Hanem az öreg még sem igen ragaszkodott az imádkoztatáshoz, inkább beszélgetni akart. Megkínált pálinkával, megkérdezte, mi vagyok és mennyit keresek havonta? Aztán bátyám anyagi ügyeiről kérdezősködött: «volt-e biztosítva?»

Helyeselte, hogy a megboldogult ezt nem cselekedte. És egész fanatizmusával kikelt azok ellen, a kik megszejtelenítik a halált, mert üzlettel kötik össze.

- Az Isten - mondá - gondoskodik arról, hogy az özvegyek meg az árvák ne legyenek koldusok. Az bűn, nem bízni a Bizodalomban.

És a vén fatalista - mintha csak az ó-kor valamely feltámadt alakja volna - hosszú példálózgatások után valami történetet beszélt el nekem egy meghalt férjről és egy itt élő asszonyról.

Megpróbálom rendet hozni az elbeszélés kaoszába és leírni úgy, a mint a halottas szobában, a zord és sajátságos környezetben előttem kibővült, élt, megelevenedett a modern szomorújáték.

II.

Két hónapig siratta férjét az asszony, azután szólt:

- Lássuk, miből fogunk megélni!

Végig nézte férje iratait és mindjárt a fiókban felül rátalált a biztosítási kötvényre.

A kötvény ötvenezer forintról szólott és két év előtről kelt, tehát akkorról, a mikor anyagi romlásuk még nem kezdődött.

Az asszony egész világosan emlékezett még arra a napra. A biztosítási intézet orvosa jött megvizsgálni férjét és egészségesnek találta. A férj még tréfálkozott is:

- Mégis van valami bajom doktor... itt, itt! és oldalzsebére mutatott. Irjon ellene receptet: százezer forint...

Nevettek. A férfi szólott tréfásan...

- No asszony, most egyszerre gazdag lennél, ha meghalnék egy kicsinyt... ötvenezer forint! A gyerekeknek is juttatnál belőle tiz-tizet, maradna még harmincz. Milyen pompás parthie volnál újra...

Az asszony méltatlankodva fordult el, hanem akárhogyan is haragudott a csinizmusért: szívébe valami sajátságos érzés nyillalott. Egy érzés, melynek nyomán egy másik férfi képe és egy új élet homályos gondolata támadt fel. Mindez csak egy pillanatig élt, aztán nem is ébredt fel többé azalatt a két esztendő alatt, amig együtt éltek.

Pedig az ötvenezer forintos biztosítás sok gondot okozott nekik. A férj alig tudta fizetni a köteles részleteket. Anyagi viszonyai mindegyre romlottak, az utolsó esztendőben megtörtént nem egyszer, hogy délben még nem volt pénz húsrá. A férfi mindegyre apró kölcsönök után szaladgált, nagyra már reménye sem lehetett.

Régi találékonysága tökéletesen elhagyta. Csak sóhajtozni tudott; és mint valami bűnös, úgy csókolta a felesége kezét. A gyermekeire rá sem mert nézni.

Az utolsó hónapban, isten tudja honnan szerezte azt a summát, melylyel a biztosítási részletet kellett törlesztenie. Végre is kiteremtette, sőt a mikor haza hozta a szelvényt, még jó kedve is volt.

És a mi kis pénze maradt, azon felment Budapestre, «valami dolog után nézni.»

A dolog a mi után nézett, az volt, hogy hotelbeli lakásán föbe lőtte magát.

Miért? azt nem mondta meg senkinek, nem írta meg sehol. Az okát mégis bizonyosra vette mindenki. A törvényszék ép az nap mondta ellene ki a csődöt, vagyona nem volt, passzívája sok, nem akart becsstelenül tovább élni.

Az asszony, a mikor az értesítést vette, a férj már kint feküdt a kerepesi temetőben. Mégis felment, imádkozott a friss sírnál, aztán visszatért két kis gyereke mellé - sírni.

Két hónap után könnyei elfogytak, rémülete, fájdalma eltompult, az életre gondolt.

Friss volt és fiatal. A férjébe nem volt szerelmes soha, úgy ment hozzá, mint a fajtájabeli lányok szoktak.

Apja s anyja mondta:

- Derék ember, el fog tartani. Jó dolgod lesz mellette, a pénzt a kezébe lehet adni.

Hozzá adták, hát hozzá ment, daczára hogy egy kissé ügyetlennek találta. Ennél jobban zavarta az, hogy még rövidruhás lány korában ő is szeretett valakit. De az nagyon fiatal volt még. És a mikorra készen lesz, ő már vén lány. Az is igaz, hogy egy kissé fura volt neki feleségévé lenni egy olyan embernek, a kit egy hónap előtt látott először, de belátta, hogy ez már így van, nem lehet várni egy valakire, a ki szerelmes lesz belé. Isten tudja, mikor jön az, ha eljön-e, és ha el: hozzáadják-e, lesz-e benne kellő garancia?

Egy kissé rosszul érezte magát az esküvőn, de aztán egészen jól - egy évig. Reggel is olvashatott az ágyban - otthon takarítania is kellett - nyáron a Salzkammergutban volt, télen egy párszor theát adtak. Cselédje volt kettő. A férje figyelmes, hű és munkás.

Csak néha fogta el valami sajátságos unalom. Majd valami vágyakozás ismeretlen érzések után. A lelke éhezett valamire, de maga se tudta, mi az.

Aztán egy kis gyermeke született és annak a sirása elnyomta azt a sajátságos titokzatos zsongást, mely néha-néha fölébredt elaltatott szive mélyén.

Még egy gyermek. Anyagi gondok.

Egészen megszokta a férjét. Nagyon ritkán támadt fel benne a titokzatos vágyakozás. Alig beszél idegen férfiakkal. Egyszer, kétszer mindösszesen.

Az élet - melybe a szülők juttatták - egészen természetszerű kezd előtte lenni, a mikor hirtelen megszakad. A férfi, a kit úgy megszokott már, mint magát, erőszakosan elválk tőle, a becstelenség elől a halálba menekül és őt ott hagyja özvegyen, de gazdagon.

Az özvegy magához vette a kötvényt és maga ment fel a fővárosba a pénzért.

Kupé ablakában ülve, tavasszal, a mikor az utat mindenfelé virágzó gyümölcsfák szegélyezik: nem foglalkozott többé a halállal. Kezdetben egy kissé félénken ugyan, de végre is jelentkezett benne az élet friss ösztöne.

- Élni kell, ha itt maradtam.

Aztán:

- Szép élni, élni jó!

Végül:

- Nem akarhatta ő sem, hogy elássam magam elevenen!

Mennél jobban közeledett a vonat Budapesthez, annál hangosabb lett ez a vágyakozó fölkiáltás: élni, élni!

Ott volt végre az intézetben. Némi nehézségek után fölvette a biztosított összeget is - és mehetett haza gyermekei közé.

De délután volt, és ha most ül gőzösre, csak éjszaka ér haza. Hát elhalasztotta útját reggelig. A délutánt majd csak eltölti valahogy; egy szegény rokona van itt az Erzsébetvárosban, elmegy, visz neki egy kis pénzt, valami édességet a gyermekeknek.

Előbb kocsira akart ülni, de aztán meggondolta a dolgot: olyan szép verőfényes, tavaszi nap van! Gyalog indult neki a külvárosnak.

Sehol sem találkozott semmi ismerőssel. Gyászruhája, friss piros arcza fel-feltűnt egy-egy járókelőnek. Ezek a kíváncsi tekintetek egy kissé melegítették. Ő a tavaszi napot okolta és átment egy kis utcába, a hol nem volt napsütés.

Lassan, alig gondolva valamire, haladt előre. Egyszer valami férfit látott, a ki hasonlított az elhalt férjre: megdöbbsent és ezuttal már erőszakos módon szabadította meg magát a halott emlékétől. De útközben is többször gondolt arra, hogy az «jó és derék ember volt». Valami babonás kötelességérzet parancsolta neki, hogy ezt minél többször elgondolja.

Végre is nyomát vesztette ennek a gondolatnak és a gyerekeire, ruhákra, egy vásárolandó új butor-garnitúrára, pénze befektetésére gondolt és ezen a nyomokon végre eljutott oda, hogy újra feltámadt benne a régi titokzatos érzés.

Vágyakozott az új életre.

Egy utcasarokhoz ért és ott hirtelen valami jutott az eszébe. Beült egy bérkocsiba és az Erzsébetvárossal ellenkező irányba hajtatott. A belvárosban megállt egy ház előtt és az ott ácsorgó hordárt beküldte a házmesterhez, hogy egy lakásczímet megtudjon.

A mit kívánt, megtudta. A házmester megmondta, hol lakik az az orvosnövendék a ki két évvel ezelőtt itt lakott.

Az özvegy nem találta otthon azt, a kit keresett. Izgatott lett, most már ellenállhatlan vágyakozás fogta el: találkoznia kell vele akárhogy is.

Este felé felment újra és szemben állott az egyetlen fiatal emberrel, a kit valaha szeretett.

Nem is köszöntek egymásnak, némán szorítottak kezét. Az asszony leült az egyetlen székre és felvette arczáról a fekete fátyolt. A férfi sovány és sápadt ember - előtte állott az asztalhoz támaszkodva. Tán két percz is elmúlt addig, mig megszólalt.

- Tudom - mondá halkan.

- Jó és becsületes ember volt! - szólt az asszony, mintha csak egy beemlézett imádság refrainjét mondaná.

Aztán a mikor felocsudott, egy kissé önigazolásul hebegett valamit:

- Régen hallottam magáról... A régi barátság, meg akartam nézni...

Régi szerelmükről nem szólt egyikük sem. Talán öntudatlanul az elhunyt emlékét akarták kimélni?

Kezdetben alig tudták, mit beszéljenek egymással. Végre is az asszonyban érett meg a sürgető vágyakozás: megtudni, megnyerni, most, azonnal, mindent.

- Azért jöttem - mondá kevés zavarral - hogy leszek a felesége, ha szeretni fogja a gyermekeket...

És őszinte szóval megmagyarázott mindent a férfinak. Megmondta, hogy férje gondoskodásából gazdag lett, nem lesz kénytelen a férfi összekoldulni a vizsgapénzt. És itt hagyhatja ezt a várost, a hol csak a küzdelmekben és a nyomorúságban volt része.

Megértették egymást és nedves szemeikben kigyulladt a régi szerelem tüze. Ha szivükön mult volna, elmennek mindjárt most:

- De az asszony szólt: hat hónap mulva.

- Hat hónap mulva! - ismételte a férfi és megcsókolta a fekete kesztyüs kezét.

De arczon nem csókolták egymást. Forró ajkaik előtt, mintha valami hideg tárgy állott volna. És édes lázukat egy-egy pillanatra hideg borzongás váltotta fel.

Hirtelen váltak el egymástól. Az asszonynak csak a lépcsőházban jutott az eszébe:

- Reggel, holnap, megyek haza. A vasútnál látom!

Aztán - úgyszólván - elszaladt haza. Alig várta, hogy egyedül legyen; feküdni, pihenni akart, az izgalom egészen elgyengítette.

Talán álmos is volt, mert alighogy ledőlt a hotel divánjára: elaludt. Késő éjjel ébresztette fel a szobalány. Express levelet hoztak, alá kell írni.

Otthonról irtak. Talán valami bajuk van a gyermekeknek? Nem volt semmi baj, éppen csak a kis leányról irtak: «Ujra foga jött... És ezt a levelet küldék ide tegnap, talán fontos.»

Csakugyan egy másik levél hullott ki borítékából. A budapesti rendőrség küldte azzal a megjegyzéssel, hogy az öngyilkos férje asztalán találtatott, neki szól, hát most hozzája hivatalosan «áttétetik».

Az özvegy feltörte a levél pecsétjét és még álmos szemekkel olvasta a férj utolsó sorait:

«Még tavaly szeptemberben elhatároztam, hogy meghalok, te és a gyerekek nem láttok többet szükségét. Akárhogyan halok is meg; téged gazdaggá tesz a kötvény (a fiókban). Most megteszem; pedig jó lett volna élni veled. Hát nem lehet együtt, légy te magad boldog.»

III.

A levél első hatása az volt, hogy azonnal haza kell mennie. Szerencsére - ha kerülő úton is - rögtönösen utazhatott hazafelé. Egy kissé megnyugodott, a mint újra benn ült a kupében. Megszökvén az elől, a kit önmaga keresett fel; mintha könnyített volna valamit bűnén.

Ez a nyugalom alig tartott egy-két óráig. Körülötte a kupében mindenki aludt, a lámpás fekete fátyollal volt behúzva. Félelmesen homályos volt a hely, nem tudott itt maradni többé. Átkérdzkedett egy más szakaszba, a hol egyedül volt és újra olvashatta a levelet.

Kétszer olvasta el, aztán darabokra akarta tépni, de görcsös sirás vett rajta erőt és kiejtette kezéből az írást.

Csak most értette meg a férj utolsó szavait.

Most előszörre értette meg, hogy miért kellett annak meghalnia.

Megölte magát, hogy ő élhessen. Hónapokig járt-kelt körülötte ezzel a gyilkos gondolattal, mosolygott, megcsókolt és megtette a mit elhatározott.

Milyen egyszerű férfinak látta. Hányszor haragudott meg rá ízetlenségeiért! Mennyi szemrehányást tett neki a nyomoruság napjaiban. Hányszor gondolt másra.

És épen szeptemberben volt... Akkor már a férj elhatározta magát. Azzal a gondolattal küzködött és ő gyávának és nevetségesnek látta. Örült, hogy ritkán látta. Ideges volt, ha megölelte... Betegséget színlelt, és hogy hízelt neki a házi orvos udvarlása, melyet el is fogadott.

Egész világossággal két érzésre oszlott fel egész lénye. Az egyik érzés: az a sajátságos imádat, a mely az elhalt férj alakja körül kelt föl benne. A másik: az utálat magával szemben. És ezek között vergődött az egész úton. Ebből keltek ki gondolatai, ebből támadt föl benne a homályos vágyakozás: meghalni, elmenni utána.

De nem tudta, hogy fogjon a dologhoz. Azonfelül erős akarata támadt: jóvá tenni a bűnt és imádni, a kit meg nem ismert. A mint tehetetlenül gondolkodott a módokon, még sürgetőbb lett ez a szükség.

Örületes eszméi támadtak: felásni a holtat és visszasírni az életbe. Kíégetni fejéből a szégyenletes emléket. Megölni azt a másik embert. Nemcsak azt, a kivel megcsalta a halottat, hanem azt is, a kit szeretett akkor, midőn még férjét nem ismerte és a kit alig kihűlt helyére akart hozni. Elpusztítani mindazt, a ki csak emlékezteti a régi asszonyra!

Belátta, hogy mit sem tehet. Legfeljebb azt hogy feláldozza magát gyermekeiért.

IV.

Mindjárt másnap levelet kapott a fővárosból. Tudta kitől jön, föl sem bontotta, visszaküldte. A látogatók elől bezárkózott. A gyermekeket megverte, ha nevettek:

- Meghalt az apátok, sirjatok! - ezt mondta, kiáltotta, susogta a kicsikék fülébe folyton. Azok nem tudták megérteni, de lassanként rajtok is erőt vett valami nyomasztó szomorúság; olyan csendesen voltak mindig, mintha a halott még ott volna a háznál.

A nagyobbikat kivette az iskolából, minek tanuljon. A kisebbet folyton kényesztette egy darabig, de egyszerre meggyűlölte.

Ezután minden házi bajért a kis ártatlan volt a felelős. Ha a nagyobbik valamit eltört, az kapott ki, a ki még csak most tanult enni. Utoljára a dadájának kellett védelmébe venni az anyja ellen. Azt elcsapta és úgy maradt a kicsike magára, a testvére czipelgette, ápolgatta néha. Akkor, ha nem látta az anyja; előtte nem volt szabad, mert mindjárt rákiabált:

- Te, takarodol onnét, megint bepiszkolod magad!

A kis lány végre megunt az elhagyatottságot, látta, hogy mindenkinek terhére van itt; hát fogta magát és elment. Roppant hamar határozta el magát a kicsi. Alig volt két-három napig beteg, nagyon könnyű volt meghalnia.

Az özvegy mégis csak megdöbbsen, a mikor kiterítve feküdt előtte a vézna kis holttest - az ő teste-vére, a tulajdon gyermeke. Meg is ölelte hideg tetemét, de aztán otthagya egy szó, egy köny nélkül a temetési szolgákra.

Most már lelke egész erejével egyetlen gyermekére bizta magát. Örökös azzal volt, nem bocsátotta el maga mellől egy percre sem. És esténként beszélt neki az apjáról.

Imádattal és úgy, hogy a gyermek nem értette, csak azt vette ki, hogy zokognia kell.

Néha éjszaka is felköltötte:

- Emlékszel-e még apádra? - kérde ilyenkor. Egyszer azt felelte neki az álmos kis leány:

- Nem...

Másnap aztán egész nap elhalt apjáról beszélt neki. Egy darabig csak arról szólt, hogy milyen nagy, milyen jó volt az, de valamelyik nap magát kezdte becsmérelni:

- És én rossz voltam! - mondá.

A kis leány ijedten bámult a rossz anyára.

Az özvegy folytatta:

- Megcsaltam.

A gyermek mereven nézett rá, mintha értené, a mit mond. Pedig alig volt hat éves még és erre a korra is éretlen, satnya.

Nagyon rosszul táplálkoztak mind a ketten. Az asszony nem nyúl a véres pénzhez, úgy határozta, hogy az egy krajczárig leányaé legyen. A holmikat adogatta el lassan-lassan, aztán vásárolt valami olcsó kötőgépet, azon dolgozott naphosszant egy kereskedő számára.

És ez a sanyargatás egy kissé kibékítette magával. Nyugodt napjai, sőt nyugodt hetei is voltak. Ilyenkor kiengedte a kis lányt az udvarra is.

Máskor mind a ketten valóságos börtönéletet éltek. Nem járt hozzájuk már senki, a szegény rokonok végkép elmaradtak, látván, hogy nincs préda. Egy asszony-testvére volt az özvegy-

nek, az fölkereste néha, de legutoljára, mikor ott volt, pénzt kért. Nem sokat, de mégis annyit, mely egy darab időre megmentette volna a nyomorúságtól.

- Nekem nem szabad ahhoz a pénzhez nyulnom?

És hiába sirt, könyörgött a testvér, nem nyult hozzá. Félt tőle; az összegről szóló takarékpénztári könyvecskét is elvitte a polgármesteri hivatalba, hogy ne lássa soha.

Csak a lányának emlegette néha:

- Majd te gazdag, nagy kisasszony leszel!

Addig azonban nagyon is szegény volt a kis Mari. Éhes, kopott, elhagyatott. Majd türelmetlen lett, megunta a várakozást, betegeskedni kezdett.

És az asszony egyedül maradt. Nem volt többé senkije, a kivel a halottról beszéljen. A jövő gazdag, nagy kisasszony a hogy elhagyta, vége volt annak a reménységnek is, hogy még jóvá tehet valamit.

El volt zárva előle minden út, hát megadta magát, nem törődött többé semmivel. A polgármester hivatalosan megkérdezte, mi legyen hát most a pénzzel, hogy a kicsike is meghalt.

«Akármí», - azt felelte az asszony és gépiesen írta alá az okmányt, melyet e kijelentésére eléje terjesztettek a városi urak. Beleegyezett hogy kórházat építsenek a pénzből; «jó lesz», azt mondta és nem törődött vele mit sem.

Elüldögélt otthon, néha beszélgetett a szomszédokkal és lassankint eladogatott mindent. Végre koldulni kezdett...

V.

Reggel volt, a mikorra a vén ember kifogyott a beszédből. «Nó» monda végül «már most mit ér neki!»

Aztán egyet imádkozott és kinyitotta az alaktáblákat, kitárta az ajtót a hitközségi embereknek.

Az udvarban még csak most fűrészelték a koporsót az egyletbeli szolgák. A mint összerótták a gyalulatlan deszkákat: nagy kíváncsisággal nézték az utcáról bekerült keresztyén gyermekek.

A temetés népe közül nem volt még itt senki, csak egymagam járkáltam az udvar száraz bokrai között. Kerestem valamit, a mi foglalkoztasson. Bámultam a fák ágainak növést, a szemelgető verebeket a granarium előtt. Aztán kimentem az utcára megnézni, jön-e kocsi?

Az utca kihalt volt, alig járt erre egy-két ember. De a falhoz támaszkodva már ott állott egy szegény asszony. Köszöntött és kérdezte, mikor lesz a temetés.

A BOLDOG SZERELEMRŐL.

Egyszer - azon a napon, a mikor faluról behurczolkodtunk Egerbe - a széles káptalan-utcán kicsiny temetési menet jött velem szemben.

Késő ősz volt már, a jegenyék körülöttem letarolva, szárazon állottak s nyúltak föl a verőfényes, de hideg égbe, a minoriták harangja zúgott, - gyermek voltam még és fáztam.

Reszkető kézzel vettem le a kalapot, a mint a menet közvetlen közelembé ért és a krizantinnal elborított koporsó mögött megpillantottam a gyászolókat.

A mig közönséges kíváncsisággal néztem végig a szomorú, feketeruhás elhagyottakon, tekintetem egyszerre összevillant két nagy, szürke leányszem méla és különös nézésével. És egy pillanatig mintha villamos összeköttetés támadt volna egy ismeretlen, gyászruhás gyermek-leány és egy idegen fiú között. Olyan benső, mély és szeretetteljes, mintha egész kicsiny korunkban együtt játszottunk volna éveken át, aztán mintha hosszú távollét után most pillantjuk meg egymást először. Most, a mikor vége a játéknak és a nagy, szürke szem egyetlen egy villanásában az elmúlt idők egész története van meg: a mama betegsége... halála... a gyásza, álmatlan éjek könnyei... «a mama nincs, vége mindennek!»

Nem tudom, mi mindent éreztem még erre a bús és szelid, parancsoló és megadással teli tekintetre és nem tudom, mit gondolhatott a gyászoló kis leány, a mig az idegen kis fiú csodálkozó és meghatott nézése reátapadt. Egy pillanatig tartott az egész és a két nagy nedves szem eltűnt előlem, elveszett a tovahaladó pápista temetés szépségei és illatos misticizmusában, tovasuhant a mély melancholiájú temetési ének dallamaival, a koszorúk késői virágainak közepette, a fáklyák nyomasztó füstjével együtt.

Ott maradtam állva az út közepén és utána nézve a menetnek, sajátságos meleg érzés árasztott el. És nemcsak egy pillanatra; melegségét éreztem az egész napon, az egész életen át.

Nappal is, de különösen álmatlan éjeken újra meg újra éreztem ezt a melegséget. Sötét környezetemben minduntalan megjelent a szürke szem, némán, panaszos, szelid és bizalmas nézése és eltűnt, a mint fölillant titkon, édesen.

A temetést követő napokon egészen elmerültem ezekbe a képzelődésekbe. Hogy megtudjam, ki volt a kicsiny gyászoló, kezdetben eszembe sem jutott. Később gondoltam erre, de nem mertem utána kutatni. Valami titok kényszerített titokban tartani az egészet. Az utcán mégis öntudatlanul, vágygyal és türelmetlenül kerestem, de megdöbbsentem arra a gondolatra, ha megtalálnám!

Végre is feltűnt újra. Egy kocsin ült, málhás kocsin, a testvéreivel együtt. Kifelé tartottak a városból, úgy láttam, hogy kiköltözködtek innét. Másfelé nézett, a mikor megláttam, de alig telt el pillanat és szemeink összevillantak ismét. Ugyanaz a benső, villamos összeköttetés; tekinteteink összekapcsolódtak, mint két hurok és mintha legbensőbb bensőnk áradt volna egymásba.

- Elmegyek messze, messze, Isten veled... légy jó... olyan szomorú vagyok... jere... jere...

- Én is az vagyok... ne menj el... megyek utánad...

Senki által nem hallható, rejtelmes beszédek suhantak el közöttünk. A hangos utcán, a vásárnapi sokadalomban, mintha magányban lettünk volna. A kocsi alóla, a környezet körül, az útca, a lég, a világ eltűnt. Csak nézését láttam. A felém fordított halvány, hamvas fejecskének hívó és rejtelmes tekintetét, a mint utánam néz... eltűnik.

Csakugyan eltűnt, hiába kerestem, nem láttam többé. Az első napokban szinte beteggé tett az a gondolat, hogy magamra maradtam, nem látom többé a fekete kapisonból kivilágló hamvas fejecskét, de nemsokára ez az egész arc elillant emlékezetemből. A szemeire még hónapokig emlékeztem, de a mikorra kitavaszkodott, már csak tekintete és annak homályos hatása élt bennem. És a rejtelmes mélységű nézés, mely panaszkodva hív: vont maga után, kísért mindenhová, velem volt mindenütt.

Jól emlékszem, hogy ebben az esztendőben kezdtem igazán érdeklődni a lányok iránt. A tisztelendő professzorok tilalma dacára elszöktem a színházba, órákig sétáltam a cziszterciek terrasán, a virágzó ákácok alatt és éjjel a régi kőszentek talapzatára ülve, belemerültem a magam árnyékába. És a mikor elkövetkezék Mária hava, a nagy diákokkal együtt jártam az apácák templomába, holott májusi virágoktól, növendék lányok mosolygó arcától volt színes, ragyogó és illatos minden. A nyitott ablakon át betört a tavasz, május vidámsága, kéksége, lágy világossága és éledtek a szentek szobrai, a rózsaszín oltár fölött megelevenedett a Szűz fehér ruhás képe.

A fiúk - tudom - az «ideált» jöttek ide keresni. Én is. És néha úgy tetszett, meg is leltem. Mintha az orgonavirágok közül ugyanaz a rejtelmes szempár világítana. De csakhamar láttam, hogy nem az: egy kis leány kíváncsi tekintete, a melylyel az idegen fiút nézi, leányszem, mozgékony, szép, olyan, mely minden ártatlansága mellett azt tükrözi vissza: szép vagyok, tetszem-e? Az örök kaczérság, az örök tisztaságban. Minden más, csak nem az.

Minél jobban teltek az évek, annál jobban fájt, hogy az eltűnt. Sokszor gondoltam arra, hogy mért engedtem.

És mennyiszer fogott el a vágyakozás: menni utána! De hová, de merre, de hol találom? kérdések gyötrtek, álmok játszottak velem: ki volt?... itt van megint?

És a míg én valósággal levettem a gyermekruhát, nőttem, husz éves lettem, a gyermekleányt is megnővesztette a képzelődés. Egyszer az jutott eszembe, hogy most férjhez adják. És a régi tekintetbe még több szomorúság és némi vád vegyült. Máskor meg nem tudván visszaidézni emlékembe a szemek formáját, valósággal megdöbbsentem: meghalt, lehunytt örökre!

Majd két teljes év következett, a mikor megfledkeztem teljesen mindenről. Egy asszony delejes körébe jutottam. Ott kerengtem, forogtam, megbűvölve, esztelenül. A felforralt, buzgó vér minden régi emlékét elöntötte forró árával. Egy duzzadt, kicsiny ajak csókján kívül, álom volt számomra az élet minden jelenése.

És a mikor arra ébredtem, hogy a csók édessége is álom volt, ebből a hamis, csalogató és semmi életből el akartam menekülni az igazi, sötét semmiségbe.

Akkor jelent meg újra fölöttem a két szürke csillag. Még most is világít nekem, még folyton hív... összeszedtem magam és újra megindultam. Mentem, mendegéltem utána.

De legelőbb is élni kell, életben maradni. Oh milyen pompás kedvvel, duzzadó akarattal mentem neki az életnek! Láttam a dicsvágy célját, mert ha jó emberek néha meg voltak elégedve azzal, a mit írtam: egész világosan láttam egy kedves szempárból eltűnni a szomorúságot és a helyén felvillanni némi örömet. És éreztem a nyomorúságot, a megaláztatást, úgy, a hogy talán senki még, mert télvíz idején, talpnélküli cipőben, fázva és éhesen kóborolva a főváros utcáin, nem egyszer járt az eszemben ez: ha most megpillantana, ha most tudná, hogyan vagyok.

Kimerülve a küzdelmekben, belefásulva a szenvedésekbe, ismét csak egy elképzelt tekintet árama frissített föl, aczélozott meg, adta vissza a kedvet az élethez. Idegen földön, katonabörtön rideg és reménytelen magányában, a padmalyt nézve, egyszerre csak összeomlottak

körülöttem a falak, kinyílt az ég, a sok tornyú város levegője csapott meg, a meleg vizek gőze imbolygott körülöttem és elem tűntek nagy jegenyék a vízparton, aztán a fehér, köves úton egy kocsi... egy fej, mely felém fordul.

Feküdtem halálos betegen, az orvos már egy nap el sem akart jönni többé. Meg kellett volna, igazság szerint, halom és valami nem engedte ezt sem. Fölépültem és mentem tovább az útamon.

Csak egyre mindig a két szürke csillag felé. Évek teltek el és nem egyszer úgy véltem, hogy ime: itt vagyok. Pedig csak letértem a helyes útról. Kerestem a szerelmet és szeretkezésre találtam. Megcsaltam magamat és tele voltam gyűlöléssel, mert megcsaltak.

Tíz éve nem voltam már gyermek és tíz esztendő alatt úgy belefáradtam ebbe a harcba, az ismeretlen után.

Az apró zsörtölések nem mulattattak többé, vérem hült, idegeim meghaltak, útolért a székszis: nem kerestem többé és nem vártam többé semmit. Napról-napra élve, az étellel való nehéz küzdelemben, dolgozva a mindennapi vágyak betöltéséért; néha eszembe jutott a «gyermekkori emlék», és mosolyogtam magamon.

Hacsak ez a mosoly meg tudott volna váltani az unalomtól! De a spleenes napok mind közelebb estek egymáshoz. Különösen télen, a mikor együtt kell élni és mulatni az embertársakkal.

Négy-öt nappal karácsony előtt, egy ködös, vizes estén végre elkövetkezett az az óra, a melyben megértettem az öngyilkosság pszichológiáját. Miért itt maradni? Mi öröm van abban, hogy lélegzem, és ha akarom, megfoghatom a kezemet? Vajjon okoz-e nekem gyönyört, ha a szememmel láthatom azokat az élőket, a kik nem érdekelnek és ama életteleneket, melyek egy cseppel sem érdekelnek jobban, mint az élők?

Czéltalanul bolyongtam a főváros utczáin, olyan gondolatokkal eltelve, mint körülöttem a nyirkos, hideg, szürke köd; mégis leltem valami örömré. Ebben a pillanatban boldogságnak tetszett nekem az a tudat, hogy csak akarnom kell és nem vagyok itt többé! De ez az öröm sem tudott megvigasztalni. Mást kerestem és azon mulattam magamat, hogy hány féle módon szöktethettem meg magamat a világból.

«A víz egy kissé hideg volna most,» ez jutott az eszembe, és ezt talán el is mondtam félhangon. Csakugyan magánbeszédem kaptam magamat, először életemben. Körülnéztem, nem hallotta-e valaki?

A város bizony nem törődött velem mitsem. Valami félünnep lehetett, mert az utcák zajosabbak voltak, mint közönségesen. Aztán hét óra felé járhatott az idő és ilyenkor télen az egész élvező és élvezetre vágyó Budapest kiárad az utcára. A gyöngy köd homályossága megsokasítja az alakokat, az ólmos, vizes aszfalton, a gázlámpák fényénél pedig megduplázódik az egész.

Minden csupa élet, mozgás, vidámság és szerelem.

Egy nagy és boldog szerelem az egész város. Alig van egy-egy alak; a ki nem párjával tör előre a tömegben. A feleség úgy hozzásimul férjéhez, mintha szeretője volna és a szerető olyan bátran és bizalmasan kapaszkodik kedvese karjaiba, mintha a férje lenne. És a mellettem elrobogó kocsikban is párosával ülnek. Egy utcásarkon a gázlámpa fénye két fejet világít meg: cselédleány egészséges, boldogan mosolygó fejét és egy kis huszárcsákó alatt terpeszkedő, széles arcot. A jelentés ismétlődik a kapu alatt, homályban, mindenfelé elhisér, a merre csak megyek.

A karba öltött karok, a vidámságtól elszélesedett fejek, a szerelmes és boldog város: mint egy okatlan és céltalan tünemény, úgy fog körül. Általános csalás, hazug mámor az egész - de azért milyen jó nekik!

Irigylem a mesterlegényektől idomtalan és komikus szeretőiket, cserélnék a kisütött hajú boltossegédekkel, a kik a kicsiny varróleányokat megcsókolják az utcán és meg is nagysádolják. És az új házások és a leendő hitestársak tömegében keresem azt az egyet, a ki maga van és nem találom.

De mégis van egy. Alig egy pár lépésnyire tőlem, szemben haladunk egymással és a ködön át még csak gyöngéd alakját tudom kivenni. Mintha most mind a ketten észrevettük volna egymást, lépteink meggyorsulnak egy pillanatra szemben állunk egymással - egy pillanatra.

És a mig ez tart, hirtelen összevonódik újra két tekintet. A régen megszokott áram, mely két szempáron át összekötötte két ember legbensőbb bensejét, újra föléledt. A nagy szürke szemek nem változtak mitsem; bennök van mindaz, a mi régen volt, és még több is: valami határozatlan, meleg fény és ez a néma panaszkodás: «milyen soká jöttél!»

Egy másodpercnyi ölelkezése a lelkeknek és elhagyjuk egymást - egy lépéssel. Aztán lopva visszanézünk egymásra, aztán mellette vagyok.

Csendesen jó estét kívántam, halkán, de elfogulatlanul köszönt vissza:

- Jó estét, emlékszik még rám?
- A kis gyászoló lányra -
- A jó mama temetésén...
- És a kocsin -
- A mikor elmentünk a városból, óh, be rossz volt -
- Ott hagyni a mama sirját?
- Ott hagyni a mama sirját.

Mentünk egymás mellett szépen, csendesen. És ezt oly természetesnek találtuk. És olyan természetesnek találtunk mindent. A lány holmit volt vásárolni a gyerekeknek, azokat elkértem és vittem én. Az aszfalt ólmos, csuszamlós volt, - hát karonfogva mentünk előre.

- Milyen jó, hogy jött, elkéstem, és olyan rossz itt este egyedül! - mondá a lány és hozzám simult, mint egy hű szerelmes, mint szerelmes mátká, mint örökös mátkaságot érző feleség.

Talán érezte is mindazt, a mit ezek, csak hogy nem mondta, és én is szerettem volna, hogy ezt érezze, csak hogy nem mondtam, nem kérdeztem: érzi-e, szeret-e?

Olyan természetes volt, hogy így legyen.

A város mosolygott ránk, a köd, a házak nevettek vidáman. A gyerekek is nevettek, a mikor a néni egy úrral jött, és az apa is mosolygott, a mikor kipirult arczczal, reszkető ajakkal mutatott neki a lánya.

Világos, meleg otthon volt a kis hivatalnok szobája. Az asztal terítve, mindjárt oda ültünk. Ott ismertek már engem, valaki beszélt itt rólam sokszor, tudták, hol vagyok és mit teszek. Talán vártak is reám...

*

Este van, szigorú tél odakint. Milyen boldogság ilyenkor az otthon, az édes, meleg fészek, az, a mi az enyém.

Ülök az asztalnál; egy könyv van előttem és nézem a feleségemet, a mint szoptatja a mi kicsiny fiúkat. Csendesen szólok hozzá:

- Miért sütöd le a pillád, hadd látom a szemedet!

Az asszonyka int a kezével:

- Csendesen, ne szólj, mindjárt elalszik.

Hanem a gyerek még csak gögicsél, behunyja a szemeit, meg-meg kinyitja. Édes multság ez és olyan öröm az asszonynak. Felém fordított szemeiből az öröm és boldogság ragyog reám és szinte megolvaszt tiszta tűzével.

Le kellett hajtani fejemet az asztalra, hogy meg ne lássa a szemembe tóduló könnyeket. Olyan jó így behunyott szemmel gondolkozni, a bennem és körülöttem eláradó boldogságról. Csak érzem a világosságot, de karjaimba temetett fejemmel nem látok semmit. Elképzelek egy-egy jelenetet, a tegnaptól, a mából és magam elé akarom idézni a feleség szépséges szemeit, a mint most mellettem alvó gyermekét nézi.

De nem tudom, csak nem tudom, hiába kényszerítem magam. A régi tekintet villog előttem. A mit világosan látok: az két nagy szürke leányszem méla és különös tekintete rejtelmes, megigéző nézés, mely még mind egyikre hív, von, bűvöl maga után.

LIZZIE BARTON.

Huh, be hideg van! Szicziába megyek, egy félóra legalább. Csak addig a míg a villamos vasut az akadémiától a szerkesztőségbe visz. Összegubbaszkodom a helyemen és várom az ismeretlen asszonyt, a téli bundás meleg asszonyt, a ki leül mellém; csak jönné már, ha öreg is!

Aztán behunom a szememet. És míg egy sovány kisasszony félt, hogy elaludva, megfagyok: Szicziában járok az alatt. A fogaim vacognak, a hitvány testem, az fázik: de belül át meg át jár a sziczi nap. Körülöttem oly szürke, oly levert minden, a jégvirágos ablakon ki se látni; hol vagyunk, merre járunk; vonatvezető, nem tévedünk-e el?! Fölugrának, megrémülnek, összeszorulnak és többé mozdulni se lehet. A kihalt, a megfagyott éjszakában a sötét és vigasztalan tömeget viszi a villam.

Én még Szicziába megyek egy félóra legalább. Napot akarok, meleget akarok, szomjazok tarka, rikító, eleven színekre. Milyen jó volt tavaly - ilyenkor éppen - fürödhettem a fényben, a színben, pálmák, narancsfák kék árnyékában, a nagyszerű tengerhomokon. De én voltam-e az? Én, én! Hisz most is, csak behunom a szememet és akarom: hát ott vagyok a hajón. Palermó látszik a messzeségben, amott az a monte Pellegrinó, ég, de már kopasz egészen. A város közeledik felénk, fehér, gömbölyű karjait elébünk kinyújtja...

- Kapitány ur, ki az a gyönyörű, szép angol asszony, ott a fedélzeten, a korláton kihajolva, nem nézi a várost csak a tengert?

- Az a magas, a lesimitott szőke haju?

- Az, a kinek szeme mélyebb kék, mint alant a tenger!

- És a homloka, arcza fehérebb, mint a napfény apró képei a vizen.

- Az, most lehajol, leesik, a hullámmal csókolózik szinte!

- Az, az! Lizzie Barton.

*

Huh, be hideg van! Hol lehetünk most? Mindegy akárhol, majd csak megérkezünk valahova. Oly szép volt az angol asszony, és oly fiatal és oly szomorú. Hajh, nemcsak egy skót balladának rejtelmes alakja-e, csakugyan láttam-e valaha?

De ott állott a hajón, a korlátra hajolva, egyedül, nem köszöntötte a kevély Palermót, nem is látta. Pedig most már egész ragyogó keblét kitárta előttünk a város. Lázzal, lármával, mohósággal mindannyian rajta feledkeztünk.

- Signore kapitano, hát Lizzie Barton nem köt ki velünk?

- Nem.

- Hogyan?

- Visszajön a hajóba, Napoliba holnap.

- És mit csinál a hajón?

- A korláthoz támaszkodik és nézi a tengert, így él, jár s kél egy esztendeje legalább.

- Egy esztendeje, signore kapitano! Egy esztendeje, hogy a szép asszony csak a hullámok udvarlását fogadja! Egy esztendeje épp?

- Egy esztendeje éppen, épp az nap lett asszony Lizzie Barton. Szerelmes urával hajóra szállt Nápoly alatt. A fedélzet korlátján kihajolva nézték a tengert a szerelmesek. Oly boldogok, oly vidámak, oly bátrak valának, míg alattuk a tenger: oly bős, oly rossz, oly alattomos.

Lizzie Barton mellől egy óriási hullám lekapta a férjét. «Utána!» «Nincs csónak, a mely most el ne merülne; nincs tengerész, a ki merne vizre szállni mostan!» «Hát elveszett» «Ha csak egy másik jó hullám - annyiszor megesett már - vissza nem dobja a hajóra a férfit! »

- És nem jött a jó hullám?

- Lizzie Barton egyedül maradt.

- És várta a hullámot, megmerevedve várja még ma is, nézi a tengert, a hullámokkal beszélget szegény.

- Megszoktuk mi már. Oly szelid, oly szótlan, virág a mellén, virágos ruha rajta, mint akkor... A mikor nászra várta falai közé Palermó. Csupa kéj, csupa illat, csupa pálma ez a város. Ragyogó, puha, forró mellét előttünk kitárta.

*

Huh be hideg van! Hova lett a villamos kocsiból a nép? El-kiszálltak mellőlem valamennyien. Éppen csak velem szemben ül a régi helyén egy szép fiatal pár. Nyulánk fekete, gyönyörű asszony, erős, hatalmas, szép szőke férfi.

Egy pár hónapos házasok lehetnek, esküdni merek rá. És egymás iránt oly hidegek már, mint két jégcsap az ablakon, elől. *Külön* gondolkoznak, *külön* fáznak, egymásra se néznek! Milyen másképp lehetett egy pár hónappal ezelőtt. Azon a napon, a mikor siettek a nász elé!

Hova lett az a nap, az az érzés? A magyar fekete asszony mit kutat oly mereven a semmiségben? Mire vár, mit kutat; valami jó hullám jöhetne-e még?

Szegény szép Lizzie Barton! Harmadnapon már mentek volna Palermóból Maltába tovább. Ha addig várt volna a hullám? Mért sietett, ki küldte?

*

Jövök uraim, Sziciliából, ott voltam egy félóráig legalább.

AZ ADÓTISZTNÉ ALBUMA.

Micsoda összefüggésben van egy adótiszt házassága a nagy egyetemessé? Egyáltalán: mily hasznokat merit az emberi társaság abból, ha egy vidéki adótiszt házasságban, él? Hogy a suszterek nem halnak éhen, - ez a momentum legnyilvánvalóbb az egész problémában. Négy-öt esztendei adótiszt házasság után évenként legalább hat, sőt tíz új cipőre vagy csizmára van szükség. Leginkább csizmára, rövidszáru borjubőr csizmára, a mely elszakíthatatlannak látszik, annak is kéne lennie, mégis elszakad.

Mily gyorsan, mily nyomoruságosan és mennyire kimegy a formájából. A gyerekek verés nélkül már föl se akarják venni, sirnak, hogy fáj benne a lábuk, a belső reparálások feldörzsölik a kis bütyköjüket, a szög kikezdi a talpukat, az egész lábuk merő seb. És magának a csizmának oly komikusan hunczfut arca van, a torkán folyton enni kér, erőltetve görbén áll, összeesik, a fülei kétfelé állanak, mint egy rosszul szoktatott, vásott gyerekéi.

Iszonyu ilyen négy pár csizma az ajtó előtt, egysorjában, hajnalban. Az egyetlen cseléd dühösen, álmosan vágja le, ki se fényesítvén becsületesen, mert hisz nem vehet suvikszot a maga pénzéből. Megtörli, megkeféli, megkeni egy kissé halzsirral és az valamit még javít is rajtuk. De némelykor azon sárosan állanak ott napokig, sőt hetekig, a míg nincs cseléd, vagy a míg az adótiszné szoknyát kap magára, kilopódzkodik, megtisztítja, megkeféli őket a konyhában és kevesebb vagy több pietással lelöki az ajtó elé.

Brr! olyan hideg van ilyenkor a konyhában, a hol tegnap dél óta tűz nem égett, hideg az ajtó előtt és hideg az ajtón túl a szobában is, hiába fekszenek annyian együtt. Reszketve keresi meg a gyufát, fogvaczogva gyújt tüzet és lelki fázással fog a napi munkához, önti le újra a tegnap leforrázott kávé, melegíti meg a platnin a krajczáros száraz zsemlyéket.

Négy zsemlye a négy pár kis csizmához. Négyyszer annyi is elkelne. Veszekedés van ezen minden reggel. Csereberélik, csalják egymástól. Minden reggel kikap ezért egy vagy kettő, néha mind, de leginkább az utolsóelőtti fiú. Verekednie kell velök az adótisznak, ha egy kis rendet akar!

De mikor a gyermekek, ah, oly kedvesek!

- Nem akarok többet! - mondá Tardonnainé, dühösen nézve végig az adótisztet. Az vállat vont:

- Hát én akarok?!

Megegyeztek abban, hogy nem fognak kinlódni azért, hogy a suszter megélhessen. Elég négy pár csizma egyszerre. Sőt sok; de ha már megvan, megvan. Kilencz esztendei házasság után éppen elég. Ha Jánoska meg Izéke - biztos neve nem volt még - meg nem halnak, több kellene még. Hanem most már egyetlen párral sem lehet több. Kezet adtak egymásnak.

- Végre nekünk is kell élni! - mondá az asszony.

I.

Tökéletesen igaza volt abban, hogy eddig nem éltek, hogy eddig nem élt magának. Az első esztendőben mindjárt gyereke született, aztán megint; egy meghalt, született másik. Már a lakás falai is telítve voltak a gyereksírás hangjaival. Ki nem jött a szoptatásból, már kezdeni kellett az etetést. A mellét odaadta a legfiatalabbnak és azalatt ételt rágott az utolsóelőttinek. Roppant mód étkes volt valamennyi, mint a fiók vércsék, folyton tátogatták a piros csőreiket. Elszitták, kifárasztották, csaknem megbolondították. Másfél font húst főzött ebédre, azt úgy szétosztogatta, hogy ő neki magának csak egy kis szopogatni való csont maradt.

- Mama! - mondá az adótiszt - én nem tudom, te miből élsz?

- Én magam sem tudom!

Néha sütött magának egy kis íróstészta, de a gyerekek elkéremsélték tőle. Idegen helyeken uzsonakor lakott jól. Mindazonáltal jól nézett ki, elég erős volt, sőt csinos is, ha nem nevetett. Ilyenkor meglátszott, hogy két szemfoga kétoldalt hiányzik és a nagy, ép fogai elől sincsenek valami nagy rendben tartva. Ilyenkor a patikáros küldött neki fogpépet ajándékba, de a gyerekek rendesen elsikkasztották a skatulája miatt.

Elhatározta, hogy nem engedi többé. Elhatározta, hogy élni akar. Sőt elhatározta azt is, hogy gyűjt pénzt és mihelyest az amerikai fogorvos megérkezik Pestről, betéteti a hiányzó két fogát. Elment sétálni, lapot olvasott, ha hozzáfért, és egy a házban lakó borbélynéval együtt előfizetett valami olcsó regénycsarnokra.

Az adótiszt hivatalban volt és a gyerekek, a kik az evésen kívül leginkább a vasut iránt érdeklődtek, felforgatták az egész szobát és vasuti szerencsétlenséget játszottak. Tardonnainé beült a másik, a vizitszobába, a mely állandóan oly hűvös volt, mint a pincze. A falai nedvesek voltak és a padló között állandóan apró növények csíráztak ki. A buza, az árpa; valószínűleg az egerek hozták be. Az egerek, a melyek itt egy nagyobb szabású telepet tartottak fenn. Tele volt velük minden lyuk, minden bútor. Különösen a garnitúra, a sárga kerületű foltokkal teli zöld ripszdiván, a horgolt kézimunkákkal leterített karosszékek. Templomi eredetű igen szegény egerek lehetnek, mindig czinczogtak. Sőt az öregebbek sans géne sétáltak föl s alá az egyetlen szőnyeg téglaszínű rózsáin. Tardonnainé némi utálattal, de valamelyest ünnepélyesen ült itt, a karosszékekben, maga alá húzva lábait; olvasott. Egyszer-egyszer el is felejtette, hogy nem leány többé. Mintha csak tegnap adtak volna neki éjjeli zenét a káptalani tiszték. Künt zajongtak a gyerekek, valamelyiknek kificzamodott a karja.

Tardonnainé kábultan nézett szét a dohos szagú szobában. Szomorú, szomorú volt itt minden! Az ablakban muskátlik, elszáradófélben. Egy befőttes-üvegben leander-ág, a mely már egy fél éve kinlódott, hogy gyökeret erresszen a szivárványos vízben.

Ágy is volt a vizitszobában; a sárga-paplanos vendég-ágy.

- Ezt ki kellene innen dobni! gondolta magában Tardonnainé.

Aztán a politurozott kerek asztalra nézett. Egy vizitkártya-tartó és egy könyv volt rajta mindösszesen. A tartóban egy pár elsárgult báli meghívó, banket-jegy, házassági jelentés. A könyv: Mindszenti Gedeon költeményei.

- Egy album kéne ide! gondolta magában az adótisztne. Egy olyan album, a milyen nekik volt otthon. Piros plüs, a közepén egy megezüstözött réz szerelmes párral.

Forró vágyakozása támadt egy ilyen album, egy ilyen szép tárgy iránt. Ugy érezte, hogy ez mindent rendbehozna itten. Ha valakitől kapna ajándékba! De kitől? A férjétől? Az tőle kunyorál krajczárokat, a konyhapénzből koldul, hogy szivart vehessen! Meg aztán az nem is érne semmit. Valami idegennek kellene azt venni. De kinek? Nem volt ilyen idegenje senki. A házban lakott egy telekkönyv írnok, Búl Emil nevű, ez laposakat pillantott rá, különösen akkor, ha vállfűzőben, felöltözködve látta, de erről az igen közönséges emberről - a ki folyton pipaszárákat tisztított az udvaron - szó sem lehetett.

II.

Elment a boltba, nem minden szégyenkezés nélkül. A boltos csak nemrég utasította vissza két gyermekét, a kik kalapot akartak venni, de pénz tekintetében atyjuk hitelképességére utaltak. Szégyenkezve jöttek haza, különösen az egyik, a ki - barátjai és ellenségei állandó gunyakaczajára, - már egy félesztendeje fezt hordott a fején. Ugy hívták: a «török», s gyakran megverték, mert a régi városban még élénken élt a muzulmánok emléke.

Tardonnainé kiválasztott egy igen diszes albumot. Olyant, amelynek eladható voltáról a kereskedő már rég letett. Szívesen adták neki hitelbe és rátukmáltak még egy divatból kiment keztyűt és egy aranypettyes kalapfátyolt.

Boldog volt; fölmelegedett. Az album csaknem tökéletes; Faust és Margit volt a födelén kiöntve nickelből. Gyönyörűen festett a szalon asztalán, daczára, hogy az ágy benn maradt, nem lehetett hová tenni. Ő jött hát be feküdni az albumhoz.

Nem hiányzott többé semmi, csak a fényképek az albumból. Valamennyi fotografiája volt, azt mind elpusztították a gyerekek; pedig két igen fess ember, - rokonai, honvédtisztek - is megajándékozta egykor névjegy-alaku arcmásával. Férje írásai között nagynehezen rátalált a király, a királyné és a trónörökös arczképeire. Azokat helyezte el az albumban és estenden jóleső szomorúsággal el-el nézte a szerencsétlen sorsú királyfit.

«Mily szép férfi, mily magas homloka volt!» mondá magában.

Egyelőre lelke nem kívánt semmit; betelt. Az jól esett volna neki, ha férje meglátja az albumot és számon kéri tőle, hogy honnan szerezte. El is készítette, hallotta is magában a párbeszédet:

- Honnan vetted?

- Vettem, kaptam.

- Kitől?

- Azt nem mondom meg. Ha én férfi volnék, tudnám, nem kérdeném?

Ő nevet, a férfi elhalványodik.

- Jól van, keresni fogom!

Nem, nem kereste. Pedig meglátta az albumot, a gyerekek figyelmeztették rá, a kik epekedtek utána és különösen szerették volna bevonni vasúti természetü játékaikba.

A férj éppen csak megnézte és csupán annyit mondott:

- Hol vetted, neked pénzed van a bőröd alatt is. És nekem agyon kell kunyorálni magamat, a mig egy pár krajczárt kapok tőled!

Egy kissé haragudott; az asszony viszonzta haragját és nem szóltak egymáshoz egy egész napon át. Másnap este azonban kibékültek.

Kint vacsoráltak az eperfa alatt: kenyeret májusi vajjal és snidlinggel; Tardonnai tartlin nyert a délután - bár egy krajczár nélkül ült le játszani - és hozatott egy liter sört. Megkínálta a feleségét, adott a gyermekeknek, igen enyhe, családias, sőt idillikus hangulat uralkodott közöttük. A vacsora minéműsége, avagy a snidling, az eperfa, a holdfény ellágyította valamennyiüket. Az adótiszné férje vállára hajtotta a fejét és a gyerekek öröme népdalokat dudorászott.

Később - rendbe hozván pipáit - odajött beszélgetni hozzájuk Búl Emil is.

- Emil! - mondá az adótiszné - ez szép név!

Magát az irnokot se tartotta most csunyanak. A hold süttött és az irnok nadrágját hamarosan átváltoztatta ezüst-trikóvá. Arcza is egészen kellemetesre vált; sárgás, ritka bajusza az eperfa árnyékában tömött és fekete.

Férfias alak, kár hogy folyton pipázik. De most ezt is megbocsátotta neki, oly szelid hatást tett az irnok arcza, így a pipaszár csutorájával a szájában. Emil nem beszélt; rendesen igen keveset szólt, tisztos, uri, elit asszonyokkal úgyszólván soha. Az adótiszt mesélte a feleségének, - annak idejében jót is kaczagtak rajta - hogy az irnoknak, saját vallomása szerint, soha még nem volt szerelmi kalandja. Harmincznégy éves lett és ekkoráig csak azokat a szerelmi kalandokat ismerte, amelyek fölött a türelmes policzia örködik.

«Mert becsületes ember!» gondolta most magában az adótiszné. Sajnálta; fájdalmas, sőt epekedő vonást vett észre az arcán.

«Igy szemben, en face, egy derék, megállapodott férfi!» jegyezte meg magának, amíg a «kék nefelejts» dallamára valami helyi szöveget dudolt. És nem jutott eszébe, hogy mily közönséges az irnok alakja, amikor hivatalba megy. Pipával az utcán! A czipője mindig csikorog, úgy megy a padlón. Sokszor mosolygott rajta, amikor utána nézett. A fülei - a melyekkel rossz időben nem hall egészen tisztán - hátulról nézve oly nagyok és téglaveres a színük. A kabátja szétválk és láttatni engedi kiült furulya-nadrágját.

«Rendkívül rosszul öltözködik, de mindegy, az arcza határozottan érdekes!» folytatta tovább néma megjegyzéseit az adótiszné. Majd megszólalt:

- Nem vétette le kegyed magát soha? - kérde Tardonnainé, amíg egy kissé reszelős kezeivel simogatta férje nyakát.

Arra gondolt, hogy jó volna az irnok arczképét betenni az albumba. De csak egyszer volt levéve, akkor is együttesen, több iskolatársával. Azonban készült arra, hogy levétesse magát.

Szakítottak a témával; csendesesen élvezték az éjjelt. A gyerekek már lefeküdtek, részben aludtak is, részben az ágyban való jobb helyekért verekedtek.

- Oly szép a természet! - mondá Búl Emil.

Az asszony édesdeden sóhajtott:

- Egész éjjel is elülnék itt kint!

Az udvar csakugyan igen kedves és színes volt ezuttal. Az eperfa lombosodott, két kései almafa virágzott; a kis barackfákon már mutatkozott a gyümölcs. A fákhoz kötött szárító-köteleken fehér alsó-ruhák és az udvarbeli cselédek piros, kék és halványzöld kartonruhái lógtak. Azonkívül a melegviz - a város természetes mosó-bassinje - közel esett ide. Onnan békaszó és az asszonyok sulyokjának ritmikus hangjai hallatszottak át.

Tardonnainének nem akaródzott bemenni.

- Oly nehéz a bucsu innen! - szólt, és amíg elálmosodott férje vállaira nehezkedett, erősen megszorította az őrök kezét. Az ajtóban - az adótiszt már a cipőit vetette le - még egyszer megállt, még egy pillanatig gyönyörködött a természetben, még egyszer kezet adott Búl Emilnek és csendesen mondá:

- Vétesse le magát, kérem, én kérem: vétesse le magát!

VÉRNYOMOK.

Reggel nem olvasott újságot. Szóval délutánig nem tudott róla semmit. Délután egy ismerős familiába, rendes szokása szerint, kurizálni ment és azok otthon is voltak számára, nem is. A cselédek azt mondták, hogy nincs itthon senki, de az egyik gyerek elárulta, hogy benn vannak és búsulnak a vörös szobában.

«Családi szerencsétlenség!» gondolta magában, jerünk valami vidámabb családba. Ezeket otthon találta, kivéve a kisasszonyt. De a mint belépett, itt is valami változást vett észre, mindannyian elpirúltak, a mint belépett. És alig ültek le, az asszony megszólította:

- Mit szándékozik tenni?

A fiatal hivatalnok hebegett, most egészen váratlanul jött ez a kérdés, melyre természetesen, nem lehetett másféleképpen felelnie, csak úgy, a mint felelt:

- Kérem... egy kis türelmet... négy hónap múlva megkapom a kinevezésem, rendes miniszteri számtiszt leszek és akkor lesz szerencsém...

Ránéztek úgy, mintha mondanák: «bolond ez?» Leánykérésről beszél most, mikor az újságok tele vannak, hogy az apja, egy vidéki telekkönyvvezető, meggyilkolt egy törvényszéki elnököt.

A háziúr végre sem tudta eltűnni szó nélkül, kitört:

- Talán végre is legcélszerűbb volna, ha nem mutatná most magát sehol!

Végre is mindent megértett. Egy hirlap megmagyarázott neki mindent. Egy pillanat alatt világos lett előtte minden és azután; sötét... sötét...

I.

Mit tegyen?

Az első pillanatban arra gondolt, hogy legelső kötelessége: megölni az apját. De azt védte vele szemben a törvény. Aztán az az elhatározás fogamzott meg benne, hogy az apját nem ölhethív meg, magát kell megölnie.

Csak vérnyomok vezethetik ki ebből az iszonyu labirintusból. Más kijárója nincs, csak egy halál - egy új halál.

Reggel azonban egész mást határozott. Elhatározta, hogy úgy fog élni, mint előbb, eljár a rendes kávéházába, sőt elmegy a hivatalába is. Legelsőbb persze a miniszterhez és így szól hozzá:

- Kegyelmes uram! Én Dim Ferencz vagyok és nem Dim István. Igaz, Dim István, a ki gyilkolt, az én apám. De anyám sohasem szerette és én nem hasonlítok rá egy csöppet sem. Bizonyíthatom ezt a kegyelmes urnak az arczképeinkkel, de bizonyítja egész hivatali működésem.

Ki tud én rólam valami rosszat, ha csak a legcsekélyeb hibát is. Hátrálékom nincs. Össze nem tűztem soha senkivel. Szabadságot nem kértem eddig. Kérem kegyelmes uramat, védjen meg engemet!

«Ne féljen, Dim Ferencz, ne féljen semmitől, gondom lesz önre!» - ezt fogja felelni a miniszter, bizonyosan ezt.

De a hivatalnok nem ment fel hozzá. Bujkált egy hétig. Kis külvárosi korcsmákban, egész napon át. Láttá, hogy bizonyos emberek figyelmesek kezdenek lenni rá, hallotta egyszer, amint egy előtte teljesen ismeretlen ember azt mondta egy társának: ez Dim Ferencz, a Dim István fia...

Hazament, egész napját az ágyban töltötte.

Álmából egy úr költötte fel, egy német újság munkatársa, a ki egy jó arczképet kért tőle, az apjának egy jó arczképét...

II.

Mit tegyen?

Valamit mégis csak kell cselekednie. És cselekedett. Elsőbben: névváltoztatás iránt adott be kérvényt. Aztán új vizitkártyákat csináltatott erre a névre Tardos Ferencz. Albrecht-úti hónapos szobájának ajtajáról levette a régit és fölszegezte az újat... Erre valamelyest megkönnyebült. Most már némileg nyugodtan vizsgálgatta helyzetét és a «dolog» reá vonatkozó következtetéseit.

Logikáját egy pokoli, gyilkoló düh zavarta meg, úgyszólván minden harmadik perczen. Apja iránt olyan öldöklő gyűlölséget érzett, hogy egész arcza belezöldült.

«Mit csináljak vele, mit!?» fogcsikorgatva ezt kérde magától. Hangosan, mert több nap óta nem beszélhetvén senkivel. Erős vágya volt saját hangját hallania. Kinozta az a némaság, a melybe száműzte magát, hogy nem jött hozzá senki, hogy a megszokott ebédlő- és vacsorálóhelyén nem beszélhette ki magát, mint rendesen. Elkerülte e helyeket, a minthogy elkerülte minden ismerősét. Hivatalba nem ment, hanem - egy heti gondolkodás és időzés után - küldött maga helyett egy levelet, a melyben betegségét jelentette hivatali főnökének.

Nem hazudott, beteg volt csakugyan.

Óriási, forró, szárazító láz jött rá, se enni, se aludni nem tudott többé. Nyolcz-kilencz nap alatt lesoványodott egészen; eddig maga volt a jól táplált, szolid fiatal ember típusa. A rendes, a beosztott és elég kényelmes élet nagyon is meglátszott rajta azelőtt. Most mindezekből nem maradt meg semmi, csak öltözködésében nem változott; most is pontos, tiszta, csinos szinte pedáns volt, akár egy bankhivatalnok.

A lányok - a kik mosolyogni szoktak ezekre az emberekre - rá is mosolyogtak, az ismerős hordárja csak olyan alázattal köszönt, mint régen, a trafikos kisasszony, mint rendesen, beszédbe akart ereszkedni vele.

«Nem tudják, ki vagyok, az egész város még sem tudja, ki vagyok!»

A mikor ezt konstatalta, megvigasztalódott egy kissé és ez éjjelen elég jól aludt.

III.

Másnap nagyon daczos hangulatban kelt fel. Tudta már, mit tegyen. Úgy fogja magát viselni, mint a kire az egész «dolog» nem tartozik. A ki elég gyöngédtelen lesz mégis szóba hozni: azt megfenyíti, ha kell: megöli. És egészen úgy él, mint régen.

Megindult hivatala felé. De kerülő úton, nem akar hamar odaérni. Addig kimódolja, hogy tesz és vesz tisztársai előtt, mit kérdez tőlük és mit felel nekik.

Például elhatározta; hogy beszélni fog egy színésznőről. Lovakról, egy jockeyről...

A hidon átjőve, úgy érezte, mintha újra született volna. De a város pesti partján, a sokadalomban egyszerre megváltozott jó hangulata. Az jutott eszébe, azzal kellett foglalkoznia, a mit eddig csak meg-megpendített magában.

Hiába minden, a leány elfordul tőle, az nem megy végig többé vele karonfogvást az utcán, az nem köti hozzá életét.

A katasztrófa előtt voltaképen egyre dühösködött magában: ama két lány közül, kinek komolyan udvarol, melyiket vegye el? Az egyik parthie - az anyagiak tekintetében - jobbnak tetszett, de a másik leány csinosabb volt és kedvesebb. A legutolsó időben a választás kérdése okozta neki a legtöbb gondot. Most, minden gondolkodás nélkül választott: a csinosabbat és a kedvesebbet. Nem tudta maga sem, hogy történt, de az utolsó nehéz napokban valósággal beleszeretett ebbe a lányba. Előbb ezzel is csak csendes és nyugodt boldogságot ígért magának, most bírni ezt a lányt: a boldogságok boldogságának tűnt fel neki. Reménysége, hogy feleségévé teheti, ezerszer kisebb lévén, vágya, hogy azzá tegye, ezerszer nagyobb lett.

És most egész világosan látta, hogy minden lehet a világon, a jó sors még mindeneket megváltoztathat, de siketítő, ordító, égető vágyát nem hallgathatják meg többé.

Sírni szeretett volna elkeseredésében és meg is teszi bizonynyal, ha nem fél az utcától, közellététől a leánynak. A térről - a hol járt - odaláthatott annak ablakához, küzködött magával, nem mert arra nézni. És az ablak vonzotta, egyre vonzotta, arra kellett mennie, el kellett mennie alatta.

Lehajtott fővel, a földre nézve, ment arra, a honnan egyszerre csak a neve hangzott felé:

- Dim Ferencz!

Felnézett, a lány volt ott, az szólt és intett neki, azt, hogy várjon, mindjárt lejön hozzá.

IV.

És lejött, csakugyan ott volt.

A szemei kisirva, veresek, ez talán még többet szenvedett, mint ő. De nem tudta mondani, már vagy negyven lépést is mentek együtt és nem szólt. Végre beszélt valamit, de Dim Ferencz nem hallotta, vérének zugása perczekre megsüketítette. A lány ismételte, a mit mondott:

- Maga Dim Ferencz, nem tehet róla. Hát mit tehetne róla maga?

Megértette: ime, védbeszédet tart mellette a lány. Egészen azokat mondja el hangosan, a miket ő elmondott magának.

- Mit tartozik ez az egész dolog magára? Ne törődjék azzal, ha az emberek bolondokat beszélnek és maga ne gondoljon bolondokat. Aztán, ha elhagyta az egész világ is, én azt szeretném, hogy hagyja el az egész világ és ne maradjon meg mellette senki, csak egyedül...

Egy hirtelen kitörő, hangtalan sirás elfojtotta az utolsó szót. De bátor és erős lány volt ez, lebirta könyeit és folytatá:

- Mindenek ellenére, apám, anyám, bátyám s mindazok ellenére, a kiket szeretek - én maga mellé állok; maga mellett maradok. Szeretem magát régen és nagyon, de most szerencsétlenségében úgy, hogy majd meghalok bele. Elmentem volna hozzá, ha nem tudom, hogy a sorsnak elém kellett vezérelni. És elmegyek hozzá feleségül, habár az esküvőről rabságba, börtönbe is kellene menni vele!

A tied vagyok.

A sarkon a lány apjának alakja mutatkozott.

- Hagyjon el, szökjön a túloldalra! - szólt Dim Ferencz a lánynak. És az eltűnt mellőle, egy pillanat és újra egyedül volt.

V.

Ah, egyedül! Milyen boldogság lenni így egyedül, így párosával. Ez a kettős magány olyan erőssé tette, mint a milyen nem volt még a szerencsétlenség előtt sem. Megjelent hivatalában s megjelent mindenütt, ahol eddig járt, kivéve a lányos-házakat. Önérzetesebb és büszkébb volt, mint valaha, az apja «dolgáról» sans gène beszélt és minden zavar nélkül tárgyalt arról, hogy valószínűleg «felkötik az öreget». Dolgozni duplát dolgozott, mint eddig, az egész osztályban kétségkívül ő volt a legelegánsabb fiú, szemet szűrt a miniszternek is, egy katolikus főúrnak, a ki egy izben szemlét tartván, reámutatott és így szólt tanácsosához:

- Ennek a fiúnak az apja gyilkos, maga a fiú egy szelid divatbáb. Ugyan menjenek a pokolba azokkal az öröklési törvényekkel.

(Dim) Tardos Ferencz tényleg az élő persifleagea volt a haeresis összes tételeinek. Csupa lágyság, csupa szív, csupa kötelességtudás volt, úgy, hogy a leány apja, ki egy hivatalban volt vele, egy szép napon csak megszólította:

- Tardos úr, mért nem jön ön hozzánk? Felénk se jön.

Másnap ott volt. Két hétig járt minden napon. A harmadik héten megtartották az eljegyzést. Az esküvőt maga a lány sürgette, hát a gyűrűváltástól egy hónapnyira tüzték ki.

Ez időtájt hirdették ki Dim István előtt az elsőbírság halálos ítéletét:

«Óh mért csak az elsőt, mért nem az utolsót, ha csak már vége volna az egésznek!» gondolta magában a fiú, aki egyszerre újra kényelmetlenül érezte magát.

VI.

Rehabilitálva van teljesen. Az emberek talán titokban szemére vetik eredetét, de nyilvánosan ki merné?

És mégis úgy érezte, hogy ő maga véres nyomoktól van körülvéve, véres nyomok visznek nászágyához is. Apja akasztófán fog kimulni egy pár hó alatt, habár nászágyában őt: a legszebb, a legjobb, a legédesebb lány várja is. Megváltoztatni az ő becsstelen eredetét, elvenni tőle apját, a gyilkost, s adni helyébe egy tiszta életű férfiút: nem, erre még a jó isten sem képes!

Kevés nap választotta el esküvőjétől és ő mind ezzel a gondolattal foglalkozott: «Bizonyosság, hogy a szerencsétlenséget, a szégyent nem lehet eltávoztatni tőlem. Bizonyosság, hogy ő - én és én - ő vagyok. Bizonyosság, hogy vére az enyém és nincs hatalom, mely a vért kiszivattyúzza ereimből. És mi biztosít arról, hogy a vér melyik pillanatban forr fel bennem és melyik pillanatban követeli ádáz jogait?!»

Ha egy pillanatban előtte ismeretlen vér olyan dolgokra kényszeritené, mint apját!! Iszonyú, a legiszonyúbb, hogy éppen nem lehetetlen.

Sőt valószínű. Behúnyta szemeit és egy pillanatig feltüzelt képzelete látta, hogy jövődjében, előtte egy gyilkosság van... A tettes ő, üldözik, keresik, elfogják, bitóra hurczolják...

VII.

Tardos Ferencz pénzt is kezelt. A mi kézi pénztárában volt, azt zsebetette és ment, ment szabadulni a vérnyomok elől. Sikkasztott, megszökött az esküvője előtt négy nappal. Tengeri hajó ringatta már, a mikor a löpörgyári dülőben egy keskeny udvarban, még sötétben ácsoltak, de nem ácsok...

És az ezernyi mérföldeken át, át viharos tengeren, hullámok mormogásán át, hiába húzta fülére takaróját: hallotta ezt a lassú, vigyázatos kopácsolást. Hiába vette körül az Oczeán éjjele, hiába csukta be szemeit: látta a vérnyomokat, amelyek követték át az ujvilágba is...

A MÉH.

Kőből készült, nagy méhe diszította a háromemeletes palota homlokzatát. Olyan nagy volt, mint egy kisebb fajta kövér ember, a nagy potrohával, kis fejével, rövid lábaival.

Mikor fölrakták a házra, melynek egyetlen disze volt, az utcza átellenes oldaláról egész nap nézte egy fölöttébb takaros öreg ur, kicsiny fejű nagy potrohu, a lábai aprók; mintha a nagy méh odafent a stilizált hasonmása lett volna. Ugy is örült, örvendezett neki, valahányszor csak ismerős ment el mellette, megfogta és mutogatta:

- Nézze a méh-t, az ám az állat, ezer forintba került...

- Pajtás, nézzed a méh-ünk, ez nagy, kőből való és drága. De a kicsi... az istenadtuk! Olyan légy...

Mikor minden be volt vakolva az új palotán s a méh két oldalán ott ragyogott a fölírás is *Takarék Pénztár*, a mikor a városban nem beszéltek többé az új palotáról, hanem egy most nyílt szerfölött kényelmes kávéház lett a férfiak beszéd tárgya: a kövér kis ember még mindig nem tért napirendre a méh fölé. És akár ki jött is föl az igazgatósági szobába, nem mutatta többé viz alá sülyeszthető nagy wertheimját, hanem a méhről tudakozódott, arról beszélt:

- No, látta-e? Mit mond hozzá, mi?

Szerelmes volt ebbe a kezdetleges, vidéki kőfaragó munkába, mely legkedvesebb állatát rögzítette meg azon a palotán, mely szinleg a takarékpénztáré volt, de tényleg az övé, a legfőbb részvény tulajdonosáé, a főpénztárosé, az igazgatóé, a «méh»-é. Mert egy hónap sem telt el és már is mindenki úgy nevezte a városban, sőt egyszer egy rakoncátlan gyerek utána is kiabálta: «méh... méh!» Csudálkozva nézett a kölyök után, aztán hirtelen elmosolyodott, vidám lett egészen. Motyogott magában, valószínűleg azt: «Ni ez a gyerek... igaza van!»

Csakugyan olyan volt, mint ama munkásállatkák, melyek milliószorta több vagyont gyűjtenek, mint a mennyire nekik vagy övéiknek szükségük van. Csak gyűjtenek, egyre csak gyűjtenek, a nélkül, hogy tudnák kiért és minek. Mohón, buzgón, olyan dühvel, hogy szinte megölik azt, a ki munkájukban meg akarja akadályozni őket.

A méh is egyszer... A fullánk mérges volt, az ember belehalt. De ez csak egyszer esett meg, régen, akkor még fiatal volt. Most már ebben különbözött a sárga kis bogaraitól, azt tartotta, mondogta, cselekedte:

- Pénzzel bánó embernek haragudnia, boszankodnia, boszúra gondolnia nem szabad. Vidámnak kell lenni mindig, mint a méhnek...

Ő maga ilyen is volt mindig. Az volt mint főpénztáros, a ki kieszközlte magánál az igazgatónál a kölcsönt. Az volt, a mikor a parasztok hozták a sok ajándékot, hogy nagy kamatra, teljes biztosíték mellett váltóra pénzt adjon nekik. És mért ne lett volna vidám, a mikor szép asszonyok jöttek föl az igazgatósági szobába, hogy a férjeik helyett kegyes elnézést kérjenek tőle?! A mikor földhöz ragadt szegények, zsellérek, kofák hozták neki a lakására a sok pulykát, kacsát, hogy várjon... csak egy kicsit várjon még. Várt is, különösen ha biztos volt a pénz és összegyűjtötte a majorságot, soha el nem adott egyet is, neveltette, gyarapította, egyikében ama kerteknek, melyeket az ajándékhozóktól licitáltatott el.

Gyűjtött, nem csak pénzt, nem volt kincssovár ember, csak gyűjteni szeretett, mint a méh. És észébe sem jutott, hogy mást megakadályozzon, ha kinek ilyen tiszteletreméltó passziója akadt. Ellenkezőleg, mindig utalt a palota homlokzatának diszére. «Legyenek olyanok, legyen

mindenki olyan!» Ezt mondta, a mikor beírta a betéteket, erről beszélt ha kölcsönt adott, ha visszautasított egy váltót, ezzel vigasztalta azokat, kik a tizenegy százalékra növekedett kamatláb ellen békétlenkedtek:

- Hja, gyűjtenünk kell, gyűjtsön maga is, takarítson s tegye be hozzánk, legyen olyan mint a...

Egy bizonyos idő múltán már annyira rájárt a szája kedves szavára, hogy a mikor már izét mondott, ő akkor is csak a méht emlegette. Tanulmányozta is kedves állatjait, és életmódjukból mindenre volt hasonlata. A mikor az új palota megevett egy egész házsört, künn a hostyán, leginkább a mesteremberek városrészéből és sírva, szitkozódva, fenyegetődve járultak elébe bognárok, csizmadiák, kötélverők: elhallgattatta őket egy erőszakos, de néha különösen poetikus hasonlattal, a köpük világából.

Elhallgattatott mindenkit, mindenki hallgatta.

- Szépen beszél - mondták - igaza van. Ő nagy lesz igazán!

Sokan - de csak mélyen magukban - mégis csudálkoztak: mért teszi, kinek, miért. Nem volt senkije, sehol egy rokona, hogy ilyen lett volna valaha, még azt se hallotta senki. Nem szerette a szegényeket, nem sajnálta az árvákat, hazafisága csak annyiban állott, hogy szidta az olcsó külföldi tőkét, melyet szélhámosok könnyelműen pazarolnak. Nem törődött az irodalommal, a művészet az ő számára: kulminált egy kőből készült nagy méhben. Képtelenség volt föltenni, hogy ezeknek takarít, ezek számára gyűjt, hogy majd ha meghal, milliói azé legyenek, a kitől elvonta, visszaháruljon a közre. Nem, ezért nem tette, bizonyynyal. Sőt gúnyolta is a híres örök-hagyókat, azt mondta róluk, hogy hiú bolondok, a kik mikor testamentumot csinálnak, azt hiszik, örökké élnek... vagy azt, hogy haláluk után feltámadnak újra...

- Ejh, olyannak kell lenni mint a -

Már ki sem mondta a szót, értette mindenki és bölintott fejével.

- Örülök, hogy egy véleményen vannak velem! - monda és élt tovább a véleményének. Gyűjtött tovább, részvényeket, házakat, földeket, régi ékszereket, kaczer fülönfüggőket, tajtékipákat.

Olyan volt a háza, mint egy muzeum. Mint egy poros, vidéki muzeum, ahol nagy ritkán takarítanak. Nála nem takarítottak, vagy husz esztendeje. Nem engedte, ő tudta, hol van minden és a nyakravalójába való tűt is föllelte azonnal az óriási lomból. Inasa egészen bele-törődött már ebbe a rendbe, kis gyerek kora óta itt élt és valamelyest már ő is ösmerte e khaoszt. Sőt az értéktelenebb tárgyakhoz, hozzá is szabad volt nyúlania, de ágyát mindig az öreg úr vetette meg magának. A mikor hetven éves lett, még akkor is, a mikor már a palota homlokzatán a nagy kőméhnek is kezdett befelé mohosodni az egész törzse...

Csak egyszer a nagy tavaszi közgyűlés után. Egész nap beszélt, számoltatott, számolt. Nagyon megéhiült s a tiszteletére adott vacsorán ugyan jól-lakott. Szokása ellenére borral is élt és az a lábába ment, úgy érezte. Alig tudott hazavergődni, otthon alig tudta kinyögni:

- Benedek, az ágyam!

Az inas félve nyúlt az ágyhoz. Megvetette mégis, és belefektette az urát, a ki egyre nyögött, sóhajtott, csak éjfél felé hallgatott el. Az inas ott virrasztott mellette.

Sajnálta egy kissé ezt a vén «méhet», ezt az ősz «kutyát», a hogy néha, dühében elnevezte. Olyan gazdag és ilyen tehetetlen. Nincs egy asszony rokona, a ki megkenné vagy egyszer, a ki küldene neki egy tál levest. Aztán meg talál még itten halni és szolgálat nélkül marad. Ugyan el lehet innen valamit emelni, de lopott jószágon nincsen áldás, annak az ára elmegy... Aztán mit is lehessen...

Végre is nem rossz ember. Itt van nála nyolcz esztendő's kora óta. Nem volt iránta szives soha, de nem hagyta éhezni, fázni. A szolga olyasfélét érzett mint a hála... És a mikor így fölmelegedett, eszébe jutott egy özvegy mesterné, a kinél gyermekkorában lakott. Az mondta neki egyszer: «Tudod-e, ki az apád?»

Ha csakugyan ez az ember volna az apja!? Ez az iszonyú gazdag, ez a sírja felé görnyedő ember.

Meg akarta kérdezni, elhatározta, hogy megkérdezi. Várta, leste, hogy fölkeljen, - fel akarta költeni.

Nem volt rá szükség, fölrezzent az magától. Fölbredt, haldokolni. Egy darabig hörgött, aztán megint csendes lett, majd ismét össze-vissza beszélt mindent, a nagy kőméhről, fent a palotán. Hogy «olyan légy te is».

A szolga megrázta: «Uram... uram!» Fogvaczogva kérdezte: hozzon-e papot, orvost? Nem mert elmozdulni az ágy mellől, várta, hogy egy világos pillanata legyen a haldoklónak, hogy megkérdezhesse tőle...

Hiába várta. Az nem ocsudott föl többé bár egy-egy perczre egészen csendes volt, rá is nézett, hosszan, különösen, talán mondani is akart valamit. De nem tudott többé, csak egy szót, hiába kérdezték, készítették. Az utolsó negyedórát élte, a legutolsót. Befordult a fal felé és mormolt valamit.

- Tessék... nem értem?! könyörgött a szolga.

Ismételte hangosabban:

- Egy váltó... az asztalomon... ovatolni... holnap! mondá és meghalt.

*

Nem volt rossz ember, csak nagyon különös. Még végrendeletet sem hagyott. Sokan voltak a temetésen, és mindannyian kérdezték, maguktól, egymástól: «minek, kinek gyűjtött?!»

Kinek, kinek, kinek! hangzott a kérdés a temetési khórusba.

«Kinek», kérdezte magában a szolga, vivén elől a gyászflóros keresztet.

JÉGVIRÁGOK.

Természetesen, zenéről beszélgettek.

Nem volt többé divat itten a divatos nagyságokat emlegetni, ellenkezőleg azoknak a neveit hangoztatták mindinkább, a kikről alig egy pár sor áll a zenei lexikonban.

És mielőtt az öt órai teát felszolgálták volna, a háziasszony és fivére a nagy fekete zongorához ült és Haennel István egy négy kezesébe kezdett.

Egy pillanatra csend lőn a szalonban. Az asszonyok mindjárt az első ütemeknél halkán, sugva, édesen, elragadtatással ejték ki a zeneszerző nevét: «Haendel!» Voltak, a kik előre dudolták a darab dallamát, de kezdetben mindannyian figyeltek igazi vagy affektált elragadtatással.

- Az ajtókat be kellene zárni! - szólt egy fiatal hölgy, a ki koncert-ruhában volt.

Nem volt szükség erre a rendszabályra, fél ötre volt s nem jött többé senki, a jour rendes vendégei mindannyian itt voltak már. Nyolcz, tiz fiatal asszony s két leány, majdnem mind-megannyi hasonló típus, ruhájuk eleganciája, frizurájok egyenlősége által is hasonlók egymáshoz. Majdnem mindannyian fényes fekete hajuak, a legtöbb asszony molett egy kissé, arcukon a jólétnek azzal a habos gyenge pirosságával, mely olyan érzékenyen hat a férfiakra. Az egyik leány is egészen olyan már, mint az asszonyok, csak szemének kifejezése nem oly határozott még, csak válla szűkebb nyaka nem oly telt. És mintha álla is más volna, hiányzik színéből, formájából valami. Micsoda? alig lehetne megmondani. Talán egy határozottabb kontur, a mit az önállóság érzése, a férj csókja, vagy talán a nyugodtabb, a lányábrándok nélkül való álom ad meg.

Ez a szokatlan hasonlóság azonban egyszerre megváltozott. Öt óra volt, az ouverture vége felé járt, a szalonban sötétedett lassanként, az utcán már gyújtogatták a légszeszt, itt is fel kellett gyújtani a luszterokat.

A gyertyák világítása, az árnyék, mintha egészen megváltoztatta volna az alakokat. Legelőbb is két csoport vált el egymástól, az egyik, melyben egyszerre temperamentum nyilatkozott meg. Valami tűz, élénkség, az élni vágyás némi nyugtalansága, mely egy mosoly, vagy a mozdulatok szabadságában jutott érvényre. És dicsérték a zenét, a háziasszony és fivére játékát; az egyik közbekiáltott olaszul - bár nem volt Italia szülötte - hogy «gyönyörű!» A másik meg megfélekedett, hogy ha egyetlen egy is, de férfi van jelen s úgy helyezkedett el a lábaival, mintha magukban volnának.

Három asszony nyugodtan, majdnem álmosan ült a modern módra kényelmetlen karosszékeken. Álmoság, unalom, közöny, vagy valami elburkolt kiejézet volt a barna szemeikben, melyeket sötétté tett sűrű pillájok. Alig mocczantak meg helyeiken s nagyon keveset beszéltek.

Az egyik szólt:

- A mi papánk megtanított bennünket angolul, francziául, olaszul - hogy férjhez menünk. Ez az egész.

Kettő mosolygott erre, a harmadik szólott:

- Fődolog, hogy ma itt eper lesz.

- Februárban? Honnan?

- Triesztből.

Megint elhallgattak. A zongora most zúgott a legjobban, a férfi szinte kipirult mellette.

- Most szép! - mondá az egyik.

- Ha nekem volna kis gyerekem, majd megmutatnám nektek, hogyan kell öltöztetni! - szólt minden apropos nélkül valamelyikök, (Talán a lány, vagy az asszony testvér volt. Hátul, majdnem a függöny mögött állt, nem lehetett tisztán kivenni.)

Aztán felhangzott a tömött fehér tenyerek tapsa. Mindannyian felkeltek, megváltoztatták a helyeiket. Nyílt az ajtó is, megjelent az inas, hogy mielőtt felszolgálná a teát, betegye a spaletákat.

- Nem kell! - szólt a háziasszony. És mindannyian az ablakhoz mentek.

Öt nagy üveges ablak, első emeleten az utcára, nagyon szépen nézhetett ki így kivilágítva kívülről is. Egy kevés dolgu ur meg is állt az utca ellenkező oldalán s megbámulta. Különben is rendes élet folyt az utcán, melynek kocsijárója is aszfalttal volt burkolva. Az ablakból be lehetett látni a nagy üzletekbe, a hol csendes, szinte ünnepélyes volt a forgalom, akár egy gyógyszerertárban. Sehol kirakat, a czimek régiek, a kapuk előtt ládák, terhes kocsik, egy-egy vidéki szekér. Itt-ott bérkocsi állt meg s kiszállt belőle a bank monogrammos, bőrtáskás embere s a prêmes kabátu, fekete barkós hivatalnok. Vidéki kis kereskedők, rossz szabásu ruhákban, jól táplált ágensokkal meg-megálltak egy-egy bolt előtt.

- A tea, tessék leülni! - szólt a háziasszony.

Csakugyan volt eper, de alig jutott egynek-egynek két-három szem. A férfi nem kapott, a min nevettek.

- Akkor elmegyek, úgy sem tudom, hogy türnek meg maguk között! - mondá s meghajtotta magát.

- Én pedig mégis adok önnek egyet, ha idejön az én macskaasztalomhoz! - szólt az egyik kisasszony, a ki - mert fázott - a nagy cserépkályha mellett ült, külön kis teaasztalnál.

A fiatal ember kivette az eléje nyújtott tenyérből az egy szem epret és halkán mondá:

- Mégis szeret maga egy kicsit.

- Igen, különösen ha magamban vagyok.

- Ha nem lát.

- Igen, de néha akkor is, ha látom, például most. Sőt szeretném, ha ide ülne szemben vélem.

Szemben ültek egymással. A tea gőze finom fátyolt vont a leány arcza előtt; a nagy asztalnál neki indult társalgás zaja magánynyal vette körül őket. Beszélgettek anélkül, hogy egymáson kívül hallhatta volna őket valaki. Aztán nem is igen figyeltek rájuk, ha kinek mégis eszébe jutott: asszonyos pietással nézett a - szerelmesekre.

- Lássá, most azt mondják reánk a nagy asztalnál: ni a szerelmesek! - szólott szeliden a férfi és mosolygott. A lány meg elkomolyodott:

- Nem is volna rossz, talán van is benne valami.

- Bizony nagyon kevés, ha a maga szívét látnák.

- Igaz. Pedig szeretném, ha több volna, néha akarom. De nevetséges ilyesmit akarni. Nem lehet. Csak ne volnék annyira józan...

- Mint egy öreg -

- Mint egy huszonkét éves lány az én fajtámból.

- A ki beleunt a báli ruhába.

- A ki sose szerette, sosem élvezte igazán a tánczot, mert olyan erős volt az öntudatossága, hogy mindig tudta: most két-két kis lépéssel oldalt vagy előre kell lépni. Kell, mert ez a táncz.

Elhallgattak, megitták a teájukat, a leány egy kis sandvicht kért az inastól. Szép, széles fehér fogai voltak, vékony, világos piros ajkai, de úgy evett, hogy majdnem mindenki azt hitte, hogy affektál ilyenkor egy kissé.

- Enni, az nem rossz! - mondá s nyelvének piros hegyével egy dominó-alakra szelt kenyérdarabról lekapta az egyetlen kaviár-pettyet. Aztán folytatá: - Ha felesége lennék, azt hiszem, nem lenne oka panaszkodni a konyhára.

- És ha rossz is volna, önnel ülnék egy asztalnál.

- Szóbeszéd. De mégis nekem is gyakran úgy tetszik, hogy jobb volna az ön feleségévé lenni, mint bárki másé! Hanem a mint eszembe jut ez a gondolat, azonnal követi egy másik.

- Tudom. Az, hogy eszébe jut: ezermillió férfi van, a között legalább 10 millió van ilyen, mint én, talán sok különb is, csak hogy maga nem ismeri most, de megismerheti, egyet, kettőt okvetlen meg kell ismernie majd. És akkor?!

- És akkor haragudni fogok magára, mert én - csaltam meg magam. De már későn lesz becsületes bosszút állni rajta. Azt a közönséges bosszút elkövetni - fuj, az ellen tiltakozik az izlésem.

A szerelmi vallomástól eljutottak az izlésig. És ha csak az izlés határozná a szerelemben, úgy könnyen szerethették volna egymást. A lány középtermű, majdnem telt idomú, bájosan érő, szürke szemű, fehér arcú, szőke. A férfi, nagy, erős, szögletes, széles vállán kicsiny, barna fej. Egy kissé nőtt, de széles szakála, egyenes irányban álló kedves sárgás szemei voltak. Tetszhettek és tetszettek is egymásnak.

- Maga sohase volt még ilyen szép! - mondá a férfi.

- Nekem pedig jól esik ez a hizelgés. Szokatlanul jól érzem magam, de ebben a pillanatban már arra gondoltam, mért esik jól a maga hizelgése - és nem érzem többé szavainak melegségét. Most pedig a mint magával beszélek, arra gondolok titkon: ime, ha nem tudnám, hogy sosem engednék meg szüleim a maga feleségévé lennem: enélkül a tudat nélkül tán nem is beszélnék ily bizalmasan magával. Talán a lehetetlenség, a veszély, a pletyka az, a mi magához köt engem, de magát hozzám mi?

- Talán szintén ez. Nem, van még több is, például az is, hogy tudom: a mely perczben maga az enyém, nem kell többé ezernyolczszáz forintos mérnöknek lennem vasúti irodában... Nagy vállalatok... Oh, mi mindent nem jelent maga nekem! Sokszor magát a szerelmet is. Néha azt hiszem, hogy örökre azzal a vágyakozással fogok érte égni, mint egyszer, a mikor hónapokig nem láttam úri lányt, kint a vidéken, a mikor nivelliroztunk. És volt már olyan pillanatom is, a mikor meg voltam győződve, hogy mi leszünk az egyetlen pár a világon, a kik sohasem fogunk egymásból kijózanodni. Mindenki, a ki csak mámorát érezte a szerelemnek, kijózanodik egyszer, csak mi nem, mi sohasem!

A lány gyengén nevetett.

- Az én gondolataim. Plágiumok. Milyen édes ugy-e ez a pillanatnyi ostobaság s milyen rossz, a mikor hátba üti az embert józansága, a fertelmes analysis, az előttünk kitért élet józanságai, a könyvek tanulságai, a törvények, melyeket nagyon okos, de nagyon rossz emberek vontak le nekünk. Ugy hívják őket: korszakalkotó filozófusok.

- Gazok! - mondá valaki véletlenül nagy szenvedélyességgel a nagy asztalnál.
 - Alkalomszerű kijelentés! - szólott a férfi.
 - Pointe, már most mehetek - mondá a leány s felállt.
 - Hová?
 - A jégre. Anyám, meg a hugom, Hanna, ott várnak.
 - Ki kíséri el?
 - Valamelyik asszony. A Helénnél van korcsolya, jönnie kell.
 - Hat óra van, sötét, talán nem is illik.
 - Az igaz, hogy ön velem akar jönni. Ez sem illik, hanem jó, talán éppen azért mert nem illik. Jöjjön. Az anyámnak füllenteni fogok, hogy mással, valami akczeptábilis kísézővel jöttem. Jól esik ez a hazugság, árnyéka annak, a mi nincs közöttünk - a szerelemnek.
- Elmentek, együtt, egyedül. Nem botráncozott meg ezen itt senki, sőt mintha kellemes volt volna nekik ez a kis kaland s kedvesek ezek a szerelmesek, a kik úgy viselték magukat, a hogy a könyvekben szokás. Csak az egyik lány nézett úgy utánuk, mintha valamijét elvinnék, valami édest, drágát, a mi az övé...
- Kint voltak az utcán, mely a száraz, tiszta, de különösen hideg időben tele volt siető emberekkel. A főváros estjének ácsorgó alakjai, azok a kedves páros alakok, a kik akkor kelnek fel, mikor a nap lemegy: nem voltak most sehol. Egy kapuban megpillantottak végre egy kicsiny vén arcú cselédet, a ki egy köztűzérrel beszélt. A katona fázott, topogott, a lány meg szerelmesen nézte csákójának fekete forgóját.
- Kiértek az utca sarkára s ott már láthattak valamit a főváros estjéből. A gesztenyesütő előtt egy úr s egy fiatal hölgy állott; a férfi gesztenyét vett az asszonynak.
- Vegyen nekem is! - mondá a lány.
- Gesztenyét vettek. Mohón, mint valami iskolás leány, úgy csúsztatta zsebébe:
- Milyen forró, milyen illatos! és nekem tán egy esztendeje nem jutott eszembe - enni ilyesmit!
 - szólt a lány mosolyogva. De hirtelen rossz kedvű lett:
 - De nem lehet belőle ennem, itt az utcán!
 - Jerünk kicsiny, nem elegáns utcákba, ott nem látja senki, a kire ad valamit.
- Kis közökbe tértek, a lány előtt félig ismeretlen vidéken jártak.
- Oh milyen kedves dolog ez, egészen más emberek, új nekem, milyen jó - úgy érzem, szeretem magát igazán, igazán! - szólt a lány s belékapaszkodott a férfi karjába. Az pedig megszorította a kezét és a szemébe akart nézni, de a lány félre fordította fejét:
 - Megszoríthatja, nem haragszom, de ne nézzen úgy rám, zavar, éget, egy kissé rossz - de mégis jó inkább. Szeret?
 - Nagyon. Nem igaz, a mit mondtam, szeretem. Nincs más vágyam, csak hogy az enyém legyen. Szeretnék érte dolgozni, kétségbeejt az a gondolat, hogy most mindjárt nem vihetem el magammal messzire, messzire. Mennyit tudnék még mondani, de félek, hogy azt mondja rá, plágium, ez: Tibbij Dunbar, az írója Burns, skót volt és meghalt 18...
 - Nem tudom mikor, mondja el a verset!
 - Maga kell, maga és senki semmi más a világon - ez az egész.

- Szép, édes, ha mondja! Ostobaság, a mit fent összebeszéltünk...

- A mit én mondtam, azok csak hazugságok; félek öntől, rettegek attól, hogy kinevet, és fázom, ha szeméből fagyos csilláma ragyog rám valami különös fénynek, mely olyan, mint a jégvirágé...

Ujra kezdődtek a szerelmi vallomások. Az egyik igyekezett hevesebbet, arczipirítóbbat, édesebbet mondani, mint a másik. És bár érezték, hogy mindannak, a mit mondanak, fele hazugság, önámítás, csalás; olyan jól esett versenyt haladniok, ámítani, csalni magukat és egymást. Olyan jól, hogy szinte hittek is benne már és a heves szavakra a szerelem édes borzalma futott át rajtuk.

- Eh, - szólt a férfi - el fog velem jönni, most mindjárt. El se megyünk, egymáséi leszünk. Az önéi úgy sem akarnák soha, és nekem nincs semmi kedvem könyörögni, ha javamra is válna. Ön kell egyedül.

- Szeretem.

- El fog velem jönni?

- El.

A lány nem reszketett, még jobban belekapaszkodott a férfi karjába s nem tiltakozott, a mint meglátta, hogy a vasút felé mennek. S kölcsönösen folytatták a vallomásokat, vegyest igazat, elképzelttel, hazudottal. Aztán terveket szőttek. Megállapították jövőendő boldogságuk rendszerét. Különösen a lányt fogta el valami sajátságos láz, félt és örült, reszketett, majd szinte türehetetlen forróság lepte meg. Egy pillanatban, azt forgatá eszében: ebben a sötét közben a férfi meg is csókolhatná... Majd félt tőle, s szeretett volna elfutni előle, messze, messze lenni.

Nem lehetett többé. Az indulóház facadeja, mint valami nagy diadalív, előttük állott, talán elejükbe jött?

Nappali világosság volt itt, és lázas, nagy, hangos forgalom. Kocsi robogott, lóvasút füttyült, bent az udvarban az indulásra készen álló gépek mozogtak.

Megálltak:

- Hová megyünk? - kérdé a férfi.

Egy hangos kacaj volt rá a felelet. A lány nevetett először, aztán a férfi:

- Oh, hogy bolondítjuk mi egymást és magunkat! szólt halkan, megszegyenülve és alig vette észre, a mint a lány kivonta karjából karját.

- Akarjuk, nem tudjuk, hiába, nem nekünk találták fel! szólt a leány némi vígsággal, majd hirtelen a pályaudvar órájára tekintett: Fél hét! hamar egy bérkocsit, mit fognak gondolni! mondá aggodalommal.

A férfi beültette egy bérkocsiba. Elváltak, de előbb erősen megszorították egymás kezét.

- A jégre! szólt a férfi a kocsisnak s az lovai közé csapva elvágatott. Ő még ott maradt állva egy pillanatig, aztán hirtelen bérkocsiba ült s a lány után vágatott. Miért? maga se tudta.

Kiért a ligetbe, hanem nem ment le a korcsolyázók közé. A pavillon ablakából nézte a korcsolyázókat, a temérdek hölgy-alak között kereste a leányt.

Nem találta, pedig a villamos fényben úgy ragyogott az egész pálya, mint mikor a lehunyó nap a hegyoldalba tűz. Meg sem is érezte hol van, a mint azt boldog, igazi szerelmesek szokták. A szeme is kifáradt végre a keresgélésben, egy nagy parázssá vált előtte az egész jég közönségestől együtt. Le kellett róla venni szemeit, s már csak az ablak üvegére nézhetett.

A nagy, fényes, drága üvegre, melyen - talán leheletétől is - lassan jégvirágok képződtek. Egy darabig ezeket nézte, milyen szépek, aztán még egyszer kitekintett a pályára, melynek feléje eső részén bájos, de lassú tempóval, pirosra fázott arczczal, de közönyös tekintettel, egyedül korcsolyázott a lány.

ORGONA-VIRÁG.

Szerelmes vagyok az orgona-virágba. Talán betegség is ez, hogy az orgona-virágba vagyok szerelmes?

Alig várom a reggelt, alig várom, hogy a bokorról letörjek egy frissen nyílt teljes és, harmatos orgonaágot. Körülnézek, nem lát-e valaki? Aztán megcsókolom. Édes szép, szűz virágom, kedvesem!

Nem jó volna, ha ilyenkor meglátna valaki, a mint arcomhoz nyomom a virágos ágot, a mint hizelgő szókat susogok neki: «Bájos, üde, illatos kis lányom, lilaszemű, szelid, harmatos virágom!»

*

Tele volt orgonabokorral a rengeteg nagy, sűrű kert. (Tavaly jártam otthon, megnéztem: kiritkult, kicsi lett.) Husvét után volt, az ünnep is jó későre esett, lombosak már a fák, rejtelmes homály a régi érseki parkban. Pedig az utak szegélye mindenütt fehér, lila, kék virágfa. Levele nem is látszott még a temérdek török orgonának, messziről egyetlen virágfának látszott mindenik.

Elfult a lélekzetünk, nekem és a kis Borhy Idának, a mint betévedtünk a kertbe Ida szinte félve fogta meg a kezemet:

- Csakugyan szabad nekünk itt járni?

- Szabad! - mondám merészen és büszkén, de magam is aggódva néztem körül. A kertben sehol egy lélek, nagy szépségével magára és ránk volt hagyatva egészen.

Lassankint nekibátorodva bujkáltunk a lombok között. Elkiáltottam magam:

- Nincs itt senki?

- Ott van mindenki, a hol a mamám, a bálban! - jegyezte meg Ida. Nevettünk ezen, magunk sem tudva, miért. Különösen nekem támadt egyszerre vidám, kicsapongó kedvem. Fogtam rögtön egy gyikot Idának. Egy öreges, zöld gyikot és beszélgetni kezdtem vele. Azt mondtam a leánynak, hogy tudok gyiknyelven. Elhitte; büszkén és csudálattal nézett reám feketepillás, lila szemeivel. Talán csakugyan tudtam is akkor ezt a nehéz nyelvet, de elfeledtem azóta!

Aztán megtanítottam hangyalest fogni szabadkézzel, előadást tartottam neki a bogarokról, akkor tanultam ezt a tudományt éppen. A hőszinczerek, amelyek fő katonai rangban vannak a bogarak között, nagyon érdekelték engem is. A bogarokról a lepkékre tértünk át, de nem volt még csak fehér, közönséges parasztpillangó és tul voltunk már mind a ketten azon a koron, hogy ezeket kergessük, csak a színesek érdekelték már. Abbahagytuk az egész tudományt és leültünk egy nagy vadgesztenye alá beszélgetni szabad tárgyakról és orgona-virágból koszorút fűzni, bibliába valót. Egész öl ágot hoztam neki és még mind, mind keveselte:

- Többet, többet!

Koszorút kötött, nem bibliába valót, hanem a fejére valót, kaczagott, könyezett, tapsolt örömeiben, a mint a fekete hajába tüzdelt:

- Szép vagyok-e?

Szótlanul, de elpirulva néztem. «Bizonyos, hogy szerelmes vagyok belé!» - gondoltam magamban és egy kissé szégyenkeztem is. Pedig tizenkettedik évemben voltam már, a lány is tiz. Sokat tudtunk mind a ketten. Tudtuk, hogy a lányok őt velem, a fiuk engem meg vele csufoltak. Azt mondták reánk, hogy «szerelmesek!» Ugy nevettek rajtunk, hogy én majd elfakadtam sirva. Ő csak mosolygott, elrejtette az arcát és elfutott.

Azon a napon nem jött át hozzánk, pedig a szomszédban lakott. Másnap oszt', a szokás ellenére én mentem át. Perczekig szótlanul állottunk egymással szemben, kerültük egymás tekintetét.

Mintha csakugyan valami rossz dolgot követtünk volna el!

*

Az orgona-koszoru elkészült egészen, a kis Borhy Ida bámultatta magát velem, de én alig mertem rá nézni, zavartan játszottam a fűvel, sárga pampuka-virággal.

«Bizonyos, hogy szerelmes vagyok belé!» - gondoltam magamban és ettől a gondolattól alig mertem megmozdulni is. Bántam, hogy elcsaltam ide, hiszen ez az, a mi a szökés! Mit fognak mondani otthon, mi lesz? A szívem elszorult, a szemem könybe lábbadt és a kis lány önfeledten, vigan dudorászott magában.

Az egyik pillanatban szerettem volna elfutni, de a másik pillanatban egész erejével elárasztott a boldog érzés, hogy milyen jó itt, vele. Inkább meghaltam volna, mintsem hogy elváljak tőle és lassanként, lopva rája föltekinték. És zavarom, misztikus félelmem egyszerre elmúlt. Kezem egyszerre rásiklott a kis barna, ezüstgyűrűs kézre:

- Tudja, mit beszélnek mirőlünk? - kérdeztem hirtelen bátorsággal, de szédülő fejjel.

- Tudom.

Megkönnyebbülve lélekzettem föl: a felelet elárulta, hogy nem haragszik érte, sőt talán büszke rája, a mit rólunk mondanak. És ha egy kissé elpirulva is, beszéltem *arról* én is:

- Hát csak hadd mondják!

De nem ezt szerettem volna mondani, hanem azt, hogy veszek neki egy palotát, patakot, elviszem a tengerre; - selyem-ruhákat vásárlak neki; - könyveket, olyanokat, a milyeneket én olvasok titokban, szépséges szép, homályos, nagyoknak való regényeket. És megmentem, ha bántani akarják, megfogom a száguldó paripák kantárszárát, egy rántás a szíjon, egy fölkiáltás és én fölragadom, karjánál fogva... Mint a hogy olvastam, mint a hogy elgondoltam volna olvasás nélkül is, vad, fantasztá, különös fejemmel, az örök lázra örökké hajlandó szívemmel.

Az - emlékszem világosan - nem jutott eszembe, hogy megcsókoljam. Csak karján és haján szerettem volna végigsimítani a kezemmel. Vagy megkérni, hogy üssön rám, a hogy tud. Csaknem kimondtam már, de olyan szelid, olyan nyájas, olyan alázatos volt.

- Hova megyünk most? - kérdé csendesen.

- A hova akarja!

Kézen fogtuk egymást és ballagtunk ismeretlen, misztikus, vad utakon, arra, a merre egy fehér kőszobor látszott. Egészen kifáradtunk, a mig odaértünk; szerettünk volna leülni, de nem volt hová.

Az egyetlen padon egy kövér, öreg barát szunyókált. Orgona-buga ütögette a piros orcáját, fehér fejét, de ez nem zavarta, lezárt pillákkal mosolygott megelégedetten. Nem törődött a napsugárral sem, mely erről is, arról is - a hogy a virág hajlongott - végigfutott rajta. Egy fiatal gyík is éppen ott szaladgált a bocskorán, két csikos czinczér mászott fölfelé a fehér övéen...

Roppant barátságosnak, nagyon szelidnek látszott, nem áttallottam, nem féltem hirtelen, bátran köszönteni:

- Laudetur Jesus Christus!

Még álmában köszöntött vissza:

- Szervusz!

*

Hazudnék, ha azt mondanám, hogy világosan emlékszem csak egy részére is azoknak a gondolatoknak, melyek akkor egyszerre telerajzották egyrészt koravén, másrészt meg gyermekinél gyermekibb fejemet. Az érzésre is csak úgy emlékszem, mint illatára a kertnek. Egyszer igen jól, máskor meg semmiképp. Minden összefüggés nélkül való, éles, de alig érthető részleteire emlékszem akkori lelkiállapotomnak. Például arra, hogy meg kell tennem, a mit tettem, mert ha nem, a kis Ida elmegy más városba, soh'se látom többé. És, hogy kötelességem cselekedni végre...

Hogyan jutott eszembe, nem tudom, de eszembe jutott, hogy fölszólítsam a barátot arra: eskessen bennünket össze, de rögtön, de titokban... egyszerűen!

Magára a képre egész rikítóan emlékszem. Hogy én mit mondtam, abból mit sem tudok, de most előttem áll a széles arczu, mosolygó, vén francziskánus, a mint így szól:

- Azt akarod, hogy összeadjalak benneteket?! Hopp hó, komolyan meg akartok esküdni? Mi a neved?

Megfogta a kezünket:

- Hol a pénz érte? A nevetek?

Aztán a térdei közé vont mindkettőnket és megkérde Idát:

- Akarsz-e ezen tisztességes fiúnak felesége lenni?

- Igen! - mondá az csendesen.

A barát valami különös nyelven összeduruzsolt valamit; volt ebben egy kabalisztikus, semmi-féle vallásos szertartásban elő nem forduló szó, mely akkor is feltűnt nekem, ez, hogy «dehóremeróma»! Aztán egymáshoz dörzsölte a fejünket és mondá:

- Elmehettek, minden rendben van!

Elégedett kaczagása volt az áldás, melyet utánunk küldött.

Délután volt még, de már éreztük, hogy elmul a nap, este lesz. Csaknem futottunk ki a kertből, a mikor kiértünk az utcára, Ida levette fejéről az orgona-koszorút, én vittem a kezemben.

- Nem szabad megtudni senkinek! - susogtam.

- Senkinek!

*

Nem tudta meg senki. Nem is csufoltak bennünket tovább, mert én vigyáztam nagyon. Kevesebbet játszottunk együtt, fiutársaságba kezdtem járni, bár a kis Ida velem akart lenni mindig. Magunk között se emlegettük a dolgot, hanem azért tisztában voltunk vele. Ő tudta kötelességeit, nem is állott szóba más fiuval és süttött-főzött rám, mihelyt csak egy kis maradék-lisztre tehetett szert. Kis kalácsokat hozott a szoknyája zsebében, én csak ígértem neki, ígértem mindig, mindent.

Nagyon jól éltünk, ritka szép békességben. És közös álmunk nem egyszerre, hanem lassan foszlott szét. Olyan jó volt, olyan sokáig értünk oda, a míg egyszerre csak nevettünk az egészen. De aztán rohamosan hervadt el az orgonavirág-koszoru...

A többi tetszik is tudni, három fiatalabb lánytestvére volt, nagyok és erősek, férjhez kellett menni azoknak is. Megkérték - elment, eltűnt.

*

Csak a kis Borhy Ida tűnt el; - az asszonynyal, a ki belőle lett, sokszor találkozom. Egy sovány, keserű arczu, fehér ajku asszony. Közönyös irántam ő is, én is egészen közömbös. Pedig soha senkit sem szerettem mást.

De hisz ez a néember csaknem egy azzal, a kivel tavaszi lombok alatt örök esküt esküdtem egykor. Semmi köze *ahhoz* ennek.

Oh tudom, hogy a kis Ida ebben az orgona-virágban van, melyet titkos-szerelmesen arcomhoz szorítok. Bájos, üde, illatos kis lányom, lilaszemű, szelid, harmatos virágom!

Nem lát-e valaki, a mint csókollak, édes szép szüz virágom, kedvesem!

NEGYEDIK FELESÉG.

Azt hitték: a felesége meg fogja mérgezni.

Férjes leányai hazajöttek sátoros ünnepekre és egyedül maradván vele: körülvették, siratták. Fiai, különösen a két legnagyobb, - mindkettő nagyapa már, - meg is mondták nyiltan:

- Vigyázz apám, ez az asszony megétet egyszer!

Az öreg Jób ravaszul is, megvetőleg is intett a nagy kezével:

- Sohse féltsetek, hamarabb eltemetem én őt, mint ő engem!

Egészen őszintén beszélt a fiaival. Nem titkolt el előttük semmit, csak azt, hogy mennyi pénze van. Ezt még két Wertheim-szekrényének sem árulta el, nagy és hosszú kabátjának bélése alatt tartván takarékpénztári könyveit, részvényeit, készpénzét. Magában bízott, de a vasszekrényben nem, azt feltörhették, a mint fel is törték egyszer. Régi leveleket, kihúzott sorsjegyeket és egy üveg kognacot találtak benne. Az öreg Jób jóízűen nevetett, fiai szintén nevettek, de aztán gyanakodólag néztek édes anyjuk utódja, a negyedik feleség felé.

Mikor egyedül maradtak, az öreg összeszidta őket!

- Bolondok vagytok, szamarak vagytok. Rosszul ítéltek meg az asszonyt. Igaz, hogyha hagynám, kilopná a két szememet, de tudja, hogy nem hagyom, hát békén hagy. Legfeljebb a konyhapénz felét teszi zsebre és alig főz, éhezünk mind a ketten, de nekem ez jó, mert vérmes vagyok. Neki nem jó, sáppad is, fogy is, majd megúnja!

És a míg ezeket elmondta, úgy nevetett, hogy hatalmas vállai belerándultak, arcza elvörösödött rövidre nyírt haja és szakálla alatt is. Apró kék szemeiben, hatalmas szája körül egy kis gonoszság és sok jóindulat látszott. Nem haragudott ő erre az asszonyra, ellenkezőleg: szerette igazán és szenvedélyesen, amennyire egy hetven esztendő ember tud, és ez ugyancsak tudott még.

Az asszonynak nem szabadott mellőle mozdulnia egy tapodtat sem. Amikor otthon volt, ott kellett lennie közelében. Délelőtt nem igen szólt hozzá, dobogott íróasztala mellett, perelt régi adósaival - új hitelügyleteket nem igen kötött már - de délután leült melléje az új divánra és tréfált vele.

- Szeretlek - mondá - nagyon, de a pénzt még jobban.

A negyedik feleség - egy harminczhét éves szőke asszony - megölelte és kaczerkódva szólt:

- Maga vén gonosz, ha szeretne, megengedné, hogy a leányom ide jöjjön lakni, hozzám!

Az öreg egy kissé elkomorodott:

- Nem kívánok a lányodnak rosszat, ha már él, hát éljen, de hidd meg nekem, én volnék a legboldogabb, ha elpusztult volna két éves korában!

Az asszony sirt, fogait csikorgatta, de nem tudott tenni mit sem. Az öreg Jób hajthatatlan maradt és tizenhét éves leányának fönn kellett élnie Budapesten, varni másoknak, lakni egyedül. Ha beteg, ha szerelmes, - az Isten verje meg azt a szerelmet! - egyedül.

Az asszony dühében nem tudott aludni. Harapta a párnát, leánya sorsa miatt szerette volna fölégetni, megölni az egész világot, legfőképpen pedig azt a vén, kegyetlen embert, a ki szelid mosolylyal arczán, nyugodtan aludt, mint egy egészséges gyermek. Eh, végre is aggastyán már, csak a rövid, erős kezeivel meg kellene markolnia a torkát...

Szemei - mint a macskái - villogtak az éjben. De fényük hirtelen lehunytt, az asszony fázva gubbaszkodott össze takarója alatt. Öntudata, iszonyú józansága visszatért.

Épp ehhez az emberhez nem szabad nyulnia. Épp a leányáért. Szent és sérthetetlennek kellett lennie ő előtte, ez iszonyú öreg test épségének. A móríng-levélben - a melyért tulajdonképpen hozzáment - egész világosan ki volt írva: «ha pedig valami véletlen baleset következtében, hirtelen történnék halálom, feleségem a neki kikötött húszezer forintból nem kap egy krajczárt sem.»

Ha egyedül maradt a negyedik feleség, verte a fehér homlokát, - arcza fehér volt még és szép - összeharapta az ajkait. Hogy állhatott rá erre az írásra! Hisz így még neki kellett ügyelni a vén Jóbra! De a mikor az hiába íratott neki szerelmes leveleket - ragaszkodott ehhez a passzushoz. Ő pedig sietett bárhogyan is és mindenáron biztosítani leánya jövőjét. És hiába idegenkedett ettől az ősz férfitől, hozzá ment mégis, hizelgett neki és tűrte szeszélyeit. Szenvedett, revoltált örökösen, tettetett volt minden mosolya, kaczerkodásai alatt utálat és düh forrott, de az öreg ezt szerette és ő még mindig reménykedett, hogy annak temérdek pénzéből valamit ki tud csikarni lánya számára. Néha ez sikerült is, de csak igen kis összeg erejéig, de néha absolute nem ment és ilyenkor ez a két hatalmas alak, ez a két inkarnált akarat, összecepapott.

Szólt az asszony:

- Éltem veled évekig, szolgáltalak, mint egy szakácsné, azt is megfizetik. Add nekem ide a felét, annak a pénznek a felét, a mit ígértél és elmegyek.

- Megkapod az egészet, ha meghalok!

- Élj boldogul, házasodjál meg még egyszer, de én elmegyek, add ide a negyedrészt.

- Nem adok egy krajczárt se! Menj el, ha akarsz.

- Megelégtél. Nyerni akarsz rajtam, ki akarsz nevetni, hogy ingyért voltam veled?! Nem fogod elérni, itt fogok maradni és várok.

Jób behúnyta szemeit. Mindig megzavarta egy kissé, ha a halált szóba hozták. De csak egy pillanatra. A halála után való időkről úgy intézkedett, mint életének egy jövőző korszakáról.

- Várj - mondá - el fogod érni, aztán boldog lehetsz a lányoddal.

- Összetörök addig, a leányomat a nyomorult férfiak elrontják, megöregszik... Légy irgalmas!

- Semmi közöm a lányodhoz. Nekem családom van, azokról kell gondoskodnom előbb.

Ellágyult - mint mindig - ha családjáról volt szó. Kezeit zsebeibe tette, büszkén lóbálódzott egész nagy, nehéz testével. Nagyon okos, de egy kissé brutális arczán a jósnak szinte fényes kifejezése ömlött el. Ez a patriarcha, a kit a világ rossz embernek tartott, csodálatosan jó volt a családjához, olyan, mint egy hatalmas tölgy, mely a felszivott életerőt önkéntelenül szerte-ömleszteti ágaiba. Még sem, ebben a szeretetben sok volt az öntudatosság, ő maga egész életén át dolgozott, mint egy igavonó ökör; fázott, fősvénykedett, éhezett; a szerelem örömein kívül megvont magától minden földi élvezetet, de roppant kiterjedt családját boldoggá, gazdaggá tette. Még az unokáinak is ő keresett férjet, feleséget. Pénzt adott velük, pénzt adott a család minden tagjának. Egy krajczárért bebújt az ágy alá, krajczároskodott a világban, nem bánta, ha rosznak, piszkosnak tartották. De családját bőségben, biztosságban akarta látni és úgy is látta.

Ha valamelyik fiának, leányának, akár vejének rossz volt a sorsa, hát kikorrigálta a sorsot, adott pénzt újra, nyögés nélkül, egy sziszzenés nélkül, pedig a pénzt imádta, csókolta, istenítette, nevetett rá, mint a hogy a színészek ábrázolják a fősvényt. Familiáját a szivére ölelte és mit tehetett arról, hogy az oly nagy volt, hogy más senki nem fért oda?! Legfeljebb még a szegények férköztek hozzá közel, azoknak adott, nem mint egy jómódú fősvény, hanem mint egy jószívű gazdag.

Miért? Hogy családjának visszaadja az az Isten, kinek létezését úgy tudta, mint a hogy tudta apját. Talán még ő szerette volna visszakapni a szent írásokban emlegetett kamatokkal? Avagy mert tényleg szánta és szerette őket?

Nem fősvénykedett ő a negyedik feleség leányával szemben sem. Adott annak is annyit, a mennyit egy más szegénynek. De látni nem akarta és nem akart róla tudni sem. Gyűlölte, mert mindig irkált haza az édes anyjának, hogy milyen boldogtalan. És e miatt folyton komor képpel, könnyes szemmel járt körülte az asszony, pedig vagnak, mosolygósnak, kedvesnek szerette látni. Nem vette észre, vagy nem bánta, ha tetteti is. Fiatalsága, frissesége, kaczagása egészen elbódította, de a bódulásból akkor józanodott ki, a mikor akart. Még tréfált vele, még csókolta nyakát és hirtelen átváltozott egy hideg és gonosz emberré, a ki elfordulva az asszonytól, cinikusan szólt hozzá:

- Az első urad fölakasztotta magát. A halálba kergetted, mert beteg lett, nem tudott hozományt keresni a lányodnak. Mások még rosszabbat mondanak rád; én nem bánom, én miattam mondhatnak. A mit tettél, tettél, én nem félek tőled, én nem adok rád.

Valahányszor harczra keltek egymással, mindig ő volt a győztes, összetörte az asszonyt. De másnap már simogatta. Nagyon kedves volt előtte, mindig szerette az asszonyokat, de bevallotta a fiának is, hogy soha egyetlen-egyét sem így. A lelke is nevetett, a mikor rágondolt és el tudta volna hallgatag nézni órákig. Azzal keveset törődött hogy az asszony nem szereti és hogy annak mellette élni kín. Olvasott annak szemein keresztül:

- Szeretnéd elküldeni a lányodnak ezeket a szobákat, szeretnéd odaadni a szájadból az ételt. Bánt, hogy neked itt jó ágyad van, azt hiszed annak nincs...?!

Igy vesztek össze és így békültek ki évek hosszú során át. Minden héten, néha mindennap viadal volt köztük. És az öreg Jób erejében és energiájában nem lett öregebb, csak az asszony kezdett öszülni; az fáradt, egészen elfáradt.

A lánya irt neki egy napon:

«Ha adhatsz négyezer forintot, elvesz egy bizonyos fiatal ember, egy ügyvéd!»

Letérdepelt az öreg elé. Az fölkel, otthagyta, bement a másik szobába és magára zárta az ajtót, hogy ne hallja sirását se. Az asszony egy darabig kiáltott rá, aztán elhallgatott. Elment; kevés vártatva hazajött, meggyújtotta a lámpát, lefeküdt.

Reggel tréfásan szólította a férje. Nem felelt. Amint odafordult, látta, hogy meg van halva és a bevett méregtől arcza, meztelen karja egészen fekete.

*

Jöttek szegény asszonyok, hogy az éjjel imádkozzanak a halott mellett. Jób átküldte őket a másik szobába; virrasztott, imádkozott maga is. Hajnalban megjöttek a fiai, sirva fogadta őket:

- Látjátok, a nyomorult lánya mit tett vele! - fuldoklott a fájdalomtól, de azért megkérdezte:

- Früstököltetek már, akartok egy kis szilvóriumot?

A Wertheim-kasszából kihozta a szilvóriumot és töltött a három fiának. Aztán a legöregebbhez fordulva, kibicsakló hangon szólott:

- Ha tudtam volna, hogy ezt akarja tenni...! Hogy ne tegye, inkább odaadtam volna neki a pénz felét!

NÁSZÚT.

I.

Felment Bécsbe. Az állomástól egyenesen a belgyógyászat professzorának lakására hajtatott. Ott tört németseggel a következőket mondta az orvostanárnak:

- Karcsai Ádám kereskedő vagyok, Kállóból. Nem gyógyulást jöttem keresni a tanár urhoz; hanem nagy jóakaratát. Gold István, károlyi ember, tartozik nekem tizezer forinttal. Nem áll éppen rosszul, de beteges, attól félek, hogy meghal, akkor pedig - tudom - nem látok a pénzből egy krajczárt sem. Tavaly ez az ember volt a nagyságos urnál, olyan fajta zömök, barna szakállas, mint én. Hanem bajos ennyi ember közül rája, bajára emlékezni. Azonban véletlenül megkerítettem azt a receptet, melyet neki akkoriban írni méltóztatott. Talán ebből ki tetszik olvasni, veszendőben-e a pénzem, ha nem pörölök? Szegény, családos ember vagyok, uram...

- Menjen haza, Karcsai Ádám, s pörölje be az adósát. Semmi késedelem! Annak nem sok ideje van hátra, egy hó alatt bizonynyal, de esetleg holnap is meghalhat.

- Köszönöm, - szólt a kállói kereskedő. - Egy kicsit elhalványodott, egy kevésbé összerezzen, aztán kifizette a tanárt, a ki keveselte a két arany honoráriumot, megtoldotta hát még egygyel s elment.

Egy óra mulván már ismét vasuton ült. A harmadosztályu kupében találkozott egy bécsi kereskedőház magyarországi utazójával, a ki nem Karcsainak, hanem Gold Istvánnak szólította s nem a kállói viszonyokról, hanem a nagykárolyi bukásokról beszélgetett vele. És kifejezte azt a hitét, hogy nem nagy időbe telik és az egész piacon csak ő fog állani.

- Igen, - szólt Gold István - én is azt hiszem.

Magában pedig azt gondolta: tehát ha csalással is, de sikerült megbizonyosodnom arról, a mit úgy is tudtam, hogy meghalok.

II.

Hazaérkezett, megcsókolta a feleségét, leányát s bezárkózott irodájába. Előbb megfogalmazta a végrendeletét, aztán hites embereket hívott magához. Azok hitelesíték a testamentumot, eltették a nem nagy tiszteletdíjat s megkérdezték a végrendelkezőtől:

- Miért ez a sietség?

- Azt hiszem, még e héten meg fogok halni.

Azon a napon kedd volt, pénteken már kiterítve feküdt Gold István.

Felekezeti különbség nélkül zúgtak a károlyi harangok, minden eklézsia, nagy hagyományokra számított a város leggazdagabb polgára után. Az özvegy Budapestre sürgönyözött a temetés-rendezőért, a munkácsi görög papot hívatta el a gyászos szertartásra.

Csupa fény, csupa ragyogás, bőség volt ez a temetés. Utána tor, másnap a végrendelet felbontása.

A tulajdonképpeni gyász csak ennek felolvasása után kezdődött. Az volt benne szabályszerűen, de egész röviden megírva: «Egész vagyonom négyszázhatvannégyezer forint - számmal 464.000 forint - értékben hagyom leányomnak, Helénának. Magam szereztem, egyedül mindent, amim csak van. Feleségem: született Katona Erzsébet 300 forint évi díjat kap. - Leányom gyámja: testvér-bátyám, Gold Péter.»

A végrendeletében csak egy jótékony hagyomány volt. A város világításának javára, végrendelező egy külső városi kis házat hagyományozott. Öt forintért vette azt egy árverésen s egy kissé nyomta a lelkiismeret, mert megért száz forintot is.

III.

Két hónap mulván, mikor már a lakás teljesen ki volt szellőztetve s az özvegy fájdalmának könyeit mind kisírta, a gyűlölet kezdett meggyülemelni szívében: Heléna még mindig a divánon feküdt egész napon át s szüntelenül az apjáról, annak haláláról gondolkozott.

Vagy egyszer eszébe jutott az is, hogy most ő milyen gazdag, egy fél milliója van, ha akarja a főispán fiának felesége lehet, pedig az tavaly, a mikor bálozni kezdett, nem is táncolt vele. Ez a prófán dolog csak megvillant agyában, a mi agyára nehezült, a mi szívét összecsavarta, az a fájdalom volt apja halála felett.

Nem tudott belenyugodni, hogy az nincs többé. Úgy hasonlított rá, szeme színe, orra formája az övé. Természetők ugyanaz: nyugodt, számító, kevés szavú, takarékos még mozdulataiban is. A mikor kiterítve feküdt előtte s látta megmerevedett, de rózsaszínű arcát, arra gondolt, hogy ő is ilyen lesz, ha meghal.

Egy pár hónap alatt azonban ő is belefáradt a fájdalomba, kimerült az elmélyedésben. Egy kissé vérszegény is volt, fürdőre kellett mennie. Ott az új ismerősök, az élénk élet, a jó levegő visszaszerezte életkedvét is. Örült a kirándulásoknak, bár sajnálta egy kissé azt a pénzt, a mibe ilyesmi kerül. Végre is fukarsága győzött, nyárderekán odahagyta a fürdőt.

- Jobban vagyok, ne költsük a pénzt! - monda anyjának. Most először nem tette hozzá e stereotip kifejezéshez a megszokott mondást: szegény apa nehéz keresményét. - Özvegy Gold Istvánné pedig most tört ki először:

- Olyan vagy, mint apád.

- Miért?

- Azt hiszed, hogy örökké élsz, sajnálsz a pénzt.

- Nos igen. Azt sajnálni is kell.

Az özvegy elmenetelük előtt vásárolni akart még egyet-mást, de nem volt pénzüik. A gyám csak annyit utalványozott, a mennyit a leány kért, az pedig pontosan kiszámította, hogy haszontalanságokra ne jusson.

IV.

Visszavonultan, csendesen éltek a kis városban. Csak a gyászév elmúltával tett kísérletet az özvegy a fullasztó csendnek megtörésére. Vendégeket hívott, vacsorákat rendezett, az év első hónapjában elköltötte egész évi díját. Ez után aztán, ha valamire szüksége volt, ha ruhát akart csináltatni, vagy egy új vállfűzőt akart venni, leányához kellett fordulni.

Helén szó nélkül kért új összegeket gyámjától. Ez pedig rendesen kiutalványozott - egy darabig.

Egyszer aztán valami nagyobb összegről volt szó. Ezer forintra volt szüksége az asszonynak. Az egész dolog nagyon homályos volt, de e homályon keresztül csillant egy főhadnagy ezüst portopéja.

A gyám Heléna kérésére sem akarta kifizetni az összeget, sőt a mikor özvegy Gold Istvánné hangos szóval követelte azt: szembeszállt vele, elmondta mindennek, a mi nem jó, szemére hányta szegény és alacsony születését, czifrálkodási vágyát, sőt olyanokat is érintett, a melyekre fullasztó görcs fogta el az asszonyt.

Heléna néma volt az egész jelenet alatt. Akkor se rezzent össze, mikor a gyám a katonatisztet teljesen kiemelte a homályból. Megtudta, a mit régen sejtett már, hogy az utolsó években édes anyja megcsalta édes apját.

- Hát ezért nem hagyott neki semmit, ezért lett minden az enyém! - gondolta magában, és egyszerre valami sajátságos érzés fogta el: káröröm, meg gyűlölet anyjával szemben. De annak kínos vergődésén megenyhült a szíve, egészen ellágyult, sirva fakadt s lehajolt hozzá.

Gold Péter, a gyám s a halott férfi bátyja, elfojtott dühvel nézte, mint ölelkeznek, mint folynak össze könyeik!

Ettől a naptól fogva a leány iránt is csak olyan szigorú, sőt kiméretlen volt. Elküldte a nevelőnőjét, leszállította a gombostűpénzt, a zongoraórákról tudni sem akart többé.

Az anya fiskálist fogadott, folyton kérvényekkel kinozta a gyámhatóságot, ez pedig mindig a gyámnak adott igazat, s szó sem volt arról, a mit az özvegy folyton kérelmezett, hogy állásából elmozdítsa.

Immár Heléna is szenvedett e sajátságos viszonyok terhe alatt. Egy félmilliója van s nem segíthetett anyján száz forinttal sem! És nem lehetett változtatni a dolgokon.

Az özvegy ugyan megpróbálta másképp. Bányáról elhozatta a javasasszonyt s egy darab kötelet ásatott el a gyám küszöbe alá. Az még sem akart meghalni; neki pedig élni kellett, élni akart, dúsan, hangosan, pazarul, kéjben csipkékben és finom sauceokban úszva.

- Ekkor még csak harminczkilencz éves volt. Szívós, mint a legtöbb román asszony. A szeme, mint a kőszén, oly fekete s fényes még. Csak a kezein, a kiduzzadt ereken, foltokon látszott, hogy tiz év múlván öreg asszony lesz.

V.

Fel kellett menniök a fővárosba; ez lett a vége a veszekedéseknek. Fel a miniszterhez; ha az sem segít, fel a királyhoz.

Anya és leánya egy másodrangú szállóban helyezkedtek el. Két szobájuk volt, egy nagy és népes útra szolgáló ablakkal.

- Ha az ember itt csak az ablaknál ül is: többet lát, többet élvez, mintha otthon akármit csinál, akármenyt jár-kél! - mondá az asszony. Heléna is szerette az ablakokat. Néha egész délelőtt is kinézett rajtuk, mint a hogy vidéken szokás.

Nagyon sokat voltak otthon. Ismerősük alig volt itt, színházba nem igen jártak, a leány félt a tűztől, aztán az idegen emberek sorsa fent a színpadon nem is érdekelte valami nagyon. Jobban szeretett otthon csendesen horgolni, a járókelőket nézve eközben. Az anya pedig

ezalatt minisztertől miniszterhez járt, a kit csak megkaparíthatott, annak elbeszélte az ügyét, mindenkitől tanácsot kért: hogy lehetne a gyámját elmozdítani. Sehogy sem lehetett. Pedig a belügyi államtitkár előszobájában egy fiatal hirlapíróval is megismerkedett Gold Istvánné. Az cikket is irt az érdekében. Egy kis novella alakjában tálalta fel a dolgot. Otthon ez feltűnést keltett, de az illetékes körök nem vették figyelembe, vagy észre sem vették. De ha siker nem is támadt a nyomában, szerzett nekik egy jó ismerőst, a kivel ezután együtt nézhetett ki az utcára Heléna.

A hirlapíró szidta a léha tömeget, a leány csendesén horgolt és nem sokat törődött ezzel a sajátságos hosszú fiatal emberrel, a ki olyan lassan és ünnepélyesen beszélt, mint a hogy a franczia drámákban azok a kiállhatatlan fiatal bölcsék szoktak.

A mama készakarva gyakran egyedül hagyta őket. Meglátszott rajta, hogy valamit tervel, a mint így egymás mellett ülnek. És a fiatal ember is gondolkozóvá lett egyszerre, néha hirtelen elnémult, majd hirtelen az özvegy felé nézett.

Tekintetük találkozott, meglepődtek. - Megérezték, hogy gondolatuk egy e pillanatban.

A leány pedig nem tervelt s nem is sejtett semmit. Tett-vett nyugodtan. Sőt jól is érezte magát, egészséges volt, nagy, erős, izmos; jól aludt, étvágygyal evett. Se teste, se lelke nem kívánt semmit is.

Tizennyolcz éves, világos barnahajú volt s az a férfi, a ki nem keresi a nőben is a raçet, szépnek is találhatta. Ezt pedig kevés keresi. A hirlapírónak se jutott még eszébe.

VI.

A milyen egyszerű asszony volt Gold Istvánné, olyan egyszerű volt terve is.

Pethes Antal - így hívták a hirlapírót, - el fogja szöktetni Helenát. Valami faluban megesküsznek és ezzel a gyámkodás megszűnik, leánya asszonynya, nagykoruvá lesz s vagyonának birtokába lép. Akkor bizonynyal adni fognak neki egy nagy összeget, melyből ama bizonyos főhadnagyért leteheti a házasságukhoz szükséges kaucziót.

Nem, ez mégsem egészen bizonyos! Jobb lesz talán, hogy Pethes Antallal csinálja ki előre a dolgot. Az írásbelileg kössön le neki bizonyos összeget, a mely az esküvő után Heléna hozományából fizetendő. Ő pedig annak fejében minden módon elősegíti azt a házasságot, mely különben sem rossz.

A fiatal ember terve is majdnem egészen ez volt. Különbség csak elhatározásukban volt. Az asszonyban, a mint kigondolta, nyomban megszilárdult benne. A férfit, azonban gyöngeség fogá el. Szemrehányásokat tett magának, gazsággal vádolta magát. Érzékenykedett, mert még diákkorában házasságot ígért egy szegény leánynak, a kihez verseket is irt. Sajnálta egy kicsinyt a szegény jó leányt, hanem - úgy vette észre - nem szereti többé.

Helénát szereti. Bizonynyal azt. Nem, nem a vagyon, a gazdagság kápráztatja, hanem a leány egyedül.

És ez a szerelem döntött. Mindent igazol ez a magasztos modor.

Hamar megegyeztek egymással asszony és férfi, bár kezdetben egy kissé kerülgették a dolgot.

Nem igaz az, hogy az emberek, ha gazságot követnek el, azt brutálisan cselekszik mindig. Dehogy, úgy teszik, hogy az se maguk előtt, sem a közvetlen szemlélő előtt nem látszik annak.

VII.

Kezdődjék tehát a munka!

Munka is az, szerelemre kelteni egy friss, fiatal, életerős leányt, a kinek a könyveken s a cselédeken kívül még senki sem beszélt szerelemről.

Egy nyugodt, romlatlan, fantázia nélkül való leány, a ki az ablakból nézi a világot, melyről sejtelve sincs: egyszerre azon veszi magát észre, hogy valaki, egy férfi ül mellette, a ki szépen és reszketve beszél vele.

Ha egyedül találja, megcsókolja kezét s pillanatok telnek el, a míg beszélni tud hozzá. Elfogult, izgatott, félénk, majd heves előtte. Mással szemben pedig kihívó vagy közönyös. Gyűlöl mindenkit, rosszat beszél mindenkiről, csak őt látszik szeretni, csak neki mond minden szépet, jót.

A leány kiejtette kezéből a horgolást.

A férfi azt mondá: «szeretem!» és a mint a leány lehajolt kézímunkája után - megcsókolta a nyakát.

Egy pillanatnyi csend. Helénát valamely érzés remegtette meg. Talán a harag volt, mert a következő pillanatban rendszerint szelid, majdnem lanya szemei szikráztak.

A férfi megszégyenülve igyekezett az ajtó felé - újra csend. Aztán hirtelen felhallatszott a Heléna hangos, édes sóhajjal teli sirása.

VIII.

A kupében ültek. Már egy félórája valának férj és feleség.

Este lett. Szebbnek, kíváncsabbnak látták egymást ebben a homályban, mint valaha. Reszkettek a gyönyörűségtől s a vágytól, de alig érinthették meg egymást: rajtuk kívül még öt útitárs ült velük együtt, szíva ugyanazt a villamos levegőt.

Legfeljebb csak beszélgethettek. A nyugodt, a szótalan leány beszédes lett. A férfinak is heves vágya támadt megvallani, elbeszélni mindent. Úgy érezte, hogy addig nem vallhatja teljesen a magáénak Helénát: a míg az meg nem ismeri szíve legbensőbb érzését, legtitkosabb titkait is. Mint mikor a bűnöst valami mondhatatlan presszió arra kényszeríti, hogy friss bűnét bevallja annak az embernek, a kivel legelsőbb találkozik, őt is a gyónás vágya sodorta magával.

Egy kis mezővárosban esküdtek esti hat órakor, öt óra mulván valami nagyobb városba kellett érkezniök, a hol meg akartak pihenni.

Még egy órának kellett eltelni tizenegyig. Ez alatt az idő alatt a férj mindent elbeszélt a feleségnek. Elmondva, hogyan alkudtak meg háta mögött anyjával az ő kezére. Vádolta a haszonleső anyát, vádolta magát könyörtelenül; gúnynyal szólt a szegény leány történetéről is, nem feledte el elmondani azt sem, hogy tulajdonképpen a munka megünása vezette hozzá, s hogy kezdetben éppen nem szerette, s hogy egy kissé sokalta az anyának fizetendő summát. Hanem most! Most szereti, imádja, a mint nem imádtak még leányt. A leány szó nélkül hallgatta vallomását, néma volt áradozásaira is. - Lehetetlen volt kivenni, mit érez, mit gondol?

Olyan csendes volt, mintha aludnék, olyan mozdulatlan volt, mintha meg volna halva.

- Valami bajod van? - kérdé a férfi, a mint kiszálltak.

- Semmi... sincs... - szólt Heléna.

A férfi kocsit után nézett, mely a szállóba vigye őket, az asszony addig a váróteremben leült. Egy öreg, kopasz, alacsony ur ült mellette, akit egy másik ur ügyvédnek nevezett.

Úgy látszott, mindketten idevalók voltak, beszédjükből azt is kivette Heléna, hogy várnak valakire.

A férj késett, hanem bejött egy harmadik ur, a ki azt jelentette a másik kettőnek, hogy a kire vártak, nem jelent meg.

Az ügyvéd társai kifelé indultak. Ekkor lépett a terembe a férj. Egy pár lépésre Helénától, a ki az ügyvéd mellett állt s a mint Heléna megpillantotta a belépő Pethes Antalt, egy elhatározó mozdulattal hirtelen az öreg ur karjába kapaszkodott s szinte higgadtan így szólt hozzá:

- Uram! Gold Helén vagyok, Károlyból. Megszöktem, *megbántam*, vezessen el, mentsen meg!

...A két fiatal ember minden gondolkodás nélkül karonfogta Gold Helénát s az ment velük, nyugodtan, éppenséggel nem tűntetően, mintha rokonaival menne. Egyetlen egyszer sem nézett vissza férjére, a ki úgy állott ott, mint egy hegy: notizált. Csak nézte, nézte s nem volt ereje ahhoz, hogy utána iramodva, megfogja kezét és így szóljon hozzá:

- Asszonyom! ön az enyém egészen, örökre!

Nem volt az övé, egy cseppet sem, soha többé.

IX.

Gold Heléna hamar vénült, gyorsan elhízott. Mindez nem zavarta, vidáman tett-vett, adott uzsonnákat, kokettirozott is egy kicsit, egyszer-egyszer egy pár órát volt az urával is, akitől hamarosan elválasztatta magát. De ezekben a kaczerkodásokban nagyon is sok volt a kegyetlenségből és nagyon kevés reményt nyújthatott bárkinek is. Leány maradt mindvégiglen és valahányszor egy ismerőse férjhezment nem győzött sajnálkozni annak rettenetes sorsa fölött.

- Szegény, szegény, szegény! - emlegette magában, félhangon, hangosan és amig így sajnálkozott: a szemei is könnybe lábadtak. Talán a mások sorsán? Avagy a magáén?

EGY SZÁL BUZAVIRÁG.

I.

Egy leány, tizenhárom éves, olyan üde, olyan bájos, mint virágzó almafa-ág - észrevette, hogy az anyjának udvarolnak. Valami nagy, fekete, karcsu, elszánt képű férfi. Fölvetette rá a szemeit és azt találta, hogy olyan rút, olyan titokzatos, mint a milyennek az ördögöt képzelte nyolcz vagyis inkább hét éves korában. Odafordult apjához és szépnek, kedvesnek látta. Még a kopaszodás vidám homloka fölött, az is milyen édes!

Valami nagy titok előtt állott és ez a titok egyszerre elfogyasztotta minden mosolyát. Melancholika vett rajta erőt, a papája, mint orvos, vascseppeket irt számára, anyja pedig az étellel kinozta. Mindennap kikapott azért, mert nem reggelizett, ebéd alatt is erről folyt a szó, de mintha nem is róla beszéltek volna, ült némán, szeliden, világos szemeivel elmerengve a levegőben. Arcza oly átlátszó volt már, hogy szinte világított, a mint estenként elhuzódva a lámpástól, megbujt az ebédlő homályos zugában és onnan kémlelte anyjának teli, színes, még egészen friss arcját.

Bizonyára csudálkozott, hogy a kedves szőke fejre nem volt írva semmi a titokzatos valamiből. Hogy édesgetően, szeliden, a szívéből szívesen beszélt az urával és gondját viselte, magához ölelte két kis testvérét. Hol vannak a hitszegés fekete jelei? Talán már mindenki látja, csak ő nem. Egészen megzavarodott, félt, szeretett volna meghalni. Előbb azonban tudni akart mindent, tényeket.

Lesett rájuk furfangosan és alattomosan, reszkette és vakmerőn, míg előtte állott a tény, mindenki másnak föltétlen bizonyosság, de neki egy rettenetes szívfagyasztó, misztikus valami.

II.

Egyszerre különös erély szállotta meg, «Szólni fogok anyámnak!» gondolta magában. Nem mert. «Apámnak mondok meg mindent!» Csaknem elájult ebbe a gondolatba.

Tisztában volt azzal, hogy itt cselekednie kell és tanácsért mindenféle könyvekhez fordult. Talált egy franczia könyvre, ebben anya és leány egy férfit szerettek. Bár nem értette tisztán az elbeszélést, megrettenve dobta el magától. Nagy furfanggal, idősebb leányoktól akart megtudni némi dolgokat. Csak egy tudta elképzelni, hogy leendő férjén kívül valaha mást is szeressen. Egy kis, sovány, fekete leány, a többiek valamennyien az egy és örök szerelemre esküdtek.

Vizsgálgatta az asszonyokat az utcán, mohón hallgatódzott, ha valahol pletyka ütötte meg füleit. Otthon pedig az ablak mellett ülve, szinte megerőltetve szemeit, nézte az utcát, a várost, melyből csak néhány utcát ismert. - Mi minden rettenetes dologgal lehet teli ez a hely, mely hullámszik zúgva körülötte, mint egy oczeán... Mi van az előtte ismeretlen mélységekben? Ott, hol anyja jár, mosolygó arczczal, kábult fejjel?!

Valahol egy szerelmes asszonyról kopott hasonlatot olvasott. Ez a hasonlat elevenedett meg előtte minduntalan. Anyját látta, a mint rohan lefelé valamely meredeken, tátongó mélység felé. És vonja maga után férjét, gyermekeit... az egész világot. Álmodozásai közben szinte látta a meredeken növő sárga, aszufüvet és a nagy, éles köveket is. Föl-fölsikoltott álmában, elgyengült végképp és azzal aludt el, hogy tenni fog.

III.

Váratlanul vidéki rokonok jöttek, és anyja elment velük az Andrássy-útra képeket nézni. A kis leány torkát fájtatta, lefektették, otthon hagyták. Alig mentek el, ruhát kapva magára, átszaladt anyja szobájába. Leült az íróasztal mellé, a fekete, mégis oly kaczer kis székre. Bámulta a butorokat, mint valami idegen embereket, és azok szólottak hozzá különös, idegen szóval.

Az asztal lapján violaszin tintacsepp. Nem-e abból a tollból hullott ki, a melylyel irt *annak*? Lehajtott fővel, szemére hullott szőke haján át nézte ezt a cseppet és dús fantáziája, lágy gyűlölsége táplálkozott belőle. Tágra nyitott szemei előtt megint megelevenedett a könyvből vett hasonlat, mind színesebben, mind domborubban... Észre se vette, hogy háta mögött a szobalány meggyújtotta a lusztert és hogy utána belépett a nagy, fekete arczu férfi és köszöntötte csendesesen, hangosabban.

Fölrezzent, maga előtt látta, nem rémült meg tőle jobban, mint álmokképeitől, egy pillanatig még azok egyikét látta benne és szótlanul nézett rája. Aztán egyszerre fuldokló sirás fogta el és fölugorva székéről, a mig két kezével elfödte arcát, rimánkodva szólt:

- Ne bántson bennünket!... Hagyjon el, menjen...?

IV.

A kép ez volt: a leány karjait leeresztve, a sirást leküzdve magában, egyszerre szikrázó szemekkel nézett a férfira. Az, elhalványodva, zavarában mosolyogva állt vele szemben. A kalapját forgatta kezében, mint egy paraszt legény, ha uri asszony előtt áll. Perczek teltek, mig visszanyerte önuralmát és erőltetve fölnevetett.

- Ó, maga kis bolond, hát én bántom magukat! Ki mondta azt magának?

- Látom - szólt a kis leány alig hallhatólag - anyámat és magát. Menjen innen el és ne jöjjön többé ide soha. Mondja, hogy nem akar...

- De miért, mit tettem?

A leány nem mondott többet, előntötte a sirás. A férfi odament hozzá és csitította:

- Rossz kis leány, micsoda csunya gondolat a mamájáról, szégyelje; ki verte a fejébe? Ezek a nyomorult cselédek! No, ne sirjon, minden úgy lesz, a mint maga akarja, nem jövök többet...

A kis leány fölemelte fejét, rája nézett, de olyan különös, olyan bűvös tekintettel, hogy a férfi nem tudta kiállani. Lesütötte a szemeit, zavartan mosolygott és ismételte:

- Többet soha...

Majd hirtelen tréfára fogta a dolgot és hirtelen megpillantva a leány mellére tűzött aszu buzavirág-szálat, mondá:

- Ha nekem adja azt!

A kezében volt.

Csakugyan nem jött többé. Anyja kezdetben csodálkozva, később izgatottan nézett körül. Ugy látszik várt és nem akart kérdezősködni. Lassankint belefáradt a várakozásba és irt. De büszkesége nem engedte, hogy elküldje a levelet. Inkább várt az ablaknál, a lépcsőházban. Hosszú vizitekre ment egyedül és leverten jött haza. Levertsége ráragadt az egész házra, férjére is. Csak a kis Hanna arczán fakadt ki újra az elhervadt mosoly, gyermek lett ismét, vidáman tért vissza bábuhoz, olykor leselkedett még anyjára és egyszer rajta is kapta, amint szobájában, a sötétben összegubbaszkodva sirt.

Odarohant hozzá és megölelte. És sirt ő is édesen keservesen, a leghalványabb sejtelve nélkül annak, hogy miért? Megkönnyebbült szive áradt ki, a nő ébredt föl benne, a ki sir a szerelmes asszonynyal, akárki legyen az, talán egyszerűen csak azért könyezett, mert anyját szenvedni látta?

Könyeik összefolytak. Az egyik - oh be nagyon! - tudta már, hogy miért. A másik: még nem.

CRAS.

A kis Cras a konyhában lakott, én az egyetlen szobában. Valahányszor hazajöttem - leginkább késő estén - a kis Cras mindig egyedül volt ébren a konyhában. Pedig rajta kívül még hárman laktak ott: egy kereskedelmi iskolai tanuló, aztán a Deviaczky-család, mely két tagból állott: egy igen öreg asszonyból és egy igen fiatal leányból. Ezek adták ki bérbe a konyha egyik felét a két diáknak és az egyetlen szobát nekem. Jó nép volt és igen szegény. A kis Iza még csak kilencz éves, de már valóságos gazdasszony, pompásan tudta azt a mesterséget, hogy éhen is jóllakottnak lássék. A kis Cras segített neki ebben: gyakran együtt *nem* vacsoráltak, hanem megetették valami kicsivel, jóval az öreg asszonyt. A kereskedelmi ifjút nem igen vették be a maguk társaságába: az mindig aludt. Nem kellett annak se étel, se ital, különösen nem kellett könyv, csak az alvás. Mindig horkolt, a mint hazatérve átsurrantam a konyhán, de ébren volt, a könyv mellett, az írás mellett, a rajztábla fölött virrasztott - Cras.

- Mikor fogja maga, amice, kialudni magát? - kérdém tőle tréfásan latinul.

Azt felelte:

- Cras ! (holnap).

Néha télen, a nagy rongyossága, a ruháinak a roppant elégtelensége tűnt föl nekem. Megszólítottam:

- Szerezni kellene már egy kabátot, amice!

- Cras! - mondá az ötödik gimnázista, a kit különben Sziogyártó Palinak hívtak, csak én neveztem el ezen a rövid latin néven, a mi a szavajárása volt, amit olyan csudálatos hangsúlyozással mondott ki, hogy gyakorta évdtem magamban: «Vajh' hogy érti ezt a holnapot?!» Az bizonyos, hogy a holnap neki egészen más volt, mint a legtöbb embernek. Egy fényes, szép, kíváncsú valami, a miért érdemes munkában, törődésben, nélkülözésben, nyomorúságban eltölteni a más.

Nem egyszer hallottam, a mikor a kis Izán kitört a gyerek-természet és iszonyatosan sirt valami játékért. Cras megsimogatta és így szólt hozzá:

- Ne sirj, te kislány, majd meglássad, milyen beszélő babát veszek én neked - holnap!

Mindig csak ez a holnap! Ha valaki ma kegyetlenül megveri, talán el se sirja magát, mert arra gondol nyomban: «Eh, holnap már úgy se fog fájni!»

Nem talán, de tényleg így is volt, a sors kegyetlenül elverte a kis diákot és ő - kissé könnyes szemmel néha - de mosolyogva függeszté szemeit a jövőre, az majd meghozza szorgalmának gyümölcseit, a kárpótlást a szenvedéseieért. És csudálatos kitartással várta és készítette elő ezt a jövőt. Akárhogyan szűkölködött is a jelenben: jókedvét alig veszítette el. A maga bajánál inkább elbúsította a Deviaczky-család sorsa: azok egyre gyarapodtak a szegénységben, az öreg asszony rheumát kapott a kezébe, nem igen lehetett horgolnia, pedig az volt a fő keresetforrásuk. A kis lány pótolta, a mennyire tudta, de leginkább mégis csak abból éltek, a mit tőlem, meg a két diáktól kerestek. Gyenge jövedelem volt biz az, az öreg asszony nem is tudott vele kijönni, kapta magát, beadta a gazdasszonykodás kulcsát - meghalt.

A kis Iza nem volt több tizenegy évesnél, a mikor így egészen egyedül maradt a világon. Vézna, tehetetlen, érzékeny kis lány volt: talán még cselédnek se kellett volna. A temetés után nem tudta merre induljon neki a világnak, egész vagyona az a csekélyke butor itt a lakásban.

Én azt ajánlottam neki, hogy adasson el a házmesterrel mindent és az árán menjen el valami vidéki rokonához.

- Nincs! - mondá csendesen a leány.

A kis Cras a könyvből - tanult akkor is - felütötte a fejét:

- Épp úgy, mint nekem.

Mindakettőjüknek kihalt az egész atyafiságuk. Még csak valamire való ismeretségük se volt. Egymást ismerték a legjobban. Úgy érezték, mintha az egymás testvérei lettek volna. Cras csak néha pörölt a leánykával, de most olyan különösen gyöngéd volt hozzá:

Az ajtón keresztül - éjszaka - hallottam, a mint szólt hozzá:

- Te Iza, tudod-e mit? mi megmaradjunk itten. A szobát kiadjuk ezentul is, abból megkapjuk a házbért. Te szépen elgazdasszonykodol, én meg tantok kis diákokat és azért is kapom a sok pénzt. Gyöngyen megélünk.

A leány visszafojtott lélekzettel hallgatta. Nem sirt többé, csak készült valami nagy zokogásra. Hanem Cras elébe vágott:

- Tudsz-e te krumpli-levest főzni?

Iza csaknem elnevette magát. Már hogyne tudna krumpli-levest főzni!

Főzött is eleget. Legfőképpen azon éltek. A mikor megunták, újra kezdték. És ha a leány savanyú képet vágott a párolgó fazékra, a diák vidáman oda szólt:

- Bizony ez nem valami kitünő lakoma, hanem majd - holnap!

Elkerültem a lakásból, otthagytam a családfő nélkül való kis családot. És elvesztettem szemem elől az egyedül álló kis leánykát és a «Holnap»-ot. Nem láttam őket éveken át és - az igazat megvallva - nem is sokszor gondoltam rájuk. Ha néha mégis eszembe jutottak, felkiáltottam magamban:

- Ah, mit is akar az a gyerek! hisz egy férfi egymagában is olyan nehezen tud megküzdeni az élettel, ő maga meg gyermek léteire másokért is harcol!

Elvéreztek, elzüllöttek a viadalban bizonyosan! Ezt gondoltam róluk egész tegnapig, a mikor a kis Cras beállított hozzám.

Nem volt többé kicsiny, nem emlegette többé a holnapot - elérte már.

Példátlan karrierjét példátlan szerénységgel mondotta el:

- ...Aztán Párisban kerültem technikára. Elég türhető életem volt, rajzoltam ácsoknak. Küldhettem haza egy-egy kis pénzt Izának. (Emlékszik-e még rája? Nagy lett azóta, felügyelő-nő a szeretetházban.) A mikor mérnökké lettem, úgy folyt a dolgom, a hogy akartam, elképzeltem. Nem, még annál is jobban. Egy nagy villamos társaság állított az élére. Szép kis fizetésem van, annyi mint egy belügyminiszternek...

Meg nem állhattam, hogy közbe ne vágjak:

- Hát ez az a «holnap», a mit egyre emlegetett?

- Ez, és még valami. A miért idejöttem önhöz, tulajdonképpen az egyetlen pesti ismerősömhöz. Nem jönne el velem leánynézőbe?

- Nagy örömmel. Mindjárt, és hová?

- Mindjárt és ki a szeretetházba. Budára csak.

- Talán a kis Deviaczky Izához?

- Hát kihez máshoz?

Elmentünk, megkértük. A leány sirt és olyan zavarban volt, hogy azt hitte valami rokona vagyok és oda dőlt a vállamra zokogni.

- Hohó! kisasszony, el tetszett téveszteni? - Odatoltam eléje Szijgyártó Palit és gyönyörködtem az ölekezésükben, az összefolyt könnyeikben.

Ez az egy pár köny maradt meg a mult keserüségéből. Hamar elmult, rögtön felszáradt. Mosolyogtak egymásra. A férfi kérdé:

- Édes kis Izám, tud-e még olyan pompás krumpli-levest főzni, mint - régen?

KISASSZONY, GONDOLJA MEG.

I.

Tegnap, az eskütéri állomáson a propellerre várakozva, szokás szerint nézegettük egymást, a kik egy pár percz múlva együtt fogunk hajókázni a hidfőig.

A várakozók zöme most is, mint reggelenként rendszerint, miniszteri hivatalnok, közöttük az én három fogalmazóm, mintha a Journal Amusant fiatal uraiból nyirbálták volna ki az elegáns alakjaikat. Egyforma kalap, egyvágású szakáll, egyformán kivágott czipő és fekete selyem-harisnya. Ők a «The three Aladár's»

De mit törődöm velök, a ki racscsol, még mindig lehet erős oszlopa a hazának. A fődolog, hogy egy leány is jön velünk. Egyedül álló, fiatal, alacsony, fejlődött, de vérszegény leány, a mai divat szerint, tehát elragadóan öltözve, az ünnepélyes s mégis könny és olcsó csipkediszű ruhában. Olyanok benne ezek a fővárosi leányok valamennyien, mint egy-egy herceg-kisasszony, az én várakozó lányom, mint egy kiráyleány. Rátartó is, az Amusant eleven alakjai hiába környékezik és bár szemmel láthatólag fekete selyem-harisnya van rajtuk, nem méltatja őket egy tekintetre sem. Ellenkezőleg, leszalad a hajóhidhoz, s a mig megjön a propeller, elővesz egy levelet és elolvassa egyszer-kétszer. De olyan komolyan, olyan mélyen foglalkozik azzal, a mit olvasott, hogy vértelen arcza még fehérebb lesz, majdnem olyan, mint egy márvány mellszoboré. Oh, be különös fej is. Fekete haja szinte természetellenes, a mint kibugygyan keskeny homlokára és nagy, hosszúkás, sűrűpillás szemei mintha festve volnának a legsötétebb feketével a legvakítóbb fehérre.

És ez arcz nem változik akkor sem, a mikor mindnyájan elhelyezkedünk a hajóban. Mi férfiak künn az erkélyen, a leány a kajutben. Nem törődik velünk mitsem, észre sem veszi, hogy nézzük, újra olvassa levelét, halvány ajkait kinyitja öntudatlanul, hogy lélegzeni tudjon. Aztán egy automata szabályos, szögletes mozdulatával négyrét szakítja a levelet és darabonként kidobja az ablakon a Dunába. Mindenik darabka után olyan mozdulatot tesz, - megint csak gépiesen, - mintha utána akarna kapni és a levél negyedik részét abban a pillanatban, hogy ellökte, visszakapja újra és beszorítja keztyüs tenyerébe. Aztán fölugrik és legelsőbb hagyja el a budai oldalon kikötött propellert.

Keresem a feljárón, eltűnt. Leszaladok a partra, hátha a járatlan, hid alatti úton kerül föl a vizivárosnak. Csakugyan ott lépked lassan, szinte támoilyogva a part szélén, egészen közel a Dunához. Olykor meg-megáll és benéz a folyam tükrébe. Magát nézi? A capote-ját igazgatja? Most hirtelen hátranéz, meglát és csaknem szaladva megy előre és mind jobban a viz szélén.

Fáradt lehetett, hamar elértem. Odaléptem hozzá és megszólítottam:

- Nagysád, látom most szédül, bocsánatot kérek, de ilyenkor nem szabad erre járni, a Duna úgy is szíjja magába az embereket!

- Szíjja magába az embereket - viszhangozá halkan és ugyanazzal a hideg tekintettel nézett reám. Majd megelevenedett egy kissé, gögösen összehúzta a szemhéjait és kérdé:

- Mit akar?

- Azt akarom... hogy magának valami baja van, menjen haza, menjen akárhová; a mig el nem megy innét, itt maradok mellette. Látom az arczán, azt akarja mondani, hogy: «Uram, ez tola-kodás!» Hát igen, kisasszony, ez az. - Továbbá azt is gondolja: «névtelen lányt megtámadni

így, gazság.» Igaz, és én egy szomorú gazember vagyok, a kinek különös gyönyörűsége telik abban, ha láthatja mint forr, fő, buzog a szerencsétlenség, és mint oszlik el, mielőtt beállana valamely bolond katasztrófa...

Mentünk előre a parton, csakhogy a víz szélén én lépkedtem. A leány hallgatott is reám, nem is. Egy-egy szó érdeklődést keltett benne és olyankor fölnézett, gondolkozott, mintha azt firtatta volna: igazam van-e vagy nem? Nem értett meg jól; mindaz, a mi az utolsó órákban történhetett vele, bizonyára megzavarta erősen. És végül egy idegen férfi gyors és erőszakos támadása, a mint betolakodik lelkének legbensőbb titkába és számon kéri tőle bajait, a miket egy pár percczel előbb talán a vén Duna titoktartó keblén akart örökre elfojtani!

A márvány fölelevenedet, meleg világosság öntötte el a fehér arcot, belülről áradó fény. Tétovázva, szégyenkezve, de reám nézett:

- Jól van, haza megyek! - mondá egyszerűen, nyugodtan.

- De azt gondolja magában, hogy visszajövök?!

Nem felelt, bizonyosan így gondolkozott. Faggattam tovább:

- Igérje meg, hogy nem teszi. Hogy micsoda jogon kérem én? Azon a jogon, a min maga is, más is, minden halandó ember köteles biztatni embertársát, ha látja, a mint a tehertől kifáradva, le akarja azt dobni magáról. Majd megszokja, majd könnyebb lesz, majd más lesz! Érdemes is, egy kis - szerelemért?

Erre a szóra elvörösödött. Szép arcza egyszerre olyan lett, mint Meduzáé, frou-froujának tincseiből egy pillanatra - nem lehetetlen - kigyók váltak.

Kihívóan és gyűlölködéssel nézett reám, a férfira, a ki elbizakodott és vakmerő vagyok azt hinni, hogy mi közünk valakiért...!

De csak egy szempillantásig tartott kedélyének ez a villámlása, a másik pillanatban egészen ellágyult, büszkesége, idegenkedése, energiája elmult, szemei megteltek könnyel, gyenge, elhagyatott leány lett, a ki megnyitotta, szívét egy neki nem éppen antipatikus, de idegen fiatal ember előtt és elhaló, siró hangon rebegte:

- Nem, nem az... hanem a kenyér... a kenyér!

II.

Elhagytuk a partot, mentünk fölfelé, a Viziváros különös utcáin, melynek egyrésze egészen elhagyatott és olyan fantasztikus: járókelői fekete ruhás öreg asszonyok - öreg és gyászol valamennyi - frizurájuk a század közepéről való, parazoljuk még régiebb, - az igazi parazol. Kikifeszíti egyikéjük és megállnak alatta beszélgetni ketten.

Gyanakodva néztek reánk, a mint elmentünk mellettük. A leányt erre ismerték már, csak én nem tudtam, hogy kicsoda, bár mondott valami nevet, a mikor bemutatam magam neki. Lassanként többet is, hogy az apja nyugalmazott számtiszt, nyolczan élnek a nyugdíjából. Ő maga a pesti angol-kisasszonyokhoz járt, az apja tanítónőnek szánta, folyamodott is a városhoz, a hol most vagy harmincz állás van üresedésben...

- Biztatták? - kérdeztem tőle.

- Igen! - felelt rekedt hangon.

- Kik protegálják?

Intett a fejével: senki.

Tehát egy leány, a kinek nincsen protektora és állást akar, helyet, helyet! Ez a gyenge, vértelen és előkelő teremtes beállott a főváros ama húszezer főből álló tömegébe, mely lőt-fut, izzad, ordít, verekszik egy darab biztos kenyérért, egy talpalatnyi helyért.

Micsoda bátorság, milyen eszeveszettség! És még a fővárosnál kellene neki hivatal, a legszolidabb, legurasabb helyen, talán ezer forint fizetéssel is...

Egy városi képviselő nevét említettem neki, volt-e már annál?

Szinte megrezzent a nagyhatalmu, titokzatos ur nevének említésére. Tulajdonképpen csak egyszerű polgár, de mindent «ki tud vinni», képviselőt tesz, tisztviselőt választ, kávéházi engedélyeket ad és von el. A neve nem is név többé, hanem egy misztikus erő jelzője. A fővárosi Akarat. Miért az, nem lehet biztosan tudni. Nem is nagyon gazdag, nem is nagyon eszes, miért engedelmeskednek hát neki az emberek, a testületek és miért mennek utána? Titok!

- Volt nála? - ismétlem a kérdést.

- Igen! - felelte és akadozva, elpirulva folytatá: - Először azt hitte, hogy pénztárosné akarok lenni a fia kávéházában, aztán, hogy a neje szállójában szeretnék... Megmondtam neki, hogy tanítónő akarok lenni a kilenczben; megnézett, kivett a zsebéből valami listát, végigfutotta és röviden mondá: Eligértem mind a jövő éveket is. Eligérte mind.

- Tehát nem is ment tovább?

- De muszájt. Egy jó emberünk harmincz nevet irt föl, hogy mutassam be magamat ezeknek személyesen, mert az a fő. Apám is azt mondta, hogy ez a fő, ezzel eresztett el és hogy hozzak neki egy-két szivart... Ott ül szegény egész nap az ablakban, mit csináljon, ha nem is szivarozik!

- És a többi? Mit mondott a többi apróbb hatalom?

A leány nem felelt, én mondtam neki, mi történt vele. Elismerem, kegyetlenség volt vissza-idézni emlékezetébe mindezt:

- Tudom a többit: megcsipték az állát, megdicsérték, hogy milyen szép leány, egyik-másik azt mondta: csak akarnia kell kisasszony, és minden meg lesz. Mások elküldték ama titokzatos urhoz, hozzon onnan egy pár sort. Némelyek meg idegen öreg urakhoz utasították, a kiknek nagy a befolyása. Voltak, a kik nyíltan megmondták: hová gondol kisasszony, ez a legnehezebb dolog a világon, tanítónőnek itt, talán ezer forint fizetéssel is -

Bólintott a fejével, úgy van, úgy! Érdekléssel hallgatott, szinte biztatván, hogy folytassam. Folytattam:

- Akadtak olyanok, a kik kérték: jöjjön el még egyszer, majd meglátjuk. Befolyásos, benső, komoly, sőt rideg családok emberek. De hol a lakásból a család? Néma csend van a szobában, sehol senki, egy szolga vagy szobaleány sem... Menekülnie kellett, utána kiabáltak-e: így kisasszony állást nem kap soha?

- Ha ott nem, hát máshol hallotta ezt a mondást százszor is, bizonyynyal gondolkodóvá is tette, éjszakákon át álmatlanul, lázasan vitázott magával: hogy is van hát ezen a világon?

Szegény lány egészen megdöbbsent, látván, hogy ezeket a közönséges dolgokat én ilyen jól tudom. Nézett, csak nézett rám, nyitott ajakkal, kipirult arczczal, könnyes szemekkel. Nagy érdeklődése szinte megijesztett, hiszen mindjárt elsírja magát itt az utcán.

Nem, hirtelen összeszedte magát, véletlenül a kezére tekintett, a melyben még mindig szorongatta a levél megmaradt darabját. Ujra az a márványfejű lány lett, mint a milyen benn a hajóban volt. Szinte meglepett, a mint szólni kezdett:

- És mindez még nem minden... az utolsó?

III.

Az utolsó a levél volt, melynek maradványát még mindig ott szorongatta a kezében, mintha íróját meg akarta volna fojtani.

Elkértem tőle, magam se tudom, hogy mertem és azt még kevésbbé: hogyan adhatta ide! Megszédült, egy pillanatra elhagyta szemérme, idősebb bátyját látta bennem néhány percre? Mit tudom én, csak hogy a kezemben volt a szép, öreges, hegyes írás. Végző sorai egy levélnek, mely egy kereskedelmi ajánlat hangján szerelemről szólott. Az elejét kiolvastam a végéből, bár az sem volt teljes, megszakadt, kúsza szavak és befejezetlen mondatok: «nincs már... nem lehet hozzáférni... Rettentő fáradság, nem érdemes... Havonta száz forint... évekre biztosítva, letéve közjegyzőnél... Egy kis tea néha, este, gondolja meg kisasszony... *Kisasszony, gondolja meg!*» A levél alatt szemérmetlen bátorsággal kiírva egy név, a kinél a kisasszony protekcióért járhatott talán ma reggel másodszor...

IV.

Hazaértünk, kierőszakoltam, hogy behívjon. Bemutatott a családjának. Az apja egy száraz, hosszú ember, mosolygott, motyogott és egyre a szivarzsebem felé nézett. Rá volt írva az arczára: «ugyan kínálj meg, idegen fiatal ember, nem szivaroztam még ma és rettenetesen unalmas itt ülni az ablaknál napokon, hónapokon, éveken át!» Az anyja, egy öreg - talán a férjénél is idősebb - asszonyság, a konyhában kotyvasztott valamit, egy tizenegy éves leány és egy kamasz fiu roppant érdeklődése mellett. A titkos nyomoruság - a mely tiszta - suttogott hozzám a lakás minden zugából: «itt ma nem reggeliztek még, itt ma nem vacsorálnak, itt nincs min leülni, hol egyet nyugodtan aludni!?»

Az ismerkedés után a nyugalmazott számtiszt, minden restelkedés nélkül rátámadt leányára:

- No, szerencsével jártál? Biztos már!?

- Nem! - felelte szárazon a leány.

Erre a szóra édes anyja is, testvére is kifutottak a konyhából és körülvették. Valamennyiöknek az arcza egyszerre elsötétült, a számtiszt sápítozott:

- Bizonynyára, nem beszéltél a nyelvükön. Gőgösködtél, fontoskodtál, mintha te volnál Valéria...

- Így nem lesz belőlünk semmi! - szólt az anyja és hozzám fordult, hogy pártoljam őket, a szerencsétleneket én is. Protegáljam a lányukat?

A számtiszt nagy nehezen föltápászkodott a széken és szólt:

- Így végünk van!

A leány rám nézett, aztán maga elé tekintett és egyszerre elkaczagta magát. Erőltetve, hamsan, fáradtan, nevetve szólott:

- Megtréfáltalak benneteket, - hiszen meg van!

- *Meg van!* - ismétlé még egyszer szárazon, ridegen.

V.

«Kisasszony, gondolja meg!» ez a mondat járt a fejében ma egész napon át.

Meggondolta!

KATÓ.

Kató holnap, vagy holnapután férjhez megy; isten vele Katóka!

Rám nézve súlyos ez az eset; nem azért, mert annak idejében hozzám ígérkezett a lány, hanem azért, mert egy igazi jó testvért veszítek el benne. Ha olyan jó volt hozzám, mint a milyen jó volt, hogy tud férjhez menni és intimus lenni mással! Miért tagadjam, úgy vagyok vele, ha nem szent, ha nem mártyr az asszony, mindjárt hitszegőnek tartom. Elszoktat bennünket az anyánk, a ki csupa önzetlenség, csupa mártýromság érettünk és miattunk.

Nos, hát Katóka is siet elejbe hivatásának, holnap vagy holnapután férjhez megy. De nem erről akarok beszélni, ez kevésbé érdekel, ezen a ponton ő elmúlt nekem és most, a mikor érzékenyen búcsuzom tőle: a legfőbb gondom az, hogy konzerváljam lelkemben régi alakját, mely olyan könnyű, olyan bájos illatos és színes volt, mint egy tavaszi napsütötte leander-ág.

Szürke ruhában is rózsaszínű volt ez a kis lány. És amikor evett... nagyon különös, szinte bosszantó volt rám nézve, amikor enni láttam. Hogyan kisasszony, ön is!? De ez ismeretségünk kezdetén vala. Tudniillik bár rokonok vagyunk, csak nagy későre láttuk egymást, amikor ő már tizenhét éves lett, én meg valósággal megöregedtem: elértem a huszonöt évet. Sajnáltuk, hogy így elmaradtunk egymástól. De hamarosan megvigasztalódtunk és hamarosan eligérkeztünk egymásnak. Aztán váltottunk egy pár csókot, aztán elváltunk. Szívreható leveleket írtunk egymásnak, hogy hátha ez mégsem az igazi szerelem, legyünk mi csak barátok. Hiszen mindezeket talán tudni is tetszik, de arról a viszonyról, ami ezután fejlődött ki köztünk, emberi lénynek fogalma sem lehet.

Barátom, testvérem, szerelmem volt, helyesebben egy olyan valaki, aki mind e háromból volt összeszöve. Megfogta a kezemet, a kabátomra varrta a leesett gombot, és megengedte, hogy megcsókoljam a nyakát, füle alatt, de csak ha senkisé is volt a szobában. Ez néha megesett, hanem, hogy éppen senki se lett volna otthon, az nem esett meg, csak egyetlen egyszer.

Beléptem, ott gubbaszkodott a zongora előtt, a medvebőrön.

- Nincs senki itthon! - kiáltá előre.

- Nos? kérdém és ebben a pillanatban úgy érzém magam, mintha még sem barátság, hanem igazán tiszta szín szerelem lett volna az a régi érzés. Ezt mindjárt meg is akartam mondani, de felugrott és kiáltá:

- Takarodjék!

- Miért?

- Mert a férfiak gazok.

- És az asszonyok?

Elhallgatott.

- Magát valaki bántotta!

- Ki merne?

- Valami rettentő szomorúsága van.

Keblére szorította mindkét kezét, így akarta visszatartani a sírást, mely már kezdettől fogva csiklandozta torkát. Addig-addig csiklandozta, míg egyszerre kitört.

Nem kergetett el többé, és bár arczczal elfordult tőlem, sirása közben szólott:

- Csudálatos ember maga.
- Miért?
- Előre tudta, hogy szomorú vagyok.
- Persze ezt én mindég tudom, az okot is rendesen. Mi baj Katóka?
- Hogy mért születtem én lánynak, mért nem lettem én férfi!
- Haj hó, ez igazán nagy ok! És sokszor gondol erre?
- Most mindég.
- És miért?
- Megölnék egy embert.
- Szerelmes valakibe.

Megfordult megvetéssel, majd mosolyogva nézett rám:

- Maga egy gyerek! - mondá némi száналommal. Aztán kezet nyújtott és beszaladt a másik szobába, magára zárta az ajtót és azon át kiáltá:
- Jó éjszakát, Isten vele!

Elhatároztam, hogy végére járok, mért vagyok én gyerek? De a következő napon már rossz sejtelmeim támadtak. Hátha ez a lány nem volna többé gyerek, hátha ez a lány látna? Csudálatos, mi férfiak azt hiszszük, hogy az asszonyok szeme csak arra való, hogy szép legyen és azonfelül semmi másra. És szinte megdöbbenünk, amikor a kábító nézésű kék szemek hirtelen olyan kétségbeesett, prózai kifejezést váltanak. Hát nem csak azért vannak, hogy édesen mosolyogjanak ránk, keservesen sirjanak miattunk?

II.

Megvallom, mélyen gondolkodóvá tett, hogy Katóka, - a ki holnap vagy holnapután férjhez megy - nem egy olyan valakiért nézett komoran, kinek ifjú egyénisége egy czilinderkalapban végződik. Alig vártam, hogy újra találkozzam vele és szóltam hozzá így:

- Leány, beszélj hozzám minden reserv nélkül, tégy boldoggá és oszszad meg vélem szomorúságodat.

De akarom, hogy hagyjad el mind ama bájos füllentéseket, amelyek nélkül ti nem tud-tud élni. Amelyek titeket úgy megkülönböztetnek, bennünket úgy megcsalnak. Beszélj hozzám úgy, mint ahogy magaddal sem beszélnél mindig, mert évezredek óta arra vagy oktatta, hogy tenmagaddal szemben is tele légy reserve-vel...

Összebeszéltem minden bolondot, bámulva, csaknem úgy nézett rám, mintha okosnak tartana. Kihasználtam ezt a gyenge pillanatát és beszéltem tovább:

- Szakítsd le magadról ezeket a tekinteteket mind, mind. Fogalmad sincs, hogy mily iszonyu kék lehet megnyilatkozni egészen egy leánynak, aki örökös bezártságra van kárhoztatva. A kinaiaikról - igen a kinaiaikról - azt mondják, hogy bolondok, mert kalodába teszik leányuk lábát. Kicsiség, az egész világ minden lányának egész lelke kalodába van szorítva... Katóka, ne félj, szabadítsd ki magad egy pillanatra. Beszélj, vagy felelj röviden mindazokra, a miket kérdezek.

Sokat kérdeztem, sok mindenre megfelelt. Legyenek e bájos mondások az én egyetlen titkos kincseim! nem is árulok el belőlük semmit, csak egyet, azt, hogy szomorúságának oka és tárgya: ismeretlen és tárgyatlan.

De mégis... Homályosan emlékezett egy idegen férfiről.

A neve?

Alig hallhatólag, de mélységes gyűlölettel mondott Kató egy ismerős nevet. De nem beszélhettünk tovább, anyja jött ki a kertbe azzal az urral, akit előbb említett.

Egy csinos, de már nem fiatal ur volt. Hát ezt szerette volna?

Hisz erről köztudomásu, hogy az édes anyjának kurizál.

III.

Kató - amint mondtam - holnap, vagy holnapután férjhez megy. Maga ez a tény nem érdekel eléggé. Inkább az érdekelne, ha megtudnám, hogyan történt a dolog. A részletekre egész világosan emlékszem, de nem tudom értelmes képpé összeállítani.

Mint ma: láttam az anyját és féltettem a gyenge asszonyt a katasztrófától. Mintha ezen a napon azt olvastam volna ki a még mindig tüzes szempárból: «Hát bukjunk, hát jöjjön, a minnek jönnie kell!»

De másnap az udvarló eljegyezte - Katót.

Avagy talán ez jegyezte el magát vele? Hogyan, miért? Csakugyan az anyját féltette-e, vagy csak féltékeny volt reá? Áldozatul dobta magát anyja becsületéért, apja nyugalmáért?

Láttam mindent és nem tudok semmit. Nem is akarok tudni, nem akarok mást, csak megőrizni lelkemben régi bájos rózsaszín alakját.

Holnap már úgy is késő.

Édes kis martyrom, szeliden boruljon rád a menyasszonyi fátyol, elevenen eltemetett lányom, lágyan folyja be testedet a nász narancsvirága!

*

Kató, holnap vagy holnapután férjhez megy. Isten veled Katóka!

BOLDOG EMBEREK.

Mégis van boldogság a világon, ha nekem nincs is jó kedvem. És nincs igaza azoknak, kik mind csak arról írnak történeteket, hogy ez az élet csupa nyomor és küzködés, szerencsétlenség, kínlás, rettenetes állapot s mégis - semmi. Aminthogy nincs igazságok ama világéletükben mindig jóllakott uraknak, kik magukkal és sorsukkal elégedetten, nem tudják felfogni, miért panaszkodnak az emberek, hisz ők jól érzik magokat! És összekapcsolván párnás kezeiket gyomruk felett, tartanak kenetteljes előadást a pessimismus hiu haszontalanságáról és a vidám bölcselés egészséges voltáról... Terrorizálják a sötéten írókat is, mondván: hazudtok! hamisítjátok az életet - aszfalttal. És vannak esetek, a mikor a poéta megrémül és csakugyan hazudni kezd - boldog emberekről. De az én történetem boldog emberekről - nem hazugság.

I.

Én is szegény ember vagyok, a rokonaim is jórészt szegény emberek, de ezek nem tartanak engem szegénynek és ha nem járok hozzájuk, mindegyre azt mondják: «volnánk csak gazdagok!» Nem sok rokon szeretet van bennem, de van annyi hiuság, hogy inkább eljárak, nehogy azt mondják, hogy a nyomoruságuk miatt kerülöm őket. Sőt tavaly négy hónapig egy unokatestvéremnél laktam, mert szemrehányást tett, hogy a hónapos szobája üres, bár vannak a fővárosban fiatal ember rokonai, a kik eljönnének hozzá lakni, ha nem félnének a szegénységtől...

Pedig ők, a Fiala-család, nem is voltak éppen szegények. És ha nem nyolcz, hanem csak két gyermekük lett volna, egészen jómódban élhetnek vala.

A férfi, a családfő úgy is meg volt elégedve a dolgokkal. Komolyan állította és hitte, hogy:

A legjobb koszt a világon az övék.

Nekik van a fővárosban a legjobb lakásuk.

Az ő gyermekeik a legjobbak, a legszebbek és legokosabbak.

A felesége kitűnően finom asszony s ha nem lett volna olyan kitűnően az, most már milliomos lehetne.

És hogy a császár sem alszik olyan ágyban, mint ő.

Mindez állításokban kevés volt az igazság, még sem merném Fialára rámondani, hogy hazug ember volt. Ő maga elhitte, a mit mondott és ebédjének egy tál főzelékje, az erzsébetvárosi ház két kicsiny oduja, a rossz és ízetlen gyermekek, a szegénységben is kényeskedő feleség, a tarka huzatu, tollatlan ágynemű - mind, mind az övé volt és nem a másé.

Az asszony az én rokonságom, de azért a férfihez huzódtam inkább. Sőt vonzott is ez a különös ember, kiben nem volt irigység, mert hiányzott belőle az összehasonlító képesség. Aztán a mestersége is tetszett nekem; sáfrányárus czégnék volt az utazója. Ilyen ember is, legfeljebb, ha egy millió között akad - egy.

De neki már az apja is az volt és a legnagyobb fiát is annak nevelte. Így történt, hogy az egész család meg volt győződve a sáfrány kiváló fontosságáról, talán anélkül el sem képzelhették az életet; azonban azt biztosan tudom, hogy az egész lakásban a vörös fűszer émelyítő illata terjedt el, valamint a kisebb gyermekek mindig egy doboz sáfrányt vittek ajándékba a tanítójuknak.

«Férjem nagyon tevékeny ember az üzletben és tekintély a szakmájában», - mondá Fialáné. Fiala pedig így szólt: «Jobban szeretem a feleségemet, mint a császárnét, bizony Isten jobban. Ő a Radics-családban mindig a legfinomabb volt.»

A mikor velem beszélt és mikor még nem laktam ott, mindig hozzá tette ezt is: «Most egy drága könyvet járat, lexikont, azt olvassa!» És diadalmasan mosolygott.

Később, a mikor már ott laktam, akkor is sokszor szóba hozta ezt a könyvet, de csak így: «a könyv!» Ez neki egy egész könyvtár volt, a minthogy minden, a mi az a tulajdona, akármilyen értéktelen s kicsi legyen is, értékre, nagyságra rettenetesen megnőtt szemeiben. Egy pipa - pipatorium és egy forint a zsebében ezres bankó.

Mind e boldogsághoz hozzájárult még az is, a mit e két mondásban szokott kifejezni:

«Engem nagyon szeretnek az emberek.»

«Ha én akarom, hát az a vasút, mely most indul Szolnokról, megáll féluton és nem tud tovább menni, mert az én Istenem kegyes én hozzám!»

Mindazonáltal a sáfrány-utazó nem volt elbizakodott, sem fanatikus babonás, csak boldog ember.

Azon a napon, a mikor behurczolkodtam, éppen baj volt a cseléddel, kinek nem imponáltak a családfő hatalmas illúziói és gorombáskodott az asszonynyal, a bérét kérte és a mikor ezt nem kapta meg, fenyegetődött a policzájjal.

«Csak menjen, - mondta az asszony - hanem azért még megveri magát az Isten, mert a mit én kértem még, mindazt megtette!»

Ez nem volt valami közönséges átkozódás; a leány megdöbbsen, elhallgatott, a könyvvel játszó kis gyermekek ijedten néztek anyjukra, mintha arra kérnék: «nem, mégse bántsad a szegény Marit!»

Ugyanilyen nyilatkozatot hallottam aztán minden napon. Pedig az asszony nem volt valami különös vallásos. Nem igen imádkozott, templomba nagy ritkán járt. Hanem azzal egészen tisztában látszott lenni, hogy minden történendők elvégezvék előre. És mert őt és családját különösen kegyeli az Isten, hát ő rá és családjára nézve oda fenn jó és kellemes végzések hozattak.

Mindez elveiért nem is volt valami nagy barátja az energiának. A nappal felerészét fekvé töltötte. Fél évig sem ment ki az utcára és ha a gyerekek ruhájáról leszakadt a gomb, azt fel nem varrta.

«Az ember ne is dicsekedjék, csak menjen, ha viszik a végzetek!» - mondá és nem rémült meg, a mikor a férje megbetegedett, még pedig abban a bajban, mely annak minden testvérét megölte.

«Nem lehet az, hogy testvérei sorsára jusson, nyolcz gyermeke van nevetlen,» - szólt az asszony.

«Nem lehet, hogy én most még itt hagyjam a családomat,» - mondá a férfi és kigázolt a bajból, melyet minden orvos halálosnak hitt.

«Rendkívüli eset!» - konstatálták az orvosok.

Fiala ur nem hal meg, a míg élni akar, - jegyezte meg a sáfrány-utazó - és hatalmas hitében megerősödve, még boldogabban ölelte meg feleségét, «a legszebbet, a legjobbat, a legfinomabbat» az egész világon, egy sovány, szűk vállú, nagy arcú, rossz fogú szőkés asszonyt, a ki úgy hagyta magát megölelni, mint azon a napon a mikor feleségévé lett; félénk odaengedéssel, zavart mosolylyal.

Egy csepegő petroleum-lámpás - mely füstölt is - világította meg a jelenetet. A gyerekek veszekedtek, ki kapott több szemet a vacsorára hozott cseresznyéből. A legnagyobb fiu békétlenkedék, hogy ő nem fog minden este turót enni. A kályhában nem volt ma befűtve, de az ágyakat már megvetették. Nyolcz ágy egy szobában: igaz, hogy az egyik még csak bölcső, de abban állt összekuporodva a legutolsó kis Fiala, a három éves. A cseléd bekiabált a konyhából: «menjen a ténsasszony húsért, én nem hozok többé hitelbe, holnap se megyek!» Én is beszóltam a szobámból, mert a két kis leány nagyon hangos énekszóval emlegette, hogy: «Poniatovszki nincsen a csatáján»... Ez volt a környezet.

Az este - emlékszem - nagyon hangos vita folyt, mert a családfő erőnek-erejével bort akart hozatni és engem is invitált, menjek be majd kvaterkázni. De nem hozatott, mert a tizennégy krajczár a reggeli tejre kellett.

II.

Viták néha voltak. A gyerekek bántották a «könyvet», a legnagyobbik leány vasárnap - kivonulva a konyhába - vart, még tizenegy órakor nem volt pénz piacra, a háziúr felmondott a gyerekek miatt, adót kellett fizetni, az asszony keztyüket vásárolt megint, az utazó tévesen inkasszált pénzeket...

És mert tökéletes boldogság még sem lehet ezen a földön, néha betegek is voltak. Sőt tavaly márciusban az asszony nagyon veszélyesen megbetegedett. Nem volt pénzök orvosra és orvosságra és a kétségbeesés egy pillanatra megjelent, hogy fanyar orczával a képükbe nevéssen.

Akkor kellett találkozni az ügynöknek egy fiatal orvossal, a ki így szólt hozzá:

- Van-e betege?

- Az van, de pénzem nincs.

- Az nem baj. Én friss erővel vagyok és ki fogom gyógyítani azt a beteget - ingyen. Csak azt kívánom, hogy jártában, keltében a vidéken és itt emlegesse, hogy ismer egy kitűnő, egy nagy, egy híres orvost...

A orvos meg volt, mert úgy rendelteték, hanem a beteg nem akart gyógyulni és bár se ő nem érezte, sem a férj elhinni, felfogni nem tudta, közeledék a végekhez. Az ételt látni sem bírta, a hustól meg éppen rettegett.

Engem behivatott és kezdett visszaemlékezni előttem.

Hogy kikkel járt táncziskolába. Mikor az uszodába járt és a nagy bodzafák virágoztak, az az illat most az orrában van. A mikor Gyöngyösön laktak, estélyt rendeztek egyszer. Nagy sár volt és a leányoknak külön-külön harisnyát kellett adnia... Az úri leányok az egész városban egyedül csak ő vele társalogtak.

«Milyen szépen kezdődött a dolog! - mondá a szegény asszony és határozatlan, de csillámos fényű szemeit meglegelteté gyermekein és közel hajolva hozzám, így szólt:

«Ebből a Bélából - csudálatos ész - alighanem nagy festő lesz. Nézzed azt a leányt, láttál már szebbet? az férjhez adja magát, annak nem kell hozomány. Az a két kettős gyerek, öt évesek és kész férfiak. Ilyenek kellene az életben. Aztán a legnagyobbik. Még husz éves sincs és már huszonöt forint fizetése van. Ideadja mind, nagy könnyebbségemre van. Szeretik az üzletben és nagy pénzeket biznak rá. Néha ötszáz forintot is küldenek vele a postára.

III.

Azok a nagy összegek, melyeket a legnagyobb fiu vitt a postára, gyakorta szerepeltek, mint a család beszélgetések tárgyai. Maga a fiu nem szeretett se erről, se másról beszélni, Kristófnak hívták s csakugyan úgy viselte magát mint ahogy ez a komoly név megkívánja. Hallgatag, zsémbes, sajnálta magától és mástól az ételt is és egyszer, a mikor sajtot tálaltak fel vacsora után, egy egész hétig nem szól az anyjához.

Ez emlékezetes vacsorán én is ott voltam, mert az a legnagyobbik leány eljegyzésével volt egybekötve. A nagy Ágnes egy aranyműves menyasszonya, akit Dóra Arisztidnek hívtak alighanem rácz volt - szemöldöke, bajusza csodálatosan sűrű és fekete - de nem nézett ki belőle valami sok jó.

Fiala ez estén csakugyan bort is hozatott, az asszony egyszer sem nyögött s a gyerekek olyan mohósággal ettek, hogy nem volt módjukban sem a lengyel, sem a magyar himnusból énekelni kisebb-nagyobb részleteket. - A nagy Ágnes szólt:

- Arisztid beteszi az ujságba az eljegyzést.

Arisztid mondá:

- Igen és pedig belől a lapban.

- Jegyeket nem is nyomtat hát külön?

- De igen, azt is.

A jegyesek boldogan néztek egymásra. Fiala emlegette a császárnét, akit nem szeret úgy, mint a feleségét. A fiuknak meg kellett mutatni a könyvet. Az aranyműves igen helyeselte, hogy ilyesmi legyen a házban.

Tizenkettő után jutottunk a vacsora végére. Az aranyműves akkor ajánlotta magát. Ágnes kikísérte a lépcsőházig s amíg kint volt a legnagyobb fiu szüleihez fordulva csendesen így szólt:

- Honnan fogjátok azt az ötszáz forintot megkeresni, amit Dórának az Ágnessel ígértetek?

- Meglesz! - szólt a sáfrányutazó büszkén.

- Honnan?

- Az Isten kezembe fogja adni épp akkor, amikorra kell.

- És ha nem?

- Nem, - nem lehet.

- Lehet és akkor az aranyműves nem esküszik.

Tovább mit beszéltek, nem hallgattam, nem tudom.

Csak azt tudom, hogy az esküvő előtt, reggelen olvastam az ujságban ezt a hirt: «Fiala Kristóf főnökének egy ötszáznegyven forintos levelével eltűnt. Keresik.»

És hogy az esküvő napján engem hívtak be tanunak, akkor, midőn Dóra Arisztidnek az ötszáz forint hozományt odaadták.

Halványan az is rémlik most szemeim előtt, hogy egy híres ügyvédet is láttam az nap reggelén Fiala házában. A fiu ellen a rendőrségi körözést pedig megszüntették még az nap, akkor úgy gondoltam: az apa kiegyezkedett a fiu főnökeivel és kötelezte magát részletekben törleszteni a Kristóf által elsikkasztott pénzt. Úgy is lesz bizonynyal, most is látom néha a hallgató Kristófot; katona, már számvivő őrmester is.

IV.

Amikor a nagy Ágnes esküdött Dóra Arisztiddal, már nem laktam ott, hanem az esküvőre s az esküvő után a lakomára elmentem.

Az ebédnél az asztalfőnél ült Fialáné. Az arczáról lemosolygott a boldogság és büszkeség, mert lánya férjhez megy, de egyszersmind e boldog mosolygásban - mint viz tiszta tükreben a rideg, szürke, rút téli felhő - ott tükröződött a halál előre vetődő árnyéka. De sem ő, sem senki nem látta azt, amit boldog emberek nem is szoktak látni soha, mert a veszedelem színe ismeretlen szemeiknek és a halál rettenetes árnyékát illúziók verőfénye földi tekintetök elől.

Fiala újra bort hozatott. Nagyon dicsérte az étkeket. A gyermekek lázasan ettek és a nagy Ágnes Dóra Arisztiddal együtt olyan boldog volt, mint Fiala és Fialáné a nászok napján.

...Este lett, amint elkerültem tőlük. Ágnes és férje egy-két perczczel ment el előttem, a gyerekek hangos sírása, éneklése, nevetése közepette. Zaj volt minden bizonynyal. És ez a zaj eszembe juttatta, amint a méhek rajt eresztenek ki magukból.

Egy félholt asszony volt előttem: haldoklásában is boldog, mert hitte, hogy még második unokáját is meg fogja látni.

Egy életkedvvel teli asszony ment ki előttem folytatni azt, mit boldog emberek elkezdtek.

Élni, csak élni és gyermekeket nevelni.

A RUBIN-LEÁNYOK.

Éjjel az egyik Rubin-leány felköltötte kis hugát:

- Dóra, kelj föl, nem tudok aludni, jerünk ki a gangra!

Ruhát kaptak magukra és az öreg Rubinon át - apjuk a konyha ajtajában, a földön aludt - kisuhantak a lépcső erkélyére.

A nagyobbik leány nagy kendőt vett magára, hogy föl ne ismerjék és mert fázott, daczára a nyári éjjelnek, mely vak forrósággal borult a négyemeletes ház kicsiny udvarára. A kisebbik leány leült nénje lábaihoz, a folyosó márványára és szőke fejét a falhoz támasztva, nézte a világos, árnyékos éjszakát.

Ahol voltak - a szédítő magasságú negyedik emeletről nézve, olyan különös ez a fővárosi udvar. Az ablakok nyitva mindenfelé, árnyékuk fekete vonalakkal rajzolja tele a falakat. Világosság nem volt már sehol, de a melegtől aludni nem tudó lakók közül egy-kettő kidugta a fejét az ablakon és némán hallgatta a nyitva hagyott vízvezeték mormogását.

- Dóra - szólalt meg a nagyobbik Rubin leány - nekem úgy tetszik, hogy ez az egész ház egy nagy kriptá, legalább ötven fülkével és hogy a lakók benn mindnyájan meg vannak halva!

Csakugyan, a kisebbiknek is úgy tetszett. Félt is egy kissé. A nagyobbik nem; elmerülve a misztikus éjszakába: kereste a halált. És egyszerre a homály is, a lelke is tele volt véle és még meg nem állhatta, hogy ne szóljon róla:

- Jó azoknak, akik mindig alszanak már!

Majd átkarolta a kis Dóra nyakát, forró arcát beletemette annak szőke, szintén fehér fényű hajába és susogta:

- Jó volna meghalni együtt, Dóra?

- Igen! - mondá a kisebbik leány - mohón is, borzongva is. Kevés vártatva azonban félénken hozzátette:

De miért?

*

Ezentúl az éjszakák egy részét nagyobbára itt töltötték. Ágnes nem tudott aludni és hugának, aki csak tizennégy éves volt, még jól esett az a gondolat, hogy «virraszt.» Azonfelül úgy ragaszkodott testvéréhez, hogy egy darab idő óta az ő szemeit is kerülte az álom. Egészen neki halványodott és minden különösebb ok nélkül, lelki állapota olyan lett, mint a testvéreé.

Sokat sírtak együtt, apjuk előtt bezárkózva a szobába. Ha a sirásban kifáradtak, olvasásba kezdtek. Ki se mozdultak többé; Rubin ur hiába csalta őket kifelé.

- Nincs is ruhánk miben menni! - mondá Ágnes - a mire az elzüllött piktor eloldalgott szó nélkül, szomorúan, mint egy lopáson kapott kutya.

Ilyenkor néha két napig is odamaradt és valamelyik korcsmából küldött nekik haza élelemre való pénzt, édesgető levelet. Hogy egészen magukra maradtak, megnyugodtak egy kissé: becsukták az ajtót, lefüggönyözték az ablakokat és éjjelt csinálva a nappalból, beszélgettek a homályban.

Lefeküdve a földre, egymással szemben; a nagyobbik magyarázta a kisebbiknek a világi életet:

- Tudod, Dóra, jobb is volna úgy, ha nem volna nappal, csak éjszaka és az emberek csak egy-egy kicsinyt lennének ébren. Akkor fölkelnének, mosdanának, egy kicsit ténferegének a sötétben, aztán aludni térnének ismét.

A kisebbik nem értette mindezt; a nagyobbik folytatta:

- Nekem nincs kedvem beszélni az emberekkel, ostobaságokat beszélnek mind.

- Hát a férfiak! - vetette közbe a kicsiny. Majd habozva, magyarázatképpen hozzátette: te már sokkal beszéltél, én egy-kettővel alig.

- Bár soha se beszéltem volna egygyel is! Akkor azt hihetném, hogy van közöttük jó és szép!

- Hát nincs?

- Nincs! - szólt Ágnes mély és száraz hangon.

A kis leány behunyta szemeit. Arcza szomorú volt, de lelke mosolygott, amint föltette magában, majd hangosan, a kérdést:

- Mondj valamit a szerelemről!

- A szerelem csak a levegőben van, ott úszik, a mikorra hozzánk ér: akkor szenvedés.

A kis Rubin-leány bámulva nézett nénjére. Egy pillanatig nem hitt neki, de a pillanat eltelte után az idősebb testvér lelke átömlött az ő lelkébe is és egyek voltak egészen.

*

Tíz - vagy kilencz - hónappal ezelőtt, egy építészeti rajzoló lakott mellettük. «Igen okos, igen becsületes ember» mondotta az öreg Rubin, mert dicsérte a képeit. A rajzoló igen szép ember volt, szőke és magas, halvány s mégis hatalmas erejű. Olyan szelíden simogatta az arany színű szakállát, a mikor Ágnes csúfot üzött belőle, a rossz magyar beszéde miatt... A kisebbik Rubin-leány akkor még iskolába járt, a nagyobbiknak pedig nem igen lehetett kimenni az utcára, bár éppen új ruhája volt, de kalapja egy csepp sem... A rajzoló két hónapig élt itten, aztán valami kis munka után lement Aradra. Külföldre utazott aztán, onnan irt is egyszer az öreg Rubinnak, hogy nem jön többé vissza.

Erről az emberről szeretett volna egyet-mást megtudni a kis Dóra, de hogy a néne egy szóval sem említette soha, nem mert kérdezősködni. Oh, be kíváncsi volt pedig! Mint szeretete volna megtudni: hogyan voltak egymással. Jól értették egymást, azt látta, de vajjon váltottak-e csókot? Megfogadták-e, hogy örökké szeretik egymást? Szóval megtörténtek-e mindazok, amik az ő szűkös tudása szerint hozzá tartoznak a szerelemhez.

Hátha csak úgy beszélgettek egymással, mint más ember? Néha hajlandó volt ezt hinni, de a leggyakrabban átkozta azt a gonosz embert, aki rosszat tett velük. Mit? Elment. És nem akar visszajönni.

Már arra is gondolt, hogy vajjon mért is nem lehet erőszakkal rákényszeríteni az ilyen embereket, hogy visszatérjenek ahhoz, ki nem tud élni nélkülök. Az álmatlan éjszakákon, testvére mellett virrasztva, annak beesett, megcsúfult, szinte átlátszó arcát nézve: sokszor elhatározta, hogy legalább ír annak az embernek: jöjjön, kell, siessen. De testvére, mintha csak hallotta volna a ki nem mondott gondolatot, megsimította haját és szólott egyszerűen, immár minden szomorúság nélkül:

- Dóra, mindaz késő, hiába. Helyrehozni nem lehet.

És a testvér előtt is kétségbeesetten rejtegetett titokról egyszerre lepattant a zár: elmondott mindent, a kis leány hallott mindent. A mit hallott, elég volt arra, hogy mint egy hirtelen felhőszakadás, elöntse lelkét a fájdalom, könyü.

Egymás nyakába borultak és nem törődtek többé azzal, ha valamelyik emeleten hallgatják búcsu-zokogásukat. Hajnallott már, a mikor bementek szobájukba. Idegen volt előttük e perczben minden; az ágy, apjuknak nagy dunai tájképe, a falra ragasztott arczképek, közös birtokuk, legbecsesebb tárgyuk: az asztalhoz támasztott fehér napernyő.

Véletlenül odatévedt tekintetük az anyjuktól örökölt nagy, törött rokokó-tükörbe és megijedtek a saját maguk arczatól: ki van itt, kik ezek az idegen leányok?

Az ágy előtt állottak, gépiesen vetkeződvé. De nem mertek lefeküdni, leültek az ágy szélére. Ott beszélgettek még egy kissé, beszélgettek nagyon halkan, pedig nem volt körülöttük senki. A kisebbik izgatottan nézte az árnyékokat:

- Azt hiszem, kívülünk van még itt valaki, egy harmadik.

- Tudom, - mondá Ágnes - én már régen érzem, mint suhog, járkál, mozog, meg vánszorog közöttünk. De nem akartam neked megmondani.

Ez éjszakától fogva az, a ki kettőjük mellett a harmadik volt: nem tágitott közelükből. A nagyobbik látta is már, a kisebbik meg érezni kezdte. Mellét hirtelen fájdalom, torkát ok nélkül való sirás szorította össze! Fogyni kezdett és olyan álmodozás fogta el, mint nénjét. Nem kívánt többé ő sem embereket látni, alig ment ki a szobából és igaz érdeklődés csak akkor villant át fehér arczán, a mikor a szőke emberről beszéltek.

A halál árnyéka, mely betolakodott hozzájuk harmadiknak, olykor-olykor átengedte helyét egy szép és magas férfialak számára. Tágra nyitott szemekkel nézték és látták is a kis szoba homályában. Ágnes beszélt néha hozzá:

- Hát kellett ezt tenni? Kértem én, hogy esküdjözzön?

- Esküdött? - kérdezte a kisebbik villogó szemmel.

- Mindig. Nagyon jól tudott, sokat gyakorolhatta.

- Hogyan? Mondták neked?

- Nem, de tudom; és annyi szép leány van. Mondta is, hogy szerették azelőtt és nevetett. Megharagudtam rá és így szóltam hozzá: «Majd egyszer rólam is így fog fog nevetve beszélni!»

- Aztán ő mit mondott erre?

Ágnes összeszorította ajkait: ez a párbeszéd volt legszonyubb emléke; ha ezen évődött, belátta, hogy nem lehet élnie és mohón szomjazott a halál után. A kisebbik leány könyes tekintettel könyörgött neki:

- Mit szólt ő aztán?

A halvány, rossz ember minden mondását hallani s tudni akarta és kérdésekkel kinozta testvérét. Mikor estefelé jött, mit beszélt, miképpen hizelgett... Ágnes egyszer elmondta neki, hogyan szólította a halvány ember, csak így: «csillag, virág, mindenféle szép virág!»

«Csillag, virág, mindenféle szép virág!» hangzott a kis leány fülében az édes hizelgés, ébren is, álmában is elmondta magának hangosan. Szeme mosolygott, fehér arcza szinte világított ez alatt. Édes borzongás futotta át a simogató szavakra, de hirtelen magához tért, az álmoképet elsimította homlokáról, újra komor és merev lett az arcza.

És testvére nem hallja e szavakat többé soha már! Oda futott hozzá, átfogta derekát és szólt:

- Gyerünk innét, megyek veled, a hová akarod!

*

Mindketten készülődtek, de nem szóltak egymásnak egy szót sem. A nagyobbik hosszú levelet irt apjának, melyben kérve, hagyjon föl a boritallal, jóra nem vezethet az. A forintot el ne felejtse odaadni a budai temető-örnek, még októberben, hogy halottak napjára tiz mécses égjen az anyjuk sirján. (Rendbe is kellene hozatni egy kicsinyt, le van taposva; minden virág rajta: egy tő lila őszi rózsza, mely nem tud, hiába akar kiveszni.) Dórika a katekétától kapott papircsipkés szent képeket rakta szépen össze és ráírta egy papirosra, hogy egy Szegszárdra költözött barátnőjének hagyja. Kézimunkáit kimosta elébb, aztán szépen összekötötte szalaggal, a szalag fölé gombostűvel egy czédulát tűzött. Ez volt abban megírva: «A tatának; adja el. (Ama boltban, a hol az Ágnes stikkeléseit szokta eladni. Vegyen magának végre egy tisztességes kalapot, így nem csuda, ha nem festeti le vele arczképét senki. Hiába tud olyan jól, az öltözete miatt nem biznak benne az emberek!»

A kicsike most már éppen nem fél attól a fekete és végtelen rengetegtől, a melynek neki *kell* indulni, Olyanformát érzett, mint azelőtt, a mikor félt elaludni, mert nem volt benne bizonyos: fölébred-e valamikor erre az életre? Most egészen bizonyos volt abban hogy föleszmél majd újra, de egy egész más világban. Milyen lesz az a másik virradat: fantáziája minduntalan ezzel foglalkozott és mindenféle aczélmetszetek szürke felhői, angyalai, fehér szakállas szentei, feketével rajzolt és mozdulatlan gloriolái mozdultak meg, melegedtek át, kaptak színre és erőre. Szíve repesett, lelkében boldogság sugárzott szét, hogy ott fog feküdni a felhők kék bársonyán... Körülötte a fényben hangzik egy mennyei chorál, introduktióját már itt is hallja; a fővárosi udvar piszkos börtönére egy darabka tiszta kék ég ragyog alá - onnan hangzik.

Mind eme látomások csak egy-két napig tartottak. Végre mégis megrezzent az ismeretlentől, a ki mind jobban közeledett hozzá, hogy karjaiba ölelje. Szerette volna még húzni-halasztani a dolgot, de testvére épp az utolsó időben egészen izgatott lett, meglátszott az arczán, megérezett minden tettén, hogy sietni akar, nem tud itt lenni többé.

A kisebbik leány minden éjjel rettegve aludt el; hátha arra ébred, hogy testvére hívja. De lassanként ő rá is ráragadt a lázas sietség: mit keresnek már itt, a mikor itt már mindennek vége van, menjenek már!

Valamelyik hajnalon - hideg volt odakünn és minden kék - Ágnes - már felöltözve - odahajolt hozzá és felköltötte:

- Menjünk!

Felugrott, felöltözködött. Elsuhantak az öreg mellett, nem merte rája tekinteni sem. A ház aludt, csakugyan olyan volt, mint egy nagy kriptá. Összegubbaszkodva vártak a lépcsőházban, a mig a kapunyitás ideje elkövetkezett, azután lábujjhegyen kiléptek az utcára.

*

Kézen fogták egymást, úgy mentek előre. A szűk utcákban nem jártak soha még és tulajdonképpen nem tudták, merre menjenek.

- Arra kell mennünk, a merről a szél fúj, akkor oda érünk hamar - mondá a nagyobbik.

Ezentúl alig beszélt az egész uton; erősen szorította a kisebbik kezét és úgy sietett hogy hugát szinte vonszolta maga után. Az álmodozva nézett szét; már ez a világ is idegen volt neki. Olyan hideg, olyan néptelen, minden mozgás nélkül való volt minden a kék világosságban úszó, mozdulatlan árnyékkal teli utcákon. Itt-ott, egy-két tévedésből égve hagyott gázlámg még fantasztikusabbá, idegenebbé tette a néma házsorokat.

Valami térre értek és Ágnes felsóhajtott:

- Végre!

Egy hosszú, keskeny utcán át egy mozdulatlan aranyos vonalat pillantottak meg.

- Ez az? - kérdezte a kisebbik.

- Ez - mondá Ágnes és megállott, hogy egy kissé kipihenje magát. Elengedte huga kezét és zavartan szólott hozzá:

- Még visszamehetsz, ha akarsz itt maradni, ha szeretsz magadban. De mit csinálsz egyedül? Csillagom, virágom! A kis leány megfogta a kezét és ment vele némán, nem nézve többé maga körül, hanem egyenesen előre, az aranyos vonal felé.

Ágnes egyszerre bőbeszédű lett, megemlékezett arról a szép kis leányról, a ki a harmadik emeleten lakott. Mind a ketten nagyon szerették a négy éves leánygyermeket, de különösen a nagyobbik. Majd minden átmenet nélkül hozzá tette: csillagom, virágom, mindenféle szép virágom...

Dóra ismételte a mondást, de olyan szomorú hangon, annyi fájdalommal, mintha neki mondták volna valaha. A nagy, halvány, szép szőke ember, a ki mind jobban-jobban hozzáférközött hajnali útjában. Már-már vele volt egészen, mintha az övé is lett volna egykor, egyedül az övé csupán.

Az éjjel színei lassanként mind elváltak a hajnaltól. A mikor kiérték a folyamhoz: a kék reggel lassanként melegedni kezdett. Ezüst és arany szalagok futották át a tájat, ezüst, arany és piros pillangók - a hullámok fényjátéka - röpködtek, keringőztek a folyam színén. A házak mindkét parton lila, meg arany-szinben úsztak. Csak a partok, a hajók, a hidak és a messziről idelátszó szigetek egyrésze szunnyadtak még színes árnyék alatt.

Mint egy festett panoráma, olyan volt az egész kép; hang nem hangzott, alak alig mozgott egy-kettő. Azok is olyan lassan, álomszerűen; nem is emberek, de bábok, a kiket egy gép arra készit, hogy mozogjanak előre. Most megáll egy-kettő, majd újra igyekszik a part felé, mindjobban a Dunának.

A két lány nem nézett többé egymásra, az egyik a vízre tekintett üvegesedő szemmel, a másik lélegzeni is alig tudva, még beszélt:

- Dóra, hol a szalag, a sárga, hova tettem?...

Végre megtalálta, a mit keresett. Az egyik végét a maga kezére kötötte, a másikat a huga csuklójára. Aztán lépett egyet előre.

Az ezüst, arany és piros lepkék egy pillanatra szétszálltak a folyam színének egy kis részéről. Aztán egy pár pillanat múlva újra visszatértek. És a panoráma képe mitsem változott, csak az árnyékba borult részek szabadultak lassan, mindjobban és a kékség melegedett föl violaszinre. És egy-két percz múlva a Duna képe változott egy keveset: amig csupa arany és piros lett az egész, egyszerre fölbukkant rajta egy leány szőke feje; fehér arcza messziről, fényözönben úszva, olyannak tetszett, mintha egy vízre hullott csillag volna.

A kisebbik volt. Az ő édes, szép feje, ártatlan homloka ragyogott a hullámok fölött. Az a kedves szürke szemei néztek még egyszer szét ezen a világon, ahol nem élt, nem szeretett, nem látott voltaképpen eddig még semmit, mégis ez utolsó perczen a szűz lélek tele volt az élet legzavarosabb képeivel. Mintha ő szeretett, ő csalódott volna. A szerelmi esküdözések - bár neki nem esküdtek soha - kéjesen rezdültek vissza lelkének chaoszában, összegyűlve és elnyomatva az elhagyottság, a kétségbeesés iszonyu érzésével. És mielőtt mindeme képek örökre elmulnának, utolsó káprázatként megjelent előtte egy szép, halvány, gonosz arc.

MESE EGY MODELRŐL.

Két okból kellett elmennie hazulról. Az egyik: a lakás nagyon hideg volt; a másik: a hideg lakás egyetlen ágyán betegen - talán halálos betegen - feküdt háziasszonya.

Bizonyos, hogy az utcán sem volt meleg. A mint kilépett a körútra, ezt konstataálta is azonnal. Megállapította azt is, hogy a szél a kerepesi-út felől fölöttébb fúj, érezte arcán és látta a lámpásokon, melyeknek lángja ingerülten, de szabályosan és állandóan az üllői-út felé hajlott. Sőt az utat és az úton mindent elborító hóban is megkülönböztette hatását; fodros és gyöngéd volt; mint az a fehér habszövet, melyet lányok viselnek nyakukon.

Szemei fájtak, serkedő bajusza megfagyott, lábai csaknem zsibbadtak már, de azért érzett valamit a tájkép különös voltából. A paloták egészen hóból állottak ki és ez, meg a szél teljesen megváltoztatta arányaikat. Aztán megfagyott hógarmadák, mint kicsiny, falusi házsorok állottak mindenfelé. Egyiknek, másiknak utcai gyerekek kívájták a belsejét és házat csináltak belőle. «Nem rossz gondolat» - szólt magában és hamarjában beállott egybe. Egy gyerek már guggolt is ott, de a sötétben csak akkor vette észre, a mikor már belépett és a háziszentélyében megzavart fiú szeme haragosan csillogott felé.

- Mi tetszik? - vinnyogta.

- Azt hiszem, szabad nekem is, a hó mindenkié.

- De én vájtam ki magamnak. Dolgozzon az ur is.

Megverje a gyereket, vagy kimenjen. Csak egy pillanatig évődött magában. Jobban szeretne volna megverni, de félt az utcai skandalumtól. Aztán mintha igaza is volna a gyereknek. Milyen szép és szent dolog az otthon, a mit mi magunk alapítottunk és bírunk teljesen. Egy szoba, melynek minden szeglete a tulajdonunk, nincsenek benne albérlők, a kik különböző társadalmi állást foglalnak el, különböző időben járnak haza, különféle illatszerrel élnek és külön-külön vallás szerint imádják az Istent. És nincs háziasszony, a ki beteg lesz, elfoglalja ágyad, vagy folyton költözködik, azt se tudod, mikor mond föl, - talán akkor, a mikor megszoktad vele a nyomorúságot.

Az orvosnövendék még csak másodéves volt, eddig csak a halált tanulta, az életet még nem. «Ha harmadéves volnék és tanultam volna belgyógyászatot, megtudnám mondani, meghal-e az az asszony!» - sópáncodott magában, hivatásához illő bátorsággal, de egészen leverten gondolván a bekövetkező eseményre. - «Ha költözködik, nekem is költözködnöm kell. És mi lesz akkor?» Ez a gondolat nagyobb, kinzóbb és áthatóbb hideggel járta át, mint a havas szél, a feje megdermedt belé, nem tudott tovább gondolni semmire is. Bután és vakon haladt a villamos-vasút sineinek irányában és szíve hangosan, különösen dobogott, valahányszor elsurrant mellette, előtte a kivilágított vagon. A fehér hóban, telve fekete alakokkal, szinte nesztelenül szállt tova. A szikrákon járó kerekek titokzatosan és alamuszi módra mormogták feléje: «Feküdj alám!»

A pokolba! - gondolta magában az orvosnövendék. «Előbb meg kell tudnom, hogy mit csinál az az asszony? Igen-e, vagy nem? Csak ezt!»

*

Színházi hermelin-köpenynyel volt leterítve az asszonyság és a köpenyeg piros posztójának reflexe mián nem is volt egészen rossz színben, csak úgy tetszett, mintha az ágy párnájára festve lett volna az egész alak. Az ősz hajából reggel fodorított frou-frou még meg sem gyűrődött. A szemében már benne van az a különös nézés, mely túl lát az emberi látóhatáron, ajkáról azonban még ugyanolyan modorosan hangzottak a szavak, mint ahogy vidéki primadonna korában. Ezekkel a szavakkal szölongatta, vigasztalta egyetlen leányát, azt a vékony és kicsiny teremtetést, a ki ágya szélén ülve, könnyes szemmel minduntalan az ajtóra nézett.

Egészen megkönnyebbedtek, a mikor belépett a férfi, a lakó, Kőmives az orvosnövendék és nagy fáradtsággal tettetett vidám arczulattal odalépett a haldokló ágyához és megtapogatván annak üterét, szólott:

- Egy kis vérkeringési zavar! Elmulik, nincs semmi baj.

El akart menni újra, de nagyon marasztotta a kis lány; olyan hálásan, lágyan nézett reá, hogy a fiatal ember szemei megnedvesedtek. A páholynyitogatóné és leánya is kérték:

- Olvasson föl valamit Kőmives ur, olyan szépen tud olvasni.

Az istentelen orvosnövendék Renan Jézus életéből olvasott egy részletet. A lány visszafojtott lélegzettel, az anya lázas lihegéssel hallgatta. De csak egy darabig, a mig megfordult ágyában és megszólalt:

- Eszti, a siffonban, a színházi ruhatáramban van egy gukker, add ide.

A lány kivette a gyöngyházból készült elegáns kis látcsőt és odaadta anyjának. Az mosolyogva szorította markába a kedves kis szerszámot és egészen érthető hangon mondá:

- Ezt kaptam tőle... ezt, és téged!

Felült ágyában és folytató:

- Nem szükség pirulnod, nagyon derék ember volt, egészen fiatal, szépeket irt rólam, a mikor játszottam, gyászruhában Helénát, Kassán... Matabár, az igazgató megkérte a kezemet...

A leány és fiatal ember bámulva, egy kissé meg is rémülve, de egészen fascinálva hallgatták. Az asszony észrevette magát:

- Bocsásson meg Kőmives ur, de ön barátunk!

- Az vagyok! - kiáltotta a fiatal ember, rekedten és büszkén.

A volt színésznő hamis mosolylyal arczán, helyeslőleg bólintott és folytató:

- De a fiatal ember ezt adta nekem... és elment, sok gyermeke van, valami falun laknak, mondják, hogy meghalt, mindegy...

Egyelőre nem volt több mondanivalója, Kőmives olvasta tovább Renant. Egészen féltizen-egyig olvasott, akkor a páholynyitogatóné félbeszakította: hörögni és csuklani kezdett. De a rohamközben még mindig beszélni óhajtott, és bizonyynyal óriási erőfeszítés árán sikerült is neki ennyit mondani:

- A lakást ne adják föl... *azért* együtt maradhatnak!

Lehet, hogy még egyéb tanácsot is akart adni, (például gazdag színházi ruhatárára vonatkozólag), de hiába kékült el arcza a tehetetlen akarattól, nem tudott többé szólni egy szót sem és meghalt.

*

Az orvosnövendék nem merte magára hagyni a kis leányt. Együtt virrasztott a halott mellett. Eszti még nem tudott sirni, csak a hideg rázta egész testében.

A fiatal embernek is volt egy kis láza, de éppenséggel nem érezte magát valami rosszul. Melege volt; a feje is, a szive is tüzelt. Tulságos szabadelvűen gondolkodott ugyan, mint minden kollégája, de azért egy cseppet sem volt gonosz ember és sajnálta is a szegény öreg asszonyt, de valami titkos örömmel árasztotta el a gondolat, hogy most ő rá van hagyva ez az egészen magában maradt leány. Holnap, vagy holnapután eltakarítják innét a halottat is és akkor egyedül vannak. Együtt élhetnek sokáig, nagyon sokáig... A lány a szobában, ő az előszobában. És együtt fognak reggelizni, ebédelni; este olvasnak. Aztán későre jár az idő, homlokon csókolja: «Jó éjszakát, kedves!» «Jó éjszakát!» Alusznak édesen, vagy az ajtón át beszélgetnek még egy kissé.

A tervezetések olyan kedvesen, bátran, csaknem vakmerően vágattak fejében. Szilárdul elhatározta magában, hogy Esztert kiveszi, a porcellánfestő-műhelyből, azért a pár forintért nem szabad megrontania magát, beszivnia a festő-anyagok illó mérgét. Kell, hogy hygienikusan éljen, főzhet, az nem árt. Ellenben neki többféle állást kell, elfoglalnia, és rászorítani magát a kissé terhes gyermeknevelésre, az ujságokba is írhatna közegésségügyi és pszichiatriai cikkeket, a lapok most már fizetnek!

Ennyi életkedve nem volt talán soha még. Olyan boldog volt a lány miatt, hogy szinte elfeledkezett róla és észre sem vette, hogy az elaludt az előszobában az ő ágyán. Hangos lélegzésére figyelmeztett csak és odaállott fölébe.

Oh be szép volt, a mikor aludt, még kedvesebb, mint ébren. Csodálatosan nagy, fényes barna hajában szinte elveszett fehér arcocskája. Keskeny ajkai nyitva voltak egy kissé, egészen úgy, mint a kicsiny leányoknak. Csak egy pólyás baba arcza lehet oly szelid, mint ezé a tizenhétéves leányé.

Kőművesnek erős akaratra volt szüksége, hogy föl ne költse a leányt és így ne szóljon hozzá:

- Szeretlek! Régen szeretlek és mindig... Örködni fogok fölötted és jaj annak, a ki bánt!

Egybevetve a körülményeket, nem tartotta helyesnek, hogy szóljon. Talán a temetés után! De a mikor így el van hagyatva, szabad-e szerelemről szólni neki? Nem, nem soha! Vagy legalább nagyon sokáig.

Hanem a haját lágyan és óvatosan megcsókolta mégis. Aztán egészen elfeledve a holtat, virrasztott az élő fölött.

*

Az orvosnövendék ez időben a lehető legmérsékeltebben étkezett, különben is nagyon el lévén foglalva. Jött a halottkém, tárgyakat kellett eladni, hogy a temetés eszközölhető legyen; a folyton zokogó lányt kellett vigasztalnia és vigyázni, hogy az mégis egyék valamit. - Végre a temetés is elmúlt, - jelen volt két operaházi tag is, de a megboldogult páholynyitogatóné kollegái egy régi keletű harag miatt nem jöttek el...

Most már csakugyan egyedül voltak. A temetés után való napokon még velük, közöttük, fölöttük volt a halott és megzavarta magányukat. Jött az operaházi szolga és elhozta a páholynyitogatóné utolsó havi fizetését. A megboldogult színes szoknyái lógtak még a fogason. Kopogtatott egy fiatal hölgy, a gyakorlati színésziskola egy koros növendéke, a ki elszerződött a vidékre és most hallotta, hogy Fölnémethynének a változatos és drága garderobja haláleset miatt eladó.

Elvitték a pamutbársony kosztümeiket, el a hermelinköpenyt is és a halott köztük járó árnyéka is mindegyre fogyott, fogyott. Esténként főztek - Kőmives krumplit hámozott - egy-egy kaczagás verte föl a lassanként nekimelegedő tűzhelyet. És milyen vidámak voltak a reggelek! Együtt mentek el otthonról, az orvosnövendék elkísérte a leányt egészen a porcellánfestő-műhelyig, minduntalan imádkozván magában azért, hogy vajha merésznél valaki csak egy tekintettel megsérteni Esztert. Vasbottal járt és annak a súlya egészen lehuzta karját, gyengének és félszegnek is, sőt egy kissé félvállunak is tetszett.

- Mennyire megerősödött maga, a mióta hozzánk került! - szólt Eszter az uton is, otthon is. - Mikor lesz katona, a huszársághoz megy?

- Még nem tudom! - mondá Kőmives és felfujta mellét, hogy domborubbnak lássék.

Nagyon kedves volt így az élet. Esténként - tizenkét óráig is - olvasgattak regényeket, vagy orvosnövendék tartott előadásokat az emberi szervezet és a természet csodáiról. Néha, kénytelenségből, egy kissé kényes szavakat használt, a mire rendszerint elpirultak mind a ketten és mind-mind erősebb kézsorítással váltak el egymástól. Kezdetben csak egyszerűen jó éjszakát kívántak egymásnak, aztán - egyszer-egyszer - az is megtörtént, hogy Kőmives búcsuzóra megcsókolta a leány kezét. Az is megesett, hogy így váltak el:

- Jó éjszakát *feleség!*

- Jó éjszakát *uram!*

Zavartan és nekimelegedve nevettek a kölcsönös csufolódásokon, de egész éjszakákon át nem tudtak aludni. Gyertyánál virrasztottak, édes és félelmes érzésekkel eltelve az egyik, valóságos deliriumban a másik. A férfi olyan volt másnap reggel, mint egy beteg, öreg ember, de olyan büszkén mosolygott, mint valami hitregebeli hős, a sárkányok legyőzése után.

Oh, de mennyivel nagyobb hősnek tudta, ő magát! Százszoros Szent Antalnak, ezerszeres Gottfridnak.

Szeretni, viszontszerettetni és nem váltani egy csókot! Az örökös láz fölperzselte majd minden csepp vérét, szíve alig dobogott már, a beszéd neheze esett, le kellett mondani a gyermeknevelésről, képtelen volt tanítani, sőt tanulni is.

Nagyon különös állapotba esett: nem volt mit tennie és elhatározta, hogy oltárhoz vezeti a leányt, a kit magában szegény elhagyatott angyalnak nevezett. El is akarta hozatni születési bizonyítványát, irt is községe papjának, de az bélyegre valót kért...

Hetek teltek el és absolute nem tudta miből él. Nem volt éhes és Eszternek azt hazudta, hogy abonálva van, de a lány ezt az egyet nem hitte el neki és mindenféle kifogások és ravaszságok segítségével megtraktálta. Láthatólag jól esett neki, hogy evett az övéből, a tányérjából, a villájával.

Kőmives nem akarta megbántani és lassanként egészen megszokta ezt az állapotot. Néha ugyan föl pattant magában: «Az ő kegyelméből élek, ő mosat és vasaltat reám, és én már szobabért sem fizettem neki két hónapon át! Nem vagyok-e én a legnyomorultabb ember a világon!»

A homlokára ütött, szemeit szégyenletében behunyta, de csakhamar kinyitotta újra: «Vagyont, vagy legalább pénzt fogok szerezni minden áron. És megtérítek neki mindent, gazdagon. Előbb sokszorosan fizetem vissza tartozásomat, aztán elveszem!»

Szerzett is magának - egyelőre csak állást. Egy barátja kétszáz forintot örökölt és szépirodalmi könyvtárt alapított. Ő volt az adminisztrátora, egyelőre fizetés nélkül, a nevével és címével ellátott jegyeket azonban már az első napokban megkapta és erre a kicsiny karton papiroslapra

csodálatos szépségű és nagyságu palotákat épített ő is, a lány is. Különösen ő! Többé nem röstelkedett inni a lány kávéjából, a szobabérek rövid időn való teljes megtérítését is minduntalan fölemlítette, a mire a lány lesütötte szemeit és azt mondta:

- Ráérünk!

Hónapok teltek és még forróbb napok következének. Egymás mellére akartak borulni százszor is, és a férfi győzedelmeskedett magán mind a százszor. Remegett, kapkodott, sóhajtott, sírt és menekült. Eszter zavartan mosolygott és érezvén, hogy alterálja a fiatal embert, lehetőleg keveset tartózkodott otthon. Azt hazudta, hogy valami herczegnek készülő óriási vázán dolgozik, pedig már két hónap óta föloszlatták a műhelyt. Vakmerően megcsalta Kőmivest, nem tudatta vele azt sem, hogy most abból élnek, hogy a kicsike modelt ül a festőiskolában. A rendszertelen élet következtében az orvosnövendék egészen elgyengült, a járás nehezeire esett és nem kísérte el a lányt, csak egy darabon. Nem volt hát sejtelve sem annak vakmerő csalásáról.

Apránként leszokott a külvilággal való érintkezésről, - otthagya a kis szépirodalmi könyvtárt, részint, mert az egyhónapi főnnállása után megbukott, részint pedig azért, mert modernebb írókat akart volna fölvetetni a későbbi sorozatba és e témán barátjával összeveszett. Ideje nagy részét otthon, a diványon fekve, végtelen és alaktalan tervelgetésekkel töltötte. Néha, ismételten, leveleket irt egyetlen jobbmódú rokonához pénzért és azzal ölte idejét, hogy a választ várta, a postára ment kérdezősködni, a levélhordókkal értekezett.

Teljes tökéletesen a passzív életre adta magát. Küzdései most már csak arra terjedtek, hogy védje magát a lány iránt való szerelme ellen. Meg legfőlebb még azon viaskodott magában, hogy legalább a szegény Eszter ebédjét ne egye el. Le is szökött - a mikor meg tudta tenni - délidőn a Petőfi-térre és ott a többi éhenkórász, napnál ebédelő kollégák között elsétált egy órát, aztán hazarohant abban a reménységben: ha egy kis tésztással kínálják meg? De ha megkínálta a kicsike, büszkén mondta:

- Köszönöm, fényesen ebédeltem!

Aztán hanyagul, szórakozottan mégis morzsolgatott egy kicsinyt a süteményből.

Ez ebédek kivételével elég jól éltek, a lány sokat keresett és egy pár tárgy eladásának segítségével idejében kifizette a házbért is. Azontul - úgy két héten át - láthatólag szükségét érzett pénz dolgában, el is akart adni egyetmást, de Kőmives rajta kapta:

- Mindez értem! - mondá igazán, szívéből szomorúan. És kedves vágásu szemei megteltek könnyel.

- Inkább elmegyek, el kell válnunk. Majd visszajövök, maradjon ilyen jó, mint most. Visszajövök nemsokára és akkor mondok valamit. Várjon engem addig, ha soká jönnék, el ne feledjen, itt ne hagyjon. Ha nem jönnék többé soha: feledjen el, mintha nem is lettem volna, feledjen el!

Most ölelkeztek össze legelőször. A lány karjait a búcsuzó nyaka körül fonta, arcát arczához szorította, könyét könyüivel vegyítette.

- Elmenni, igen, ha eresztem! mondá csukolva a sirástól és nevetve az örömtől.

Kőmivesnek, becsületszavát kellett adnia, hogy itt marad. Egy darabig vonakodott, de oszt hogy a leány össze-vissza csókoltá sápadt, beesett halántékát, megnyult nyakát, még sovány kezeit is, nem volt ereje többé küzdelemre és megfogadta, hogy együtt maradnak, közös háztartásban, míg az óra üt.

- ...Csak addig, akkor én elmegyek és úgy jövök érte!

Eszter valamit akart válaszolni, de nem szólt. Későn is volt már, sietnie kellett a «műhelybe». Megmosta szemeit, kendőt kapott a fejére és elfutott.

Anyagiakban nem bővelkedtek, a szatócsnál a hideg ételek kontója nagyon fölugrott, de azért bűvös-bájos napok voltak ezek. A mikor együtt valának, a részleteket beszéltek meg, az esküvőt, és hogy a pap ne beszéljen. Lakni Budára mennek, már csak azért is, mert Kőmivesnek hihetőleg alkalmaztatása akad fönt a várban. Valamelyik miniszterium... Csak bágyadtsága elmulnék, mert így csakugyan nem járhat utána. És ruházata a kelleténél egyszerűbb lett, kabátja szint változtatott, Eszter hiába pazarolt rá egy patika benzint. Az orvosnövendék bizonyára nem volt rendben, gyenge volt fölöttébb, kénytelen volt napokon át az ágyban lustálkodni. Eszter e napokon nem ment el otthonról és fölolvassott neki, délre pedig egy-egy kis erőt adó finom huslevest főzött, friss hust sütött.

Néha azonban a legjobb akarata daczára sem maradhatott otthon, jöttek érte; egy szolga jött azzal az üzenettel, hogy vagy jöjjön, vagy mindenkorra maradjon otthon. El kellett hát mennie, de minduntalan hazafutott a «kis urához», hozott neki finom hideg süteket, két-háromféle ujságot, nehogy unja magát a folytonos magányban (mert nem jött hozzájuk senki, igaz hogy nem is hívtak senkit).

Szegények voltak, de jól éltek. Eszter mind többet-többet keresett, dicsérte a műhelyt, a könnyű, finom munkát; passzió is az inkább. Eldicselkedett véle az orvosnak is, a ki most már mindennap eljár Kőmiveshez, ámbár baját nem találta súlyosnak: sokat tanult, rosszul étkezett, nehéz dolgokkal törte a fejét; jól kell táplálkoznia, nyugodtan, gond nélkül élnie.

Hiszen gond nélkül élt, de most, hogy egész nap hevert, csak kellett valamin törnie a fejét. A műhely dolga nem ment sehogy a fejébe, hogy ott a lány annyit keres. És a levelek, a melyek Eszter címére jöttek: «holnap, reggeli világításnál kell; hétkor legyen ott!» A levelek alá pedig egy-egy nagyon ismerősen hangzó név volt aláírkantva.

- A munkavezető írja! mondta a leány és eltépte a leveleket. Idegeskedett is ilyenkor a fehér fej, elvörösödött a baba kép: megöregedett, elkomorult egyszerre.

Kőmives a magányos délelőttökön azzal foglalkozott, hogy behunyta szemeit és látta: mint árulja el a leány, rútul, gaz módra, mint ölelkezik szőke, magas, brutális férfiakkal. Halálra kinozta magát ez erőszakos rémlátásokkal, a melyek elevenebb módra éltek előtte, mint az igazi, testtel bíró élet. Délben, hogy a baba-arcz ráhajolt, a friss, piros száj rátapadt az ő kiszáradt, aszott ajkaira: megnyugodott egy kissé. Délután is elég jól érezte magát, nem látta a szőke, rémes fantomokat és mint fiziológus legfőlebb azzal foglalkozott, hogy egészségi állapotán valamit kell változtatni, mert ha ez így folyik sokáig, a kicsike meg fogja csalni.

Csak reggelt, napsugaras, friss reggelt, hosszú, hosszú délelőttöket ne teremtett volna az isten! Milyen korán kezdődtek! Négykor már nem tudott aludni. De hétig eltöltötte az időt azzal a titkos tervelgetéssel, hogy Eszter után lopózik még ma, mindjárt, néhány óra múlva és megtud mindent. Napokig készülődött, vágyakozott, éhezett a rettenetes utra, de a mikor a leány átsuhant szobáján, mintha valami bűvös szóval az ágyhoz lánczolta volna, nem tudott megmozdulni.

Egyszer, iszonyú küzdelem után, elszakította e lánczot, magára kapta ruháját és a lány után sompolygott. Az nem vette észre és ment a maga útján. Nem a műhely felé ment.

Az orvosnövendék lábai alatt ingott, hullámozott az aszfalt, de szerencsére még kevesen jártak az utcán, mehetett a fal mellett hol tapogatódzva, hol valósággal futva. Eszter sötét kis fejkendője, fehér nyaka el-eltűnt előle, kétségbeesve állt meg, megerőltette szemeit és megint észrevette.

A lány törekedett ki, az Andrássy-uti villák felé. Sebesen, mint a hogy találkára mennek. Egy-egy ur utána nézett, egy utána is ment, néhány lépéssel mögötte bandukolt.

Egy kis utcához értek. Az idegen ur itt egyszerre meggondolta magát, visszafordult, ment a maga útján. Eszter pedig egyszerre befordult egy tornyos, vasrácsos házba.

*

Belopózkodott utána. Nem vette észre senki, nem törődött vele senki. Úgy járt-kelt itt, mintha itthon volna, ismerte a házat, tudta, hogy fiatal festők műtermei vannak a sötét földszintes folyosón. Egy kivételével csukott volt még mindannyi. Ez egy is be volt zárva belülről, hát itt kell lennie. Hallgatózott az ajtón, de hogyan tudta volna kivenni, mit beszélnek ott benn halk hangon, a mikor fejében ezer üllő és kalapács zúgott és döngött. Nem lehetett megismernie Eszter hangját, mégis bizonyosan tudta, hogy az van benn. Az ajtón át is érthető volt annak minden mondása, még sem tudta megkülönböztetni egyetlen szavát sem.

A férfi meg szinte hangosan szólt ott benn:

- Sietni, sietni, mindig teketóriák! Vagy modell, vagy herczegkisasszony. Hát nem herczeg-kisasszony.

A leány felelt, reszketett a hangja, sírás volt benne:

- Olyan nehéz ez... könnyörüljön rajtam.

A festő elvesztette türelmét:

- Ostobaság! Különb lányt is láttam így, én tőlem azért lehet apácza.

- Lássam a vállát, háttal egy kissé. Nos, előre!

Aztán ruhasuhogás hallatszott.

Kőmives belekapaszkodott az ajtóba és zúgó fejét odaszorítva a deszkához: a ruha suhogásából, a párbeszédből szerelmes ditirambokat, vad, örületes, gyalázatos szeretkezést hallott ki. Nyögött kinjában és a dühtől elfult, szinte elesett. És nem hallott többé semmit, azt sem, a mint a festő kiszólt:

- Ki az? Ki van odakint?

Azt sem hallotta, a mint az ajtó kinyílt mögötte, csak egyszerre látott, látott. Az ajtó nyílásán át egész világosan látta, hogy a baba ott ül, fehér kis testén alig egy kicsiny mez, mellét takarja csak hosszú haja és vakító testecskéjét vékony arany kösöntyük, ragyogó, bántó, ezüstös napsugarak ölelik, fonják át meg át.

Elkergették, tovább ment és a leány azt sem tudta, hogy ott volt.

*

Megölje-e? azon gondolkodott. Két óra hosszat viaskodott magával és elhatározta: «Nem, nem öli meg: nem piszkolja be a kezét».

Fölirta egy papirosra, kétszer, nagy betűkkel:

- Nyomorult, nyomorult!

Az asztalra tette az írást és kiment az Üllői-ut felé, mindenütt a fal mellett, a villamos vasut sinjeinek mentén.

MESE A FEHÉRHAJU DOMOSZLAINÉRÓL.

Egyszer volt, hol nem volt egy részeg fuvaros és annak két rossz lova, a Sári, meg a Táltos.

Rossz lovak voltak, de igen okosak; a falu határában a legelső uri ház kapujában megállottak, készek kimulni inkább, mint tovább menni akár egy tapodtat is. Igaz, hogy estve volt, a szakadatlan, hófuvástól fehér, de annál rémségesebb éjszaka. Szekérnyom még sehol, csárda semerre, de a falu határán az uri ház hét kéménye füstölgött hegyesen.

Hogyne hajtottunk volna be, a mikor behajtottunk. Bent a házban elég szívesen fogadtak bennünket, a részeg fuvaros kiült a konyhába és nyomban segített csirkét koppasztani, én meg leültem a sárga ripsz-diványra és törtem az árva fejemet, mit is kéne beszélni itten, miféle szép bókokat mondani mindjárt. A háznép is ebben évődhetett, a mikor az agár minden okoskodás nélkül körülkaffogott és mondta ilyen szóval: «jó estét, jó estét vendég, csakhogy jössz, az ember halálra unja magát ezen asszonyok között.» A macska is hozzám törleszkedett nyomban, a rendes dorombszóval, mondván: «jó estét vendég, hál' Istennek, hogy jöttél, hál' Istennek, hogy jöttél!»

Aztán megszólalt a ház asszonya is:

- Instáljuk, sajnáljuk, hogy ilyen szegény helyre tetszett jönni, nincs itt egy szál férfi kegyed mulattatására, nincs férfiember, nincs vigasság e házban, mi lakjuk csak ketten, két bús özvegy asszonyok!

Aztán leült velem szemben a nagy kanapéra, az egyik szolgálóleány lábai alá tette a sárga ripsz-zsámolyt, a másik szolgálóleány kezébe adta a kötést. Ő maga ujjaira huzta azokat az ezüst karikákat, melyek megóvják a kezet, hogy a kötőtű ki ne kezdje. Azzal nagy csengés, csörömpöléssel munkába kezdett, én meg néztem a Domoszlainé urasszony tüneményes szép fehér fejét; haját, mely tiszta ősz volt, mint egy nyolczvanéves matrónáé és arcát, mely barna és piros, üde és sima, mintha csak uj menyecske lenne. Fekete és vastag szemöldei alatt árnyékban voltak a szemei egy darabig, miglen fölvetette. Jóságos Isten, milyen vérszínű, kifejezéstelen, fénytelen, öreg szemei voltak...

Jött a másik özvegyasszony a másik szobából. Leült melléjé; az egyik szolgálóleány lábai alá tett egy zöld ripsz-zsámolyt, a másik szolgálóleány kezeibe adta a kötést és az ezüst karikákat.

Azonképen csörömpölve elkezdett kötni, míg a négy kis leánya lökdöste, kínoztá, előlgetett néki. Nem is szölongatta őket, csak munkálkodott serényen, összeránczolva a hosszú homlokát. Én megnéztem, milyen fáradt, milyen jelentéktelen, nagy asszonyság, fejről mint rí le a frizura, testéről a ruha. Úgy látszott, az látszott, hogy minden életerejét átplántálta a kis leányaira, ó maga számára csak az életerő váza, a csontok, az inak, a rideg mechanikus élet maradt.

Nem szóltunk egy szót sem, azt is lassan mondtuk.

Csak az agár kaffogott, csak a czicza dorombolt: «jó estét vendég, jó estét vendég!»

Nagy vártatva a fehérhajú Domoszlainé is megszólalt, fordulván a fáradt fiatal asszonyságnak. Úgy szólt hozzá: «lányom». De a fáradt fiatal asszonyság nem nevezte «mamám»-nak, hanem azt mondta neki: «Domoszlai néni?»

És a négy kis leány sem szólította így, hogy «nagymamám», hanem így:

- Édes, mézes-mákos Domoszlai néni.

*

Tízet ütött az óra. A kis kapun kijött a kakuk és tizszer mondta: «kukk, kukk!» A fehérhaju Domoszlainé elment aludni.

Az asztalnál magunk maradtunk a fáradt asszonysággal. A gyerekek aludtak; ki a nagy diványon, ki a molyok kaszárnijában, a vén karosszékekben. A legnagyobbik leány az asztalra hajtotta fejcskáját, ott szundikált ülve. Egy légy játszott az orrocskájával, egyszer elhajtotta az anya, másodszorra nem bántotta többé, látta, úgy is hiába. Nem volt ébren közöttük senki; a macska jóllakott, elaludt.

A vén agár összegubbaszkodva mormogott, tette magát, hogy alszik, pedig csak azt akarta hallgatni, hogy mit beszélünk.

Éppen róla beszéltünk.

- Kié ez az agár?

- Az egykori vőlegényemé.

- Ki volt az?

- Domoszlai Attila.

- Hol van?

- Meghalt.

- Az öreg urasszony fia volt?

- Az egyetlen fia és párban halt meg.

- Legénykorában?

- Legénykorában.

- És nagysád?

- Én voltam az «ideálja». Hozzám írta az utolsó levelét.

Az agár fölvetette ránk a bús, gyanakodó szemeit. Én meg szertenéztem az alvó gyermekek között: «Hát ezek, hogy vannak akkor ezek itt?»

A fáradt asszonyság elérte ezt az elhallgatott kérdést, felelt is rá rögtön:

- Szegény leány voltam, tíz éve mult ennek, férjhez kellett menni. Ezek a gyerekek az uramtól valók.

- És az ura?

- Meghalt. Szegényül, árván maradtunk, a míg Domoszlai néni elhozott ide. Ideálja voltam a fiának és most együtt lakunk, együtt fogunk maradni mindörökre.

Az óra tizenegyet ütött. A kis kapun kijött a kakuk és tizenegyszer mondta, hogy kukk, kukk. A fáradt fiatal asszony is elment aludni.

Jött egy szolgálóleány gyertyával, bevezetett a szobámba. Egy másik szobán vezetett köröskörül.

Egy ágyos házon, hol lámpa égett az éjjeli szekrényen, vetve volt a patyolatfehér ágy: a falon fegyverek, az íróasztalon tinta, toll, könyvek, szivarok.

- Hát ide kinek ágyaztak, kinek fűtöttek?

- Az urfinak.

- Melyik urfinak?

- A ki meghalt?

- A kit tiz éve meglőttek, a kinek tiz éve megágyazunk minden estve. Valahogy meg ne tessék mozgatni itt a holmikat.

Mindennek úgy kellett maradni, a mint tiz éve állott. A nagyságos asszony tisztogat itten...

A kocsis mind csak a pipákat szeretné kivenni, azt sem szabad...

Lassan beszélt a szolgálóleány, az öreg szolgálóleány.

*

Fehér éjszakáról fekete reggelre ébredtünk. A napnak nem volt ereje, még világítani se tudott.

Halványan, kékes-fehéren, valami keveset világított helyette a hó.

A részeg fuvaros előállott a két rossz, de okos lovával:

- No, uram, a Sári meg a Táltos megy már, akár a milling; gyerünk!

A fekete reggelen neki indultunk a fehér mezőnek. Szekérnyom nem volt még most sem.

Fáztam, dideregtem, évődtem, töprengtettem.

- No jó fuvaros, ismerős-e kend ezen a tájon?

- Mind a hárman itt születünk, a Sári is, a Táltos is, én is.

- Hát ismeri kend azt a házat is, a hol megháltunk?

- Mint magamat.

- Hallotta azt, hogy az ifju urnak olyan szomorú vége lett.

- Mintha ma lett volna. A törökvágásban volt, a Dezsényi urral...

- Aztán miért?

A fuvaros ember nem fordult hátra, csak úgy átlökte a válla fölött a szót.

- A Dezsényi ur kapatos volt és rosszat beszélt az ifju ur anyjáról: Azt mondta, hogy is mondta...

A fuvaros megvakarta a fejét és hátrafordult:

- Apertén kimondva, azt mondta a Domoszlai urnak, hogy az anyja nem volt hívséges az apjához, idegen férfiemberrel trafikált...

- A fehérhaju Domoszlainé?

- Ugy vélem, akkor fekete haja tetszett neki lenni.

- És igaz lett volna, a mit a kapatos ember mondott?

A részeges fuvaros erősen szította a bodzafaszárát, a mellől szipegve beszélt:

- Olyan igaz, mint hogy ez az ostor van a kezemben. A második ház volt tőlünk, parasztház, a hol találkozott a szeretőjével. Az én asszonyom mind azt leste. Régi ruhát nem adtak senkinek másnak a Domoszlai-házból, csak neki... Az Attila urfi kicsi ruháit mind...

Itten egyszerre szemünkbe csapott a sűrű hófűvás. A kocsis ember elhallgatott és behuzta fejét a szűrébe. A Sári meg a Táltos szólongatás nélkül nagy lassan poroszkáltak előre. Alig látszott, hogy haladunk. Egyforma volt körülöttünk minden. A fa, melyet elhagytunk, ugyanolyan zuzmarás, mint az, a melyhez közeledtünk.

Az árkok egyenlők az uttal, az elhagyatott tanyai házak egyenlők az árkokkal. Mindent belepett, mindent elfödött a végtelen fehér hó.

MESE A HŰ ASSZONYSÁGRÓL.

Egyszer volt egy nagy, nagy város; abban egy nagy, nagy színház; ott játszott egy szerföltött kicsiny színész-asszonyság.

De olyan kicsiny, mint egy alacsony növésű, tizenegy éves növendékleány, kicsiny a fehér arczocskája és csepp azon minden: az orra, a szája, a fogai, a gödrös álla. Csak a szemei nagyok; a fekete szemei és a szemeibe csüngő, vékonyka vállaira nehezedő haja, a borzas, bodros, illatos, bolondos, szőke nagy haja. Fekete szem és fényes szőke haj, - ha nem lett volna olyan kicsiny, még akkor is nagyon kedves lett volna. Így is egyre nyulkált, egyre esengett utána a sok briliánsgyűrűs férfikéz, hanem a kis színész-asszonyság olyan volt, mint a harmat, ha hozzáérték: vége volt nem volt, elillant. Bizony azt tette, de könnyű volt neki; kicsiny is, gyors is, olyan, mint a milling. Most hajlongott, most mosolygott, a fekete szemei szikráztak, a fehér fogai csillogtak, csalogatóan, részegítően, de hopp, izgett-forgott egyet és a poff ott volt a tisztelt férfinak arcán. Adta a harmat, aztán volt, nincs - elillant.

Haragudni pedig reá nem lehetett, hisz nem vala nagyobb, mint a közönséges, kisebb fajtájú erdei tündérek, - kegyeteknek tudom, volt ezekhez szerencsájuk már, azért voltam őket említeni bátor. - Dehogyan is nehezteltek rája! A mikor látták édes figuráját, tekintetükkel simogatták a színházjárók, így szóltak magukban, így szóltak egymáshoz:

- Adta kis perszonája, az ember hazavihetné a téli kabátja zsebében.

És sokan, talán valamennyien szívesen hazavitték volna a télikabátjuk zsebében. És sokan, urak, urfiak, válogatott cigánylegények tettek is neki erről némi szót. Főképp a nagy, gazdag emberek, a kiknek az a csúf szokásuk van, hogy megkivánják a hiresebb ékszereket és addig nincsen nyugalomuk, míg azt bele nem gyűrik a télikabátjukba, hogy hazavigyék a feleségüknek. (Persze, hogy hazavigyék a feleségüknek.)

Olyan könnyű, olyan szép lett volna, de ha nem lehetett. Hiába állott elébe a nagykereskedők és bankárok kórusa:

- Gyer velünk asszonyka, olyan palotát építettünk a számodra, olyan temérdek nagyot, hogy ha benne léssz, a magad cseppességét nem találod meg benne.

Ezeket kinevette. De jött a gazdag gróf. A szegény gróf Bibernalakky az, kinek a gyomra fáj, megevett volna mindent, de nem tudott enni már semmit. Igen halvány volt és igen kövér, a mi részint igen okos és előkelő, részint igen szomorú és nevetető külsőt «kölcsonzott» neki. Ez a Bibernalakky gróf mélyen meghajlott előtte és módosan szólt:

- Mikor találhatom nagyságodat otthon, becses családja körében.

A színész-asszonyság pukkedlit csinált és felelt, nem kevésbé módosan:

- Az összes polgári látogatási időkben otthon vagyok méltóságod és a grófné számára. Szerfelett fogok örülni, ha a grófnéval együtt kegyedhez is lesz szerencsém...

Szegény Bibernalakky gróf szólni akart valamit, de a helyett nyelt egy nagyot és most ő illant el, mint a harmat.

Sebaj, támadt helyette öt ilyen beteg szomorú férfi. Halványak és kövérek, házasok és gazdagok mind. Ez a kis színész-asszonyság kinevette őket, fület, számfület és más egyéb jelvényeket mutogatott nekik. És azok szidták, tapsolták, intrikáltak ellene és elárasztották virággal és panaszkodtak a többi színész-lányoknak:

- Haj ho, bizony!... Vajh, mi okon?

Vala egy ménkü nagy férje. Egy hosszú gordonkás, egy egyszerű muzsikus az orchestrumban. Hosszu és nagy rajta minden: a lábai, a karjai, az orra és a szája. Egyedül a szürke szemei kicsinyek, a fekete kóczhaja rövid.

Egy muzsikus, egy rövidhaju muzsikus volt a férje.

*

Egy ménkü nagy férje és két kis babája volt a színész-asszonyságnak. Ezek számára vala jó és édes, szép és szerelmes, a nagy közönségnek pedig: kicsiny és csillogó, szeszélyes, kedves, pajzán és kegyetlen.

Fogta magát és hosszú urának a vörös képét simogatta. Fogta magát, a szinpadról beszaladt az öltözőbe és kigombolta a testszin trikót és megszoptatta a babát. A nagyobbik nem szopott már, az játszott, az aranyos czipője ezüst csattjával. Nem tudott beszélni még, de csaknem olyan nagyra nőtt már, mint a mamája. Annál kisebb volt a kisebbik, nem nagyobb, mint egy kétforintos baba. A színész-asszonyság dalolt neki operett-áriákat, nem erényes részleteket a szerepéből. A kis jószág nagyon szeretett így gögicsélni az édes mama mellén, mosolygott, sőt egyszer-egyszer hangosan nevetett is. És a mikor ott künn tombolt a közönség, kezdődött az új felvonás, nem sirt, hogy a lakmározásnak egyszerre vége szakadt; nyilván tudta, hogy ennek így kell lennie és a nagy, fekete szemeivel bámulva nézett a távozó mama után...

*

Mindez így volt és nem másképp. Hit nélkül kár is volna olvasni tovább. Pedig igen tanulságos és csodálatos dolog, a mi történt itten.

A hosszú gordonkás unni kezdte ezt az állapotot. Muzsikális ember volt nagyon és a babák mégis sirtak néha. Aztán mindig csak szoptatni, szoptatni. Vendéglőben, baráti körben vacsorálni - soha! Csak otthon, mindig otthon, olyan szeliden, olyan boldogan.

A hosszú ember a nagy szájával ásított.

- Mit ásít, kedves barátom! - kérde egy színész-asszonyság, a ki éppen ott volt.

Egy sovány, piros és szép színész-asszonyság. Egy kitünő színész-asszonyság, a kinek, ha husz ujja lett volna, mind a huszra esnék egy imádója.

A hosszú ember tudta ezt és szeretett volna lenni a huszonegyedik. És úgy történt, hogy lett a huszonegyedik.

*

Nem telt el huszonegy nap sem és a kis asszonyság tetten érte őket. Próbán, a ponyvával leterített páholyban, világos délután csókolóztak is.

És ekkor látták először sirni. Iszonyuan kedves volt. És ekkor látták szitkozódni. Nevettek rajta, majd meghaltak kacagásukban. A sovány színész-asszonyság is nevetett, az ügyelő is, a szufitták is, a lámpák is, a szinpadhoz támasztott instrumentumok is röhögtek utána, a mint hazafutott a babáihoz.

Itten keserves zokogással borult rájuk. Kikergette a dadát, kiüzte a megszeppent hosszú embert és a két karjára fogta a két gyereket. Az egyikre azt, a melyik olyan nagy volt, mint ő, a másikra azt, a melyik nem volt nagyobb egy két forintos babánál. Bepólyázta, kicsinosította szépen mind a kettőt, aztán megindult velük az éjszakában. Csúf téli, színház utáni idő volt, nem járkált az utcákon senki. A gázlámpák hiába égtek és csendesen, kényelmesen nézegették

magukat a fekete Dunában. A hosszú képük ott nyult el a vízben sorra-rendre, komolyan, nehézkesen, mozdulatlan.

De egyszerre csak megmozdult, megrezdült, vonaglott végtől-végig...

*

A mesének ez a vége a jószívű olvasók számára való. De mivel még a rendes olvasók között is akadhatnak nem egészen jószívű emberek, azok számára ennek a mesének egy másik befejezését tudom. Azt, hogy a hű kis asszonyság nem ment a Dunának. Megleste őket, meglepte őket, dobantott egyet a kicsiny lábával. De nem szólt, de hallgatott és cselekedett.

Csak azt tette, hogy a szép és sovány színész-asszonyságtól elszedte mind a husz imádóját. A huszonegyediket - hiába kívánczozott, kért, könyörgött az - hagyta nála.

És nevetett és csillogott, de nem illant el többé, mint a harmat.

Haj hó, haj hó, bizony! Ez így esett és a hosszú gordonkásnak nagyon bús vége lett.

.oOo.